

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Н.О. Білоглазова, В.В. Галунько, С.О. Короєд

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

МОНОГРАФІЯ

**Херсон
Видавець Грінь Д.С.
2015**

УДК 342.71:35

ББК 67.401

А 313

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту публічного права
(Протокол від 23 липня 2015 року № 2)*

Рецензенти:

Журавльов Д.В., доктор юридичних наук, доцент;

Єщук О.М., кандидат юридичних наук, доцент.

Білоглазова Н.О., Галуцько В.В., Короєд С.О.

А 313 Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу: монографія // Н.О. Білоглазова, В.В. Галуцько, С.О. Короєд. – Херсон : Грінь Д.С., 2015. – 176 с.

ISBN 978-966-930-040-9

В монографії розкрито сучасну юридичного природу адміністративно-правового статусу Європейського Центрального банку та національних центральних банків країн-учасниць ЄС. Розкрито їх правосуб'єктність, обов'язки і права щодо забезпечення стабільності цін, низького рівня інфляції, стабільності Євро (національний валют) та створення належних умов для розвитку бізнесу. Піднята проблема волюнтаризму у рішеннях правління Національного банку України, стосовно реформування вітчизняної банківської системи. Зроблені пропозиції щодо адаптації законодавства яке регулює діяльність Національного банку України та вітчизняну банківську систему, цілому до стандартів ЄС.

Призначається для працівників Національного банку України, комерційних банків, Народних депутатів України, посадових осіб органів виконавчої влади, суддів, фізичних і юридичних осіб споживачів банківських послуг, а також студентів, науковців, аспірантів, які досліджують аналізовану проблематику.

ISBN 978-966-930-040-9

© Білоглазова Н.О., Галуцько В.В., Короєд С.О., 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	9
1.1. Межі адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу	9
1.2. Поняття адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського союзу	22
1.3 Концептуальні засади адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу	36
<i>Висновки до розділу 1</i>	<i>49</i>

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	53
2.1. Адміністративна правосуб'єктність центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу	53
2.2 Адміністративні обов'язки центральних банків країн- учасниць Європейського Союзу	68
2.3 Адміністративні права центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу	78
<i>Висновки до розділу 2</i>	<i>93</i>

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА АДАПТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	99
3.1 Напрямки вдосконалення адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу	99

3.2 Напрямки адаптації адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу.....	111
3.3. Адміністративні процедури приведення адміністративно- правового статусу Національного банку України до стандартів центрального банку країн-учасниць Європейського Союзу	134
Висновки до розділу 3	146
ВИСНОВКИ	152
ЛІТЕРАТУРА	155

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Біткойн	– Цифрова валюта з відкритим кодом
ЄС	– Європейський Союз
ЄСЦБ (Євросистема)	– Європейська система центральних банків
ЄЦБ	– Європейський центральний банк
МВФ	– Міжнародний валютний фонд
НБС	– Національний банк Словаччини
НБУ	– Національний банк України
НЦБ	– Національний центральний банк країни-учасниці Європейського Союзу
ФРС	– Федеральна резервна система
ЦБД	– Центральний банк Данії
Bundesbank	– Федеральний банк ФРН
TAIEX	– Інструмент зовнішньої допомоги ЄС
Twinning	– форма безпосередньої технічної співпраці між центральними органами виконавчої влади

ПЕРЕДМОВА

Здійснення системних реформ, сутністю яких є утвердження в Україні європейських цінностей, вимагає по-новому поглянути на «кровоносну систему» економіки держави і суспільства в цілому – банківську систему. Провідне місце в ній займають центральні банки, які виконують найважливішу соціальну публічну функцію суспільства – забезпечують стабільність цін і відіграють провідну економічну роль у розвитку економіки. В авангарді всієї банківської системи перебуває Європейський центральний банк і національні центральні банки країн-учасниць Європейського Союзу. Банківська система ЄС є взірцем у правовому регулюванні й адміністративній діяльності для багатьох країн, зокрема й України. Національний банк України послідовно адаптує свою діяльність до стандартів Європейської банківської системи.

Однак кризові проблеми не оминають Європейську та Українську банківські системи. Фінансово-банківська криза 2007-2009 рр. завдала їм значної шкоди [1]. Проте ще більшим випробуванням для всього українського народу став 2014-2015 рр., коли Національний банк України не зумів виконати свою основну функцію – забезпечити стабільність цін [2]. Не оминули проблеми в цей же час і Європейську банківську систему, коли довелося рятувати від дефолту та фінансово-банківського колапсу грецький народ [3].

Результати авторського соціологічного опитування є не втішними: лише 14 % опитаних громадян довіряють Національному банку України. Це один із найгірших показників легітимності публічних інституцій України. Разом із тим, понад 58 % респондентів вважають, що Європейська банківська система є досконалою, а 74 % визначили, що вітчизняна банківська система має переходити на стандарти країн-учасниць Європейського Союзу.

Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання банківської системи країн-учасниць Європейського Союзу розкрили у своїх працях М. Аракелян, М. Василенко, А. Глушко, О. Гордей, Д. Журавльов, О. Єщук, А. Ільяс, С. Кашкін, О. Колодізев, К. Леміш, Т. Макшанова, П. Мельник, С. Моїсєєв, О. Наумов, Д. Полагнін,

М. Пуховкіна, С. Циганов, І. Ямкова, М. Фрідман, Е. Perotti, R. Smits, X. Vives та ін.

До методологічних засад адміністративно-правового статусу зверталися вчені-адміністративісти: В. Авер'янов, Ю. Аністратенко, О. Андрійко, І. Арістова, О. Бандурка, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Білоус, В. Бевзенко, К. Бортняк, В. Василенко, В. Галуцько, І. Голосніченко, С. Гончарук, Н. Грабар, І. Гриценко, С. Гусаров, О. Дідич, Е. Додін, В. Дюкарев, Н. Дукова, В. Заросило, Р. Калюжний, П. Кикоть, В. Ковальська, І. Коліушко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, А. Куліш, В. Курило, Є. Курінний, К. Левченко, У. Ляхович, В. Олефір, Д. Лук'янець, С. Мандрик, В. Майоров, Р. Мельник, В. Мозоль, А. Подоляка, Д. Приймаченко, О. Рябченко, О. Синявська, С. Стеценко, В. Столбовий, О. Харитонова, Х. Ярмакі, Н. Янюк, С. Шестаков, В. Шкарупа та ін.

Разом із тим, безпосередньо предметом їхніх досліджень проблема адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу не була, вони свої наукові пошуки зосереджували на більш загальних чи суміжних питаннях.

В монографії автори поставили собі за мету запропонувати пропозиції щодо вдосконалення чинного основоположного та національного країн-учасниць Європейського Союзу і вітчизняного законодавства, спрямованого на підвищення практичної реалізації адміністративно-правового статусу країн-учасниць ЄС та імплементації його у вітчизняну банківську систему.

По досягненню зазначеної мети в монографії здійснено:

- 1) визначення меж адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;
- 2) сформовані поняття адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;
- 3) виявлені концептуальні засади адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;
- 4) розкрита адміністративна правосуб'єктність центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;
- 5) з'ясувані адміністративні обов'язки центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;

б) розкриті адміністративні права центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;

7) сформовані напрями вдосконалення адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;

8) з'ясовані напрями адаптації адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу;

9) розкриті адміністративні процедури приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу.

Отже, в монографії розкрито сучасну юридичного природу адміністративно-правового статусу Європейського Центрального банку та національних центральних банків країн-учасниць ЄС. Розкрито їх правосуб'єктність, обов'язки і права щодо забезпечення стабільності цін, низького рівня інфляції, стабільності Євро (національний валют) та створення належних умов для розвитку бізнесу. Зроблені пропозиції щодо адаптації законодавства яке регулює діяльність Національного банку України та вітчизняну банківську систему, цілому до стандартів ЄС.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЦЕНТРАЛЬНИХ

БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Межі адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

Центральним банкам належить виключне і невід’ємне місце в державному механізмі. Це зумовлено низкою причин, серед яких передусім слід назвати монопольну роль центральних банків у випуску грошей [12].

Легітимний випуск грошової маси є провідним, однак не єдиним напрямком діяльності центральних банків. Майже всі вони прямо чи опосередковано є відповідальними за забезпечення стабільності національної валюти, стабільності цін і контролю за рівнем інфляції. Крім того центральні банки відіграють ключову роль в боротьбі з інфляцією й, отже, у створенні умов для стабільного економічного зростання. Диспропорції в грошово-кредитній сфері призводять до фінансового занепаду господарських суб’єктів, знищують гривневі та в іноземній валюті накопичення громадян, зумовлюють інші негативні соціальні наслідки [12; 15].

Велике значення центральних банків полягає також у забезпеченні умов для стабільної роботи банківської системи [12]. Це насамперед здійснюється через банківський нагляд центральних банків держав за комерційними банками, який має забезпечити надійність функціонування банківської системи. В умовах сьогодення центральні банки країн-учасниць Європейського Союзу мають повноваження щодо здійснення банківського нагляду або участі в його здійсненні, у питаннях ліцензування діяльності банків, прийняття обов’язкових для виконання нормативно-правових актів, що регулюють відносини в банківській сфері [15; 23].

Останній чинник безпосередньо впливає на всі сфері суспільного життя громадян, оскільки банківська система є кровоносною системою

всіх сфер матеріального життя – виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, економіки; фінансів, збору податків, соціального забезпечення, сфер побуду, торгівлі, туризму та розваг, охорони здоров'я. Практично неможливо назвати сфери, які безпосередньо не залежать від надійного функціонування банківської системи, тим самим побічно – від центрального банку держави.

Останнього року весь український народ у цілому та вітчизняний бізнес зокрема на собі відчув, чого варте ігнорування економічних та фінансових законів, неналежний контроль Національного банку України за проблемними комерційними банками. Усе це призвело до банківської кризи (банківська криза – це різка зміна зовнішніх і внутрішніх умов діяльності банківської системи, унаслідок чого вона стає не спроможною стабільно функціонувати та виконувати свої основні функції [16]) – коли десятки банків припинили своє існування, десятки тисяч їх вкладників були позбавлені права розпоряджатися своїми коштами, вкладеними у вигляді депозитів у ці банки. Усе це породжувалося послабленням вітчизняної валюти щодо американського долара, європейського євро та інших валют розвинутих країн. Зростання цін негативно вплинуло на матеріальну спроможність громадян, крім того адміністративні обмеження негативно вплинули на здійснення експортно-імпортних операції суб'єктів зовнішньоекономічних відносин.

Ще одним вагомим чинником забезпечення виконання свої обов'язків центральними банками держав є рівень їхньої незалежності. Взаємозв'язок між ступенем незалежності центрального банку в проведенні грошово-кредитної політики і станом грошового обігу, а також темпами інфляції має характер об'єктивної закономірності. Тому до кінця ХХ століття у світі позначилася тенденція до посилення незалежності центральних банків від державних органів і насамперед від урядів. Ця тенденція відображена в законодавстві про центральні банки [12; 24; 25].

Проблема рівня незалежності національного банку є складною. Жодна державна влада, навіть у Швейцарії, не може собі дозволити надати повну незалежність центральному банку. Проте в тих країнах, де центральний банк залежить від уряду, стан банківської системи і стабільності національного валюти та цін є негативним [26].

Тим самим проблема незалежності центральних банків, на наш погляд, з одного боку лежить у площині компромісу між потребами громадянського суспільства (у виключних випадках для забезпечення соціального компромісу центральний банк держави має прислуховуватися до прохань уряду та створювати умови для кредитування реального сектору виробництва), з іншого боку, це залежить від рівня банківської культури співробітників банків і безпосередньо його керівника. Якщо така культура присутня, то і втручання має бути мінімальним. І навпаки – у разі низької банківської культури законодавча і виконавча гілки влади не можуть бути сторонніми спостерігачами зловживань, які здійснюються в банківській сфері.

Таким чином, проблема адміністративно-правового регулювання центральними банками різноманітних поставлених їм завдань є надзвичайно актуальною й такою, що потребує компаративістичних запозичень досвіду держав зі стабільними банківськими системами. Окремого аналізу потребують також і проблеми країн Європейського Союзу, насамперед центрального банку Греції [27].

Роль і значення центральних банків у сучасному світі зумовлюють інтерес до цього інституту фахівців у різних галузях знання. Представники юридичної науки досліджують правові основи організації та діяльності центральних банків з позицій різних галузей права – конституційного, адміністративного, цивільного та фінансового [13].

Слід урахувати, що відносини, які складаються в процесі організації та функціонування центральних банків, у значній частині є адміністративно-правовими. Це зумовлює актуальність і науковий інтерес до розгляду цих питань з позицій науки адміністративного права, оскільки досліджень адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу було недостатньо [12].

На думку іспанських учених-адміністративістів, неможливо пояснити будь-яке адміністративне явище, не звернувшись до історії [17, с. 39]. Звернемося і ми до історичних витоків адміністративно-правового статусу центральних банків.

Інституційні основи для еволюційного розвитку центральних банків закладалися впродовж декількох століть. До епохи капіталізму і на початку його розвитку в обігу перебували срібні та золоті монети. Проте з часом усе більшого значення набувають банкноти, що випускаються в обіг емісійним банком для заміни металевих грошей як засіб обігу і платежу. З кінця XVIII століття у Великій Британії, а з останньої третини XIX століття і в інших країнах в обігу залишається золото, а також розмінні на золото банкноти. Оскільки у зверненні також перебували банкноти, які в уявленні тогочасних економічних суб'єктів були лише паперовими знаками, перед емісійним банками стояло одне з головних завдань – забезпечити стабільність грошового обігу шляхом формування та підтримання певного рівня довіри до банкнот. З цією метою емісійні банки мали забезпечувати безумовний обмін паперових грошей на золото за першою вимогою власників банкнот [18].

На думку Д. Пологніна, перший тип центральних банків був типом епохи золотого стандарту, золоті запаси одночасно були резервом внутрішнього монетного обігу, що забезпечили вільний обмін банкнот на золото, і резервом світових грошей. Однак посилення державного втручання в ринкові процеси викликало необхідність контролю за динамікою таких монетарних параметрів, як грошова маса і процентні ставки [19].

На наш погляд, межі адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу базуються у сфері предмета галузі адміністративного права в широкому розумінні. До цієї сфери належать такі положення: коло суспільних відносин між суб'єктами та об'єктами публічного управління; основна мета такої діяльності – забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства і держави; публічна природа є невід'ємним чинником адміністративно-правових відносин; вагомою складовою таких відносин є виконавчо-розпорядча діяльність публічної адміністрації; вагомою складовою адміністративно-правових відносин є внутрішня організаційна діяльність публічної адміністрації; до предмета адміністративного права належить надання публічною адміністрацією адміністративних послуг; складовою предмета адміністративного права є можливість

застосування публічною адміністрацією адміністративного примусу й адміністративної відповідальності [20, с. 20-21].

Більш спеціально з погляду науки адміністративного права В. Оксінь вважає, що предмет адміністративно-правового регулювання банківської системи України характеризується такими рисами: 1) це суспільні відносини між спеціальними суб'єктами публічної адміністрації (передусім НБУ) та іншими банками, а в деяких випадках – із кредиторами, боржниками та відвідувачами банків; 2) вони виникають на основі реалізації адміністративно-правових норм; 3) основною метою публічної адміністрації в аналізованій сфері є забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку; 4) провідною рисою предмета адміністративно-правового регулювання банківської системи є його публічна природа; суспільні відносини у сфері банківської системи, які не врегульовуються нормами адміністративного права, не належать до предметної сфери дисертаційного дослідження; 5) адміністративно-правові відносини у сфері регулювання банківської системи є переважно виконавчо-розпорядчими, коли специфічний суб'єкт – НБУ – здійснює державне управління стосовно інших банків; 6) до предмета адміністративно-правового регулювання банківської системи належить надання НБУ адміністративних сервісних послуг іншим банкам; 7) однією зі складових предмета адміністративно-правового регулювання банківської системи є певна внутрішня організаційна діяльність НБУ; 8) невід'ємною складовою предмета адміністративно-правового регулювання банківської системи є засоби адміністративної відповідальності та заходи державного примусу, які накладаються (застосовуються) регулятором за неправомірні дії або бездіяльність інших банків, а в деяких випадках – і на фізичних осіб зі спеціальним статусом; 9) до предмета адміністративно-правового регулювання банківської системи має належати адміністративна відповідальність НБУ та інших суб'єктів публічної адміністрації за порушення законних прав банківських установ та фізичних осіб [21].

На основі розробок вітчизняних учених проаналізуємо особливості адміністративно-правового регулювання банківської системи країн-учасниць ЄС, узявши за основу думки щодо цієї проблематики вітчизняних учених та іноземні законодавства, що

регулюють статус центральних банків країн-учасниць ЄС. Так, на думку Я. Дроботя, центральні банки виникли внаслідок еволюційного усвідомлення необхідності регулювання грошової маси, а тому монополізували емісію банкнот. Еволюційний процес щодо центральних банків триває й досі, можливо, банківська система матиме трирівневу побудову на чолі з єдиним наднаціональним банком або ж регіональними наднаціональними банками [22].

Саме таку структуру має система центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу, яку було створено згідно з Договором про ЄС з 1 червня 1998 р. і яка складається з Європейського центрального банку (ЄЦБ) та 28 національних центральних банків держав-членів ЄС. При цьому виділяють центральні банки держав, які беруть участь в Єврозоні (Бельгія, Німеччина, Естонія, Ірландія, Греція, Іспанія, Франція, Італія, Кіпр, Латвія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Австрія, Португалія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Португалія), та центральні банки країн, які використовують національну валюту (Болгарія, Чехія, Хорватія, Данія, Литва, Угорщина, Польща, Румунія, Швеція, Велика Британія) [28].

Тим самим за загальноприйнятою кваліфікацією система центральних банків ЄС має дворівневу структуру: Європейський центральний банк (ЄЦБ) та 28 національних центральних банків держав-членів Європейського Союзу. Однак, на наш погляд, така кваліфікація є неповною. За ступенем використання єдиної валюти центральні банки можна поділити на центральні банки, країни яких використовують євро як національну валюту, та центральні банки, які користуються своєю національною грошовою одиницею. Також до системи національних банків ЄС треба включати і країни, які входять до складу ЄС в асоціативному статусі.

На сьогодні п'ять країн мають статус кандидата: Македонія (подала заявку 2004 р.), Албанія (2009 р.), Сербія (2009 р.), Туреччина (1987 р.) і Чорногорія (2008 р.). При цьому Македонія й Албанія ще не почали переговорів щодо приєднання. Держави західних Балкан підписали Угоду про стабілізацію та асоціацію, яка вже набула чинності для Албанії, Македонії, Сербії та Чорногорії, що зазвичай передуює поданню заяви на членство. Варто відзначити, що Чорногорія є

другою після Хорватії за рівнем відповідності Копенгагенським критеріям.

Між Україною та ЄС було підписано політичну частину угоди 21 березня 2014 р., економічну частину – 27 червня 2014 р. [29; 30]. Відповідно до статті 486 Угоди з 1 листопада 2014 р. здійснюється її тимчасове застосування до моменту набрання нею чинності. Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набере чинності після її ратифікації всіма сторонами у перший день другого місяця, що настає після дня подання на зберігання до Генерального секретаріату Ради ЄС останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження. На сьогодні Угода ратифікована Україною та Європейським парламентом 16 вересня 2014 р., а також такими країнами-членами ЄС: Румунія – 14 липня 2014 р., Литва – 29 липня 2014 р., Латвія – 31 липня 2014 р., Мальта – 29 серпня 2014 р., Болгарія – 9 вересня 2014 р., Словаччина – 21 жовтня 2014 р., Швеція – 9 січня 2015 р., Естонія – 12 січня 2015 р., Данія – 18 лютого 2015 р., Польща та Хорватія – 24 березня 2015 р., Угорщина – 7 квітня 2015 р., Велика Британія – 8 квітня 2015 р., Ірландія – 17 квітня 2015 р., Фінляндія – 6 травня 2015 р., Люксембург – 12 травня 2015 р., Португалія – 13 травня 2015 р., Іспанія – 19 травня 2015 р. Італія – 11 червня 2015 р. [31].

Іншими словами, система центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу у широкому розумінні складається з Європейського центрального банку та 28 національних центральних банків держав-членів ЄС, останні у свою чергу поділяються на групи:

- 1) центральні банки базових країн, успішних у банківській сфері (наприклад, ФРН);
- 2) центральні банки базових країн-учасниць ЄС, які переживають кризу (наприклад, Італія);
- 3) центральні банки країн-учасниць ЄС першої хвилі розширення (більшість із них переживає кризу, особливо Греція);
- 4) центральні банки країн-учасниць ЄС східного розширення, які впровадили євро (наприклад, Польща);
- 5) центральні банки країн-учасниць ЄС східного розширення, які використовують національно валюту (наприклад, Угорщина);
- б) центральні банки країн – офіційних президентів на вступ в ЄС (наприклад, Македонія);

7) центральні банки країн, які підписали угоди про асоціацію з ЄС (наприклад, Україна).

Таким чином, нами запропонована семищаблева структура класифікації центральних банків ЄС за ступенем їх інтеграції до загальноєвропейської банківської системи та рівня забезпечення своїх функцій.

На найвищому щаблі цієї системи перебуває Європейський центральний банк. Діяльність ЄЦБ ґрунтується на засаді незалежності від національних держав та наддержавних органів. Найвищий орган ЄЦБ – Управлінська рада, до якої входять члени правління ЄЦБ і керівники центральних банків країн-учасниць. Ухвали потребують простої більшості голосів, кожний член управлінської ради має лише один голос [32]. Правління ЄЦБ очолюється президентом, якому підпорядковується віце-президент і чотири заступники. Їхні призначення узгоджуються з головами держав та урядів країн-учасниць. Ухвали правління також потребують простої більшості голосів [32]. Національні центральні банки можуть: установлювати стосунки з центральними банками та фінансовими установами інших країн, а коли доцільно – з міжнародними організаціями [15].

Таким чином, місце і роль Європейського центрального банку в банківській системі ЄС є провідною.

Проаналізуємо правовий статус деяких національних центральних банків країн-учасників Європейського Союзу. Одним із найстаріших є центральний банк Франції (Банк де Франс), який було засновано 1800 року за рішенням Наполеона Бонапарта. Як єдиний емісійний банк країни Банк Франції випускає в обіг банкноти, причому його емісія не обмежена будь-якими заздалегідь установленими критеріями та обмеженнями. Банк Франції є місцем збереження золотовалютних резервів країни. Він виконує також функцію банку держави. Пряме кредитування банком держави здійснюється в розмірах, зумовлених домовленістю між керівником банку та міністром економіки і фінансів. Банк Франції також купує державні цінні папери і надає під них позички. Вільні кошти казначейства розміщено на його поточному рахунку в цьому банку [15; 33].

Важливим аспектом діяльності банку є здійснення валютного контролю та регулювання кредиту шляхом маневрування відсотковими ставками та нормами обов'язкових резервів.

Сучасній функціональній структурі Банку Франції притаманна централізація адміністративної влади в руках управителя. Він і два його заступники призначаються директором ради міністрів Франції строком на 6 років без права звільнення і не можуть займати ці посади більше двох строків. Такий порядок призначення – свого роду гарантія незалежності центрального банку. Управитель, вік якого не має перевищувати 65 років, присягається Президенту республіки. Управитель, який має широкі повноваження і права, здійснює управління Банком Франції, визначає загальні напрямки діяльності всіх його підрозділів. Він має право призначати службовців на всі посади в банку, за виключенням директора філіалу банку, кандидатуру якого може лише запропонувати, а призначає на цю посаду міністр економіки і фінансів Франції [15; 33].

Таким чином, у Франції існує централізація адміністративної влади Центрального банку в руках управителя, який призначається директором ради міністрів Франції за поданням міністра фінансів та складає присягу Президентові республіки. Після цього голова центрального банку Франції отримує значний рівень незалежності: наприклад, у законодавстві Франції не передбачено підстав примусової відставки за виключенням як за скоєння кримінальних злочинів.

Федеральний банк (Bundesbank, центральний банк Федеративної Республіки Німеччини) складається з центрального управління у Франкфурті-на-Майні, дев'яти центральних банків земель, як головних управлінь, і 182 відділень, які Федеральний банк має в найбільш великих населених пунктах. Чисельність персоналу в системі Федерального банку – близько 18000 осіб. Компетенція і завдання Федерального банку визначені спеціальним Законом про Федеральний банк від 26 липня 1957 р. (Bundesbankgesetz) [15; 34; 35].

Німецький федеральний банк – федеральна юридична особа господарського права. Як і всі центральні банки інших країн, цей банк здійснює регулювання за допомогою валютно-грошових повноважень, наданих йому законом, грошового обігу і кредитного забезпечення економіки з метою збереження стабільності валюти, а також піклується

про банківське виконання системи розрахунків у країні та за кордоном (ст. 3 ЗФБ). У своєму розпорядженні він має низку валютно-політичних інструментів, що використовуються банком самостійно, без втручання інших відомств [15 34; 35].

До органів управління Федеральним банком входять Рада центральних банків, Рада директорів і Правління центральних банків земель. Верховний орган Федерального банку – Рада центральних банків – визначає грошову і кредитну політику банку. Він випускає загальні директиви для ведення справ і адміністративного управління банком і розмежовує в межах закону компетенцію Ради директорів і правлінь центральних банків земель, а в окремих випадках може давати їм прямі розпорядження. До його складу входять президент і віцепрезидент Федерального банку, члени Ради директорів і президенти центральних банків земель. Таким чином, закон забезпечує представництво всіх економічних регіонів країни в найвищому органі Федерального банку. Завдяки тому, що цей орган ухвалює рішення головним чином простою більшістю голосів (ст. 6 ЗФБ), рішення Ради центральних банків ураховують інтереси не лише центру, але й усіх регіонів країни [34; 35]..

Рада директорів – центральний виконавчий орган Федерального банку, що відповідає за виконання рішень Ради центральних банків. Він здійснює ділове й адміністративне управління банками, за винятком тих питань, які перебувають у компетенції правлінь центральних банків земель [15; 34; 35].

Таким чином, у ФРН функції центрального банку виконує Федеральний банк, структура якого складається з центрального офісу, дев'яти центральних банків земель і 182 відділень. У своєму розпорядженні він має низку адміністративних інструментів, які використовує самостійно.

Правовий статус, принципи організації та основи діяльності Національного банку Польщі визначено Конституцією Польщі та Законом «Про Національний банк Польщі», що був прийнятий 29 серпня 1997 р. Він є центральним банком Республіки Польща [36; 37].

Основною метою діяльності Національного банку Польщі є підтримання цінової стабільності. До інших завдань належать такі: організація грошово-кредитної політики; управління валютними

резервами; проведення валютної діяльності; надання банківських послуг у державний бюджет, регулювання ліквідності банків і забезпечення рефінансування коштів [36; 37]

Національному банку Польщі належить виключне право емісії грошових знаків Республіки Польща. Відповідно до Конституції основна роль Національного банку – утримання стабільного рівня цін і зміцнення польської валюти. НБП регулює грошовий обіг у державі та утримує рівновагу платіжного балансу. Також його діяльність полягає в наданні кредитів уряду, обслуговуванні державного боргу та касовому обслуговуванні бюджету [15; 36; 37].

Основними завданнями Національного банку Польщі є: 1) організація грошових розрахунків; 2) розпорядження девізними резервами; 3) ведення банківського обслуговування державного бюджету; 4) регулювання ліквідності банків та їх рефінансування; 5) формування умов, необхідних для розвитку банківської системи; 6) підготовка звітного платіжного балансу, а також звіту про зовнішні зобов'язання держави [15; 36; 37].

Органами управління Національного банку Польщі є: 1) голова НБП; 2) Рада грошової політики; 3) Правління НБП. Голова НБП призначається на 6 років Сеймом за поданням Президента Республіки. Може виконувати функції протягом двох термінів. Одночасно є головою Ради грошової політики, яка складається з дев'яти членів, призначених на 6-річний термін Сеймом, Сенатом, Президентом та Головою НБП. Під час виконання функцій члени зобов'язані припинити діяльність у політичних партіях та профспілках [15; 36; 37].

Основне призначення Ради грошової політики – щорічне визначення напрямків грошової політики. У межах реалізації грошової політики РГП визначає рівень процентних ставок НБП, принципи операції відкритого ринку та перерахування обов'язкового резерву комерційними банками. РГП також оцінює діяльність Правління НБП [15; 36; 37].

Рада грошової політики визначає щорічні основи грошово-кредитної політики та представляє їх Сейму одночасно з внесенням Кабінетом Міністрів проекту Закону про державний бюджет. Крім того вона подає Сеймові звіт із виконання затверджених основних положень

грошово-кредитної політики не пізніше 5 місяців від закінчення бюджетного року.

Нагляд за діяльністю банків здійснює Комісія з банкового нагляду. Рішення і визначені Комісією завдання виконує та координує організаційно виділений у межах структури НБП генеральний Інспекторат банківського нагляду [36; 37].

Національний банк Польщі виконує традиційні функції центрального банку, однак зі вступом країни до Європейського валютного союзу він підтримує всі положення Європейського центрального банку щодо впровадження основних засад грошово-кредитної політики, а також мінімізації взаємозв'язків з державним сектором економіки [15; 36; 37].

З урахуванням вищевикладеного правовий статус Національного банку Польщі визначено Конституцією та Законом Польщі «Про Національний банк Польщі». Основною метою діяльності Національного банку є забезпечення цінової стабільності. До інших завдань належать організація грошово-кредитної політики; управління валютними резервами; проведення валютної діяльності; надання банківських послуг у державний бюджет, регулювання ліквідності банків і забезпечення рефінансування коштів. Нагляд за діяльністю комерційних банків здійснює Комісія банкового нагляду Національного банку Польщі.

Національним банком Словаччини є центральний банк Словацької Республіки. З 1 січня 2009 р. цей банк увійшов до системи євро. У співпраці з Європейським центральним банком і центральними банками країн зони євро він зберігає стабільність цін. Національний банк Словаччини виконує такі завдання: здійснення грошово-кредитної політики; забезпечення валютних операцій і резервів; друк євробанкнот і чеканка євромонет; забезпечення співпраці з Європейським центральним банком; здійснення нагляду за комерційними банками [38].

Функції центрального банку в Литві виконує Банк Литви, який є дуже важливим для країни з погляду економіки і фінансової системи. Його статус має конституційне закріплення, а основним завданням є підтримка цінової стабільності. Він незалежний від Уряду Литовської Республіки чи інших інститутів держави. Литва входить в зону євро.

Відповідно Банк Литви став частиною Євросистеми і спільно з Європейським центральним банком (ЄЦБ) і центральними банками інших країн зони євро бере участь у створенні та реалізації грошово-кредитної політики в зоні євро. Важливою функцією Банку Литви є нагляд за комерційними банками, страховими компаніями, кредитними спілками та іншими фінансовими інститутами. Банк Литви видає їм дозволи та ліцензії. Мета ліцензування банківської системи полягає в створенні надійної, прозорої та фінансово спроможної банківської системи [39].

Розглянемо адміністративні засади й найбільш слабого центрального банку Євросони – Банку Греції. Його було створено 1927 року відповідно до додатку до Женевського протоколу, і розпочав він свою діяльність у травні 1928 року (включений як *Societe Anonyme*). Головний офіс банку міститься в Афінах, має загальнонаціональну мережу з 17 філій, 35 агентств і 9 представництв. З січня 2001 року Банк Греції є невід’ємною частиною євро системи [27].

Банк Греції відповідає за реалізацію грошово-кредитної політики євросистеми в Греції та збереження стабільності фінансової системи Греції. За його Статутом, основним завданням банку є забезпечення стабільності загального рівня цін. Без шкоди для своєї основної мети Банк підтримує загальну економічну політику уряду. У виконанні своїх завдань банк користується інституційною, особистою й операційною незалежністю та підзвітний грецькому парламенту. Банк Греції здійснює контроль за платіжними системами з метою забезпечення їх надійності та ефективності, сприяє заходам для забезпечення фінансової стабільності й ефективного управління фінансовими кризами [27].

Як видно з вищенаведеного аналізу, межі адміністративної діяльності центральних банків країн-учасниць ЄС та України є схожими. Це передусім забезпечення стабільності цін, випуск національної чи євровалюти, забезпечення їх стабільності та здійснення банківського нагляду. При цьому в деяких країнах-учасницях ЄС до завдання центрального банку віднесено забезпечення умов для зростання економіки. Однак, як показала практика, саме в таких країнах і виникає найбільше проблем у центрального банку (наприклад, у Греції).

Таким чином, можна сформулювати такі узагальнені висновки щодо меж адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу:

– це суспільні відносини, які виникають між центральними банками та комерційними банками, урядами та деякими іншими публічними суб'єктами відповідних країн;

– основною метою адміністративної діяльності центральних банків є забезпечення випуску й обігу банкнот, ліцензування і контроль за діяльністю комерційних банків, організація грошових розрахунків, регулювання ліквідності банків та їх рефінансування; формування умов, необхідних для розвитку банківської системи, та ін. [12];

– ці відносини є виключно публічними, відносини ж, які виникають між національними банками та іншими суб'єктами права з реалізації комерційних цілей, не є адміністративно-правовими;

– вагомою складовою таких відносин є зовнішня виконавчо-розпорядча діяльність спеціальної публічної адміністрації центральних банків;

– складовою таких відносин є внутрішня організаційна діяльність публічної адміністрації центральних банків;

– до предмета адміністративного права належить надання публічною адміністрацією центральних банків специфічних адміністративних послуг;

– складовою предмета адміністративного права є можливість застосування центральними банками адміністративних санкцій до комерційних банків та адміністративної відповідальності до деяких посадових осіб [12].

1.2. Поняття адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського союзу

В умовах інтеграції України до Європейського Союзу є потреба по-новому поглянути як на основоположні засади адміністративно-правового статусу в цілому, так і адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС зокрема. Ця проблема, на наш погляд, має аналізуватися через призму основоположних засад ЄС, вітчизняної теорії адміністративного права, думок щодо цієї

проблематики вчених-адміністративістів та міжнародного і зарубіжного законодавства, яке здійснює адміністративно-правове регулювання банківської системи країн-учасниць Європейського Союзу.

Відповідно до Британської енциклопедії «соціальний статус» (анг. social status) – це відповідні права, обов'язками і спосіб життя людини в соціальній ієрархії, заснованій на честі або престижі. Статус може надаватися людині при народженні або здобувається через конкуренцію та індивідуальні зусилля. Перша складова статусу визначається на основі статі, віку, раси, сімейних відносин або народження. Для досягнення другої особі необхідно мати певну освіту, професію, сімейний стан тощо [40].

Статус має змістом соціальне розшарування за вертикальною віссю: особи, які займають високі позиції, мають можливість контролювати порядок або мати вплив на інших осіб. Як правило, це здійснюється через обіймання важливих посад [40].

Юридичні особи також мають статус, оскільки перебувають в ієрархічній соціальній системі. Такі групи відрізняються від соціальних класів, ґрунтуючись на міркуваннях честі і престижу. Соціальна стратифікація за статусом є загальновизнаною в сучасному суспільстві. Члени групи взаємодіють переважно в межах власної групи і меншою мірою – з особами вищого чи нижчого статусу [40].

З погляду фундаментальної вітчизняної теорії держави і права та у тлумачному словнику української мови визначено, що термін *статус* визначається як певний стан чого-небудь (становище, стан.) [41, с. 420]. У загальному розумінні під статусом (від лат. status – «положення, становище») розуміється правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [42, с. 1263]. Таке поняття статусу підтверджується поглядами Ю. Шемшученка, М. Зюблюка, В. Горбатенка в юридичній енциклопедії. Вони виділяють поняття правового статусу як сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб [43, с. 626].

Адміністративно-правовий статус є вагомою складовою науки і навчальної дисципліни адміністративного права. З погляду навчальної дисципліни, практично всі провідні вчені-адміністративісти включають його у свої підручники з адміністративного права в контексті

адміністративно-правового статусу фізичних осіб, органів місцевого самоврядування громадських організацій тощо. Ще більша палітра спостерігається в науці адміністративного права за даними каталогу дисертацій Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського: 17 дисертацій безпосередньо було присвячено розкриттю адміністративно-правового статусу певних суб'єктів адміністративного права, а ще 100 – опосередковано [44].

Так, В. Дюкарев вважає, що адміністративно-правовий статус Державного комітету фінансового моніторингу визначено як передбачену законодавством сукупність його ознак, що визначають його місце і роль у системі органів державної влади як суб'єкта забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму [45].

На думку Н. Янюк, адміністративно-правовий статус посадової особи, з одного боку, виявляється у службових обов'язках та правах посадової особи, а з іншого – становить основу для виконання службових завдань. Службові обов'язки визначають обсяг службових прав, які створюють умови для їх виконання. На слушну думку дослідниці, з метою вдосконалення механізму реалізації посадовими особами службових завдань у процесі правової регламентації слід проводити чітко розмежування службових обов'язків і прав, що дозволить виявити межі правомірної службової поведінки. У цілому Н. Янюк вважає, що адміністративно-правовий статус посадової особи визначається через систему службових повноважень, службових правообмежень, правових гарантій діяльності посадових осіб та їх службової деліктоздатності [46].

Доцент А. Авторгов визначає, що адміністративно-правовий статус особи є загальним правовим статусом. До елементів адміністративно-правового статусу особи належать правосуб'єктність, права та обов'язки, юридична відповідальність. Адміністративно-правовий статус державного виконавця – один із «видових» статусів порівняно з адміністративно-правовим статусом державного службовця, проте і він є «родовим» щодо правових статусів із більшим рівнем конкретизації. адміністративно-правовий статус державного виконавця є самостійним видом правового статусу особи, який

зумовлює особливості реалізації її окремих конституційних прав і свобод. На думку вченого, правовий статус державного виконавця базується на правовому статусі особи та включає такі елементи: службова правосуб'єктність, обов'язки та права, компетенція, юридична відповідальність. Відтак адміністративно-правовий статус державного виконавця – це поняття, зміст якого завжди виражається в сукупності нормативно визначених обов'язків та прав, службовій правосуб'єктності, компетенції та юридичній відповідальності за невиконання чи неякісне виконання своїх повноважень у сфері примусового виконання рішень [47].

На думку О. Дідич, загальний адміністративно-правовий статус торговців цінними паперами – це сукупність їх правосуб'єктності, юридичних прав, обов'язків і законних інтересів, а також гарантії їх реалізації в галузі адміністративних правовідносин у широкому розумінні, тобто в галузі адміністративного права. Спеціальний адміністративно-правовий статус торговців цінними паперами – це сукупність їх правосуб'єктності, прав, обов'язків, законних інтересів, гарантії їх реалізації, а також правових передумов та обмежень, передбачених нормами адміністративного права, що визначають їх місце серед інших учасників ринку цінних паперів [48].

Доцент Ю. Аністратенко вважає, що адміністративно-правовий статус працівника ДКРСУ складається з прав і обов'язків, професійно-кваліфікаційних вимог, соціально-правового захисту, гарантій проходження служби в певних органах і відповідальності за вчинені дії [49].

Таким чином, вітчизняні вчені-адміністративісти, які безпосередньо досліджували адміністративно-правовий статус певних суб'єктів адміністративного права, визначили таке:

– адміністративно-правовий статус – це передбачена законодавством сукупність певних ознак (елементів), що визначають місце і роль суб'єкта адміністративного права в системі адміністративного права;

– у вузькому розумінні адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації виявляється в публічних обов'язках і правах;

– у широкому розумінні адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації додатково вченими-

адміністративістами може доповнюватися: змістом і характером спеціальної правосуб'єктності; публічними правообмеженнями; правовими гарантіями діяльності; професійно-кваліфікаційними вимогами; соціально-правовим захистом та юридичною відповідальністю.

На наш погляд, адміністративно-правовий статус характеризується сукупністю обов'язків і прав публічного суб'єкта сукупно з його правосуб'єктністю та адміністративною відповідальністю за неналежне виконання поставлених перед ним функціями. Однак такими складовими характеризується загальний адміністративно-правовий статус особи. Відповідь на питання, якими елементами наповнити адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу, можемо дати лише після аналізу відповідного міжнародного і національного законодавства.

Досягнення єдиного ринку для банків і фінансових конгломератів країн-учасниць ЄС є основним компонентом європейської політики в галузі фінансових послуг. Ця політика ґрунтується на принципах взаємного визнання і «єдиного паспорта» – системи, що дозволяє операторам фінансових послуг, законно встановлених в одній із держав-членів, встановити (надавати) послуги в інших державах-членах без додаткових вимог авторизації. Значна увага приділяється безпечності функціонування фінансових установ, що має вирішальне значення для фінансової стабільності в ЄС і вимагає створення загальної структури, що забезпечує пруденційний нагляд і захист прав споживачів на всьому європейському внутрішньому ринку [50].

Ключовим інструментом політики для досягнення цієї мети є розроблення, упровадження та застосування банківських ЄС і фінансових конгломератів законодавства з усіма зацікавленими сторонами, що охоплюють нормативні та пруденційні правила для кредитних установ, фінансових конгломератів та інвестиційних фірм. Це включає в себе правильну і своєчасну транспозицію законодавства в державах-членах і прагнення будь-якими необхідними процедурами уникнути порушень, а також корисні тлумачення щодо банківського законодавства ЄС [51].

На наш погляд, загалом система адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського союзу

складається з адміністративно-правового статусу Європейського центрального банку, безпосередньо адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС та адміністративно-правового статусу центральних банків країн, які інтегруються до банківської системи ЄС, зокрема й України.

Досягнення єдиного ринку для банків і фінансових конгломератів розповсюджується виключно на країни-учасниці ЄС. Зовнішній вимір ЄС-банкінгу взаємодіє з іншими фінансовими конгломератами, зокрема США та Швейцарії, за еквівалентністю наглядових цілей, що є важливим компонентом політики цієї галузі. Підготовка та інтеграція транспозиції законодавства країн, що вступають до банківського ринку ЄС, є важливим напрямком роботи для банківських і фінансових конгломератів групи, яка відповідає за цей сектор. Ця група бере участь у низці міжнародних форумів, зокрема Базельського комітету з банківського нагляду, Комітету банківського нагляду Європейського центрального банку та спільному форумі з фінансових конгломератів [52; 53].

Адміністративно-правовий статусу центральних банків установлюється низкою основоположних нормативно-правових актів Європейського Союзу – консолідованою версією Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування ЄС від 26 жовтня 2012 р., Договором про Європейський Союз від 29 липня 1992 р., Амстердамським договором про внесення змін до Договору про ЄС, договорами про заснування ЄС від 10 листопада 1997 р., Ніццьким договором про внесення змін до Договору про ЄС, договорами про заснування ЄС від 10 березня 2001 р., консолідованою версією Договору про ЄС і Договором про створення ЄС від 29 грудня 2006 р., Законом про умови вступу Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія і Словацької Республіки і коригування договорів ЄС від 23 вересня 2003 р., Законом про умови приєднання Республіки Болгарії та Румунії і коригування договорів ЄС, Лісабонським договором про внесення змін до Договору про ЄС і Договором про заснування ЄС від 13 грудня 2007 р., Протоколом про Статут

Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального банку і національними законами про центральні банки.

Згідно з Протоколом № 4 про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального банку Європейська система центральних банків ЄСЦБ складається з ЄЦБ і центральних банків держав-членів («національні центральні банки»). Європейський Центральний банк є центральним банком, який створено з метою введення та регулювання використання єдиної валюти Європи євро. Основним завданням ЄЦБ є підтримка купівельної спроможності і стабільності цін в євро в Єврозоні [54].

Крім того Європейський центральний банк створює надійну та прозору правову базу відповідно до кращих практичних напрацювань. Згідно з Протоколом статуту Європейської системи Європейський центральний банк може здійснювати такі операції: консультування щодо будь-якого запропонованого проекту акту ЄС, якщо він зачіпає його компетенцію; консультування національних органів щодо будь-якого проекту законодавчого положення у сфері його компетенції; збирати й обробляти необхідну статичну інформацію; здійснювати міжнародне співробітництво [54].

Таким чином, адміністративно-правовий статус Європейського центрального банку характеризується такими ознаками:

- визначає місце і роль Європейського центрального банку в банківській системі ЄС зокрема та в цілому в ЄС;
- визначається сукупністю певних ознак (елементів), що визначають його адміністративні аспекти щодо місця і ролі в банківській системі ЄС;
- устанавлюється основоположними нормативно-правовими актами ЄС, Протоколом № 4 статуту Європейської системи та ін.;
- у вузькому розумінні складається з обов'язків і прав Європейського центрального банку;
- у широкому розумінні доповнюється змістом і характером спеціальної правосуб'єктності; функціями і завданнями; гарантіями незалежності, контрольними повноваженнями та адміністративними і штрафними санкціями, які він може застосовувати;
- основною метою функціонування Європейського центрального банку є введення та регулювання використання єдиної валюти євро,

підтримка купівельної спроможності і стабільності цін в євро в Єврозоні.

Отже, адміністративно-правовий статус Європейського центрального банку ЄС – це сукупність ознак, які визначають адміністративні аспекти його місця і ролі в банківській системі ЄС та ЄС у цілому, він устанавлюється основоположними та спеціальними нормативно-правовими актами ЄС, складаються з обсягу та характеру спеціальної правосуб'єктності, завдань, обов'язків, прав, гарантій незалежності, контрольних повноважень і права застосовувати адміністративні санкції з метою забезпечення введення та регулювання використання єдиної валюти євро та підтримки купівельної спроможності і стабільності цін в ЄС.

Центральні банки країн-учасниць ЄС є державними установами, що здійснюють правове регулювання обігу валют окремих держав або їх груп і контролюють грошову масу (у буквальному сенсі). Вони визначають кількість грошей в обігу кожної суверенної держави-учасниці ЄС. Основна мета більшості центральних банків – забезпечення стабільності цін. У деяких країнах центральні банки також зобов'язані за законом діяти на підтримку повної зайнятості [55].

Одним з основних інструментів центрального банку є встановлення процентних ставок («вартість грошей») у межах своєї грошово-кредитної політики. Центральні банки країн-учасниць ЄС не є комерційними. Фізичні і юридичні особи не можуть відкрити рахунок у центральному банку країн-учасниць ЄС або взяти в ньому кредит. Це є компетенція комерційних банків. Проте комерційні банки можуть звернутися до центрального банку країни-учасниці ЄС за позикою грошей – як правило, для покриття короткострокових потреб. Це допомагає забезпечити фінансову стабільність усієї банківської системи. Центральні банки країн-учасниць ЄС можуть мати широкий спектр завдань, крім грошово-кредитної політики, вони, як правило, випускають банкноти і монети, часто забезпечують безперебійне функціонування платіжних систем банків і торгівельних фінансових інструментів, здійснюють управління валютними резервами і відіграють важливу роль в інформуванні громадськості про економіку і фінанси. Багато уваги центральні банки країн-учасниць ЄС приділяють стабільності фінансової системи шляхом нагляду за комерційними

банками для недопущення того, щоб кредити видавалися на занадто ризикові операції [55].

Центральні банки є суб'єктом права й користуються в кожній із країн-учасниць ЄС найширшими правом та дієздатністю, які надаються законодавством держави юридичним особам; зокрема вони можуть набувати рухоме та нерухоме майно і розпоряджатися ним, бути стороною в судовому процесі [55].

Центральні банки зобов'язані: гарантувати ефективні та надійні розрахункові та платіжні системи в межах Спільноти та з третіми країнами; проходити незалежний зовнішній аудит; дотримуватися таємниці та ін. При цьому їм заборонено: надавати кредити на покриття дефіциту або будь-які інші кредити інституціям чи органам Спільноти, центральним урядам, регіональним, місцевим чи іншим публічним органам влади, державним підприємствам, а також купувати безпосередньо в них боргові документи [46].

Центральні банки мають право: ухвалювати рішення незалежно від урядів держав-членів чи будь-якого іншого органу; здійснювати нагляд за кредитними установами та стабільністю фінансової системи; збирати та поширювати відповідну статистичну інформацію; давати дозвіл на емісію банкнот; відкривати рахунки кредитним установам, публічним суб'єктам та іншим учасникам ринку; провадити належно кредитні операції з кредитними установами та іншими учасниками ринку; вимагати, щоб кредитні установи тримали мінімальні резерви на рахунках ЄЦБ і національних центральних банків; провадити банківські операції всіх типів у стосунках з третіми країнами та міжнародними організаціями, зокрема позикові та кредитні операції. Крім того центральні банки на території держав-членів наділяються привілеями та імунітетом на рівні, потрібному для виконання своїх завдань, і можуть діяти як фіскальні органи [54].

Наприклад, основними функціями центрального банку Італії є забезпечення грошової та фінансової стабільності, які необхідні для сталого економічного зростання. Діяльність банку включає в себе низку зобов'язань у межах євросистеми і в усьому світі. Управління Банку Італії засноване на принципі незалежності, закріпленому в Європейському Союзі і в національному законодавстві, що зафіксовано у статуті банку. Статут передбачає, що публічна адміністрація

центрального банку Італії складається зі зборів акціонерів, ради директорів та правління, до якого входить губернатор, перший заступник губернатора, три інших заступники та комісія ревізорів [57].

У свою чергу Національний банк Румунії є 16-м центральним банком за порядком заснування у світі: банк було засновано 17 квітня 1880 р. Він є незалежним державним закладом зі штаб-квартирою в Бухаресті. Його основною метою є забезпечення і підтримання стабільності цін. Національний банк Румунії підтримує загальну економічну політику уряду без шкоди для свого основного завдання. Національною валютою Румунії є лей. З 1 січня 2007 р., коли Румунія вступила до ЄС, Національний банк Румунії став частиною Європейської системи центральних банків, членом Генеральної ради Європейського центрального банку. Основними завданнями Національного банку Румунії є розроблення й реалізація грошово-кредитної політики і політики обмінного курсу; проведення авторизації, регулювання і пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій, а також заохочення та нагляд за безперебійним функціонуванням платіжних систем з метою забезпечення фінансової стабільності; випуск банкноти і монети; установлення режиму обмінного курсу та контролю за його дотриманням; управління міжнародними резервами Румунії [58].

Національний банк Румунії – єдина установа, що уповноважена видавати валюту у вигляді банкнот і монет, які будуть використовуватися як законний платіжний засіб у Румунії, на основі програми грошової емісії розробляти з точки зору реальних потреб грошового обігу фінансові операції. Центральний банк є єдиною установою, наділеною правом ліцензування та регулювання повноважень у банківській сфері, нести відповідальність за пруденційний нагляд за діяльністю кредитних установ з метою забезпечення безперебійного функціонування та життєздатності банківської системи. Відповідно до своєї компетенції банк має територіальну мережу, що складається з 4 регіональних філій і 16 агентств [58].

Таким чином, адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць ЄС характеризується такими ознаками:

– є державними установами, що здійснюють правове регулювання обігу валюти в державі-члені ЄС;

– їх основними завданнями є контроль за грошовою масою, забезпечення стабільності цін, безперебійного функціонування платіжних систем банків, здійснення управління валютними резервами, нагляду за комерційними банками;

– вони є суб'єктом права й користуються в країнах-учасницях ЄС найширшими право- та дієздатністю;

– вони є незалежними від урядів держав-членів ЄС чи будь-якого іншого органу.

Отже, адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць ЄС – це сукупність їх адміністративно-правових ознак, які характеризують їх місце і роль у банківській системі країни-учасниці ЄС та державному механізмі суверенної держави-учасниці ЄС. У цілому він складається з системи правових елементів, характеру й обсягу правосуб'єктності, обов'язків, прав, незалежності від уряду та інших публічних і приватних органів, із можливістю застосування до комерційних банків адміністративних і фінансових санкцій з метою контролю за грошовою масою, забезпечення стабільності цін, безперебійного функціонування платіжних систем банків, здійснення управління валютними резервами, забезпечення стабільності банківської системи країни.

Україна здійснює динамічні заходи щодо інтеграції до банківської системи ЄС. З приєднанням до Світової організації торгівлі 2008 року Україна суттєво лібералізувала свій ринок банківських послуг. Попри певні побоювання такий крок не мав руйнівного наслідку для цього сектору фінансових послуг, проте став важливим етапом євроінтеграційного процесу нашої країни, зокрема переговорів з ЄС про укладання поглибленої зони вільної торгівлі. Парафування 30 березня 2012 р. Угоди про Асоціацію та її складової щодо поглиблення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС підтвердило незмінність євроінтеграційного вектору розвитку України на основі впровадження стандартів ЄС.

Основною метою співробітництва України з ЄС є набуття нею членства в ньому. Це передбачає здійснення процесів євроінтеграції в усіх секторах економіки України, зокрема у фінансовій та банківській

системі. Відповідно до зазначеної мети основними принципами політики євроінтеграції банківського сектору України є такі: 1) забезпечення економічного суверенітету України в умовах посилення інтеграції з країнами ЄС; 2) гармонізація інтересів України та її банківського сектору з інтересами країн ЄС у процесі посилення інтеграційних процесів в економіці та банківському секторі; 3) прозорість механізмів проникнення іноземного капіталу в банківський сектор України та його впливу на розвиток вітчизняної економіки та банківської системи; 4) безперервність процесів інтеграції України з ЄС та забезпечення умов підвищення ефективності впливу банківської системи на темпи і масштаби вітчизняного товаровиробництва [59].

Згідно із Законом України «Про національний банк України» він є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією та законами України. Основною функцією Нацбанку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Нацбанк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, зокрема стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню мети, визначеної в частині другій цієї статті. Національний банк також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України за умови, що це не перешкоджає досягненню своїх цілей [60].

Таким чином, адміністративно-правовий статус центральних банків країн європейського впливу характеризується такими ознаками:

– до складу таких країн входять країни-учасниці ЄС і країни, банківські системи яких інтегруються до банківської системи ЄС у контексті загальних заходів вступу держави до ЄС;

– до такої банківської системи входить Національний банк України та банківська система України в цілому;

– вагомою особливістю центральних банків країн європейського впливу є те, що вони здійснюють адаптацію своїх банківських систем до стандартів ЄС.

Отже, адміністративно-правовий статус центральних банків країн європейського впливу – це сукупність їх адміністративно-правових ознак, які характеризують їх місце і роль у банківській системі суверенної країни, яка здійснює систему заходів щодо вступу в ЄС. Він складається з системи правових елементів, характеру й обсягу правосуб'єктності, обов'язків, прав, незалежності від уряду та інших публічних і приватних органів держави з можливістю застосування до комерційних банків адміністративних і фінансових санкцій з метою контролю за грошовою масою, забезпечення стабільності цін і національної валюти, безперебійного функціонування платіжних систем банків, здійснення управління валютними резервами, забезпечення стабільності банківської системи та адаптації її до стандартів ЄС.

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки:

– у цілому адміністративно-правовий статус системи центральних банків Європейського Союзу складається з адміністративно-правового статусу Європейського центрального банку, адміністративно-правового статусу національних центральних банків країн-учасниць ЄС, адміністративно-правового статусу центральних банків країн європейського впливу;

– основі завдання центральних банків суверенних держав полягають у забезпеченні стабільності цін і національної валюти, безперебійному функціонуванні платіжних систем банків, здійсненні управління валютними резервами, забезпеченні стабільності банківської системи та адаптації її до стандартів ЄС;

– центральні банки є суб'єктом права й користуються в кожній державі-члені ЄС найширшими право- та дієздатністю, які надаються національним законодавством юридичним особам;

– національним банкам заборонено надавати кредити на покриття дефіциту чи будь-які центральним урядам, регіональним, місцевим чи іншим публічним органам влади тощо;

– центральні банки мають право ухвалювати рішення незалежно від урядів чи будь-якого іншого органу, здійснювати нагляд за

кредитними установами та стабільністю фінансової системи, збирати та поширювати відповідну статистичну інформацію; давати дозвіл на емісію банкнот та ін.;

– адміністративно-правовий статус Європейського центрального банку ЄС – це сукупність ознак, які визначають адміністративні аспекти його місця і роль у банківській системі ЄС та ЄС у цілому, він установлюється основоположними та спеціальними нормативно-правовими актами Європейського Союзу складається з обсягу та характеру спеціальної правосуб'єктності, завдань, обов'язків, прав, гарантій незалежності, контрольних повноважень і права застосовувати адміністративні санкції з метою забезпечення уведення та регулювання використання єдиної валюти євро та підтримки купівельної спроможності і стабільності цін в ЄС;

– адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць ЄС – це сукупність їх адміністративно-правових ознак, які характеризують їх місце і роль у банківській системі країни-учасниці ЄС та державного механізму суверенної держави-учасниці ЄС у цілому. Він складається з системи правових елементів, характеру й обсягу правосуб'єктності, обов'язків, прав, незалежності від уряду та інших публічних і приватних органів із можливістю застосування до комерційних банків адміністративних і фінансових санкцій з метою контролю за грошовою масою, забезпечення стабільності цін, безперебійного функціонування платіжних систем банків, здійснення управління валютними резервами, забезпечення стабільності банківської системи країни-учасниці ЄС.

Отже, адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу – це сукупність установлених міжнародними договорами ЄС і національним законодавством завдань, обов'язків, прав і контрольних повноважень сукупно з обсягом та характером їх правосуб'єктності.

1.3 Концептуальні засади адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

Провідним напрямком, який мають забезпечувати Європейський центральний банк і центральні банки країн-учасниць ЄС за допомогою норм адміністративного права, є грошово-кредитна політика.

Грошово-кредитна політика – це сукупність методів та інструментів у сфері грошового обігу і кредитних відносин, що використовуються державою для регулювання грошово-кредитних відносин. Основною метою цієї політики є допомога економіці в досягненні загального рівня виробництва, що характеризується повною зайнятістю і стабільністю цін. Держава створює загальні умови для реалізації цих відносин, формує нормативно-законодавчу базу, визначає загальну орієнтацію функціонування фінансово-кредитних установ і законодавчі основи здійснення грошової емісії та випуску цінних паперів [61].

Основна мета грошово-кредитної політики ЄЦБ – підтримка цінової стабільності. ЄЦБ прагне інфляційних ставок нижче, але близько до 2% у середньостроковій перспективі. Інфляція ЄЦБ стосується загального зростання споживчих цін і вимірюється за допомогою індексу, узагальненого для всіх держав-членів ЄС: Узагальнений індекс споживчих цін і рівень інфляції Рада керівників ЄЦБ використовує для визначення й оцінювання стабільності цін у зоні євро в цілому в кількісному вираженні [62].

На думку С. Моїсеєва, грошово-кредитна політика – це цільовий орієнтир (*monetary policy target*) як фіксований кількісний показник, до досягнення якого має прагнути грошово-кредитна політика шляхом вибору значень інструментів політики чи інструментальних змінних. На його погляд, цілі грошово-кредитної політики можуть бути явними і прихованими. Явна мета грошово-кредитної політики (*explicit target of monetary policy*) розглядається як економічна змінна, яку публічно оголошують як мету своєї політики. Її характеризує конкретне кількісне значення цільового орієнтиру. Оприлюднення цілей грошово-кредитної політики через ЗМІ та публічні заяви, пояснення цілей громадськості покращує обізнаність і розуміння ринком грошово-кредитної політики. Розкриття цілей допомагає ринку скласти уявлення

про те, що очікувати від центральних банків країн-учасниць ЄС, а також оцінити результати їх діяльності. У більшості центральних банків країн-учасниць ЄС цілі розкриваються в їх річних звітах [63].

Таким чином, грошово-кредитна політика центральних банків країн-учасниць ЄС у контексті їх адміністративно-правового статусу – це основоположні засади адміністративної діяльності посадових осіб та підрозділів центральних банків країн-учасниць ЄС, яка здійснюється через систему адміністративних методів та інструментів, що використовуються центральними банками для забезпечення стабільності цін та національної і євро валюти та інших цілей, які стоять перед ними.

Валютна політика є складовою грошово-кредитної політики. Вона становить собою сукупність заходів впливу на зміцнення валютно-фінансового положення держави та її національної валюти, підвищення платоспроможності, призупинення витоку капіталу за кордон, залучення іноземних інвестицій. Валютна політика центральних банків спрямована на подолання негативних наслідків у сфері виробництва, забезпечення економічного зростання, підтримку рівноваги платіжного балансу, стримування інфляції та безробіття [64].

Напрямки та форми валютної політики визначаються економічним становищем країн, еволюцією світового господарства, розстановкою сил на світовій арені. Валютна політика відображає принципи взаємовідносин країн – партнерство і розбіжності, які породжують дискримінацію слабших партнерів, втручання у внутрішні справи інших держав [65].

У міжнародній практиці застосовуються такі основні форми валютної політики, як дисконтна та девізна.

Дисконтна політика – це зміна облікової ставки Центрального банку країни, спрямована на регулювання валютного курсу і платіжного балансу шляхом впливу на міжнародний рух капіталів, з одного боку, і динаміку внутрішніх кредитів, грошової маси, цін, сукупного попиту – з іншого. Знижуючи офіційну ставку, центральний банк розраховує на відлив національних та іноземних капіталів з метою зменшення активного сальдо платіжного балансу і зниження курсу своєї валюти. Підвищення облікової ставки з метою поліпшення платіжного балансу негативно впливає на економіку, якщо вона

перебуває в стані застою. Результативність дисконтної політики залежить від припливу в країну іноземного капіталу, але в умовах нестабільності процентні ставки не завжди визначають рух капіталів. У сучасних умовах ефективність дисконтної політики знизилася. Це пояснюється насамперед суперечливістю її внутрішніх і зовнішніх цілей [66].

Девізна політика – метод впливу на курс національної валюти шляхом купівлі-продажу державними органами іноземної валюти. З метою підвищення курсу національної валюти центральний банк продає, а для зниження – скуповує іноземну валюту в обмін на національну. Девізна політика здійснюється переважно у формі валютної інтервенції, тобто втручання центрального банку в операції на валютному ринку з метою впливу на курс національної валюти шляхом купівлі-продажу іноземної валюти. Валютна інтервенція здійснюється за рахунок офіційних золотовалютних резервів або короткострокових взаємних кредитів центральних банків у національних валютах за міжбанківськими угодами [67]. Усі перераховані вище аспекти валютної політики тією чи іншою мірою використовуються центральними банками країн-учасниць ЄС.

Таким чином, валютна політика центральних банків країн-учасниць ЄС у контексті їх адміністративно-правового статусу – це основоположні засади виконання своїх обов'язків посадовими особами та підрозділами центральних банків країн-учасниць ЄС через здійснення системи адміністративних та економічних заходів, націлених на зміцнення валютно-фінансового положення держави та її національної валюти, підвищення платоспроможності, призупинення витоку капіталу за кордон, залучення іноземних інвестицій.

Для досягнення своєї основної мети ЄЦБ використовує набір інструментів грошово-кредитної політики та процедур, які утворюють оперативну основу для реалізації єдиної грошово-кредитної політики, а саме:

1. Монопольного постачальника грошової бази: валюти (банкноти і монети) в обігу, запаси, проведення контрагентів. Ці запаси можуть бути розбиті на обов'язкові та надлишкові резерви. У резервній євросистемі контрагенти мають утримувати резерви з національними центральними банками (НЦБ). Крім того кредитні установи, як

правило, формують лише незначну кількість добровільних надлишкових резервів з євросистеми. Через свою монополійність ЄЦБ здатен управляти ситуацією з ліквідністю на грошовому ринку і впливати на процентні ставки грошового ринку [68].

2. Сигнальної грошово-кредитної політики (*signal its monetary policy stance to the money market*), яка є додатковим інструментом для управління ліквідністю процентних ставок. З цією метою ЄЦБ може здійснювати сигнальний вплив на грошово-кредитну політику грошового ринку. Це зазвичай робиться через зміну умов, за яких центральний банк готовий укладати угоди з кредитними установами [69].

3. Забезпечення належного функціонування грошового ринку. У своїй діяльності центральний банк також прагне забезпечити належне функціонування грошового ринку, щоб кредитні установи задовольнили свої потреби в ліквідності. Це досягається шляхом здійснення рефінансування кредитних організацій, що дозволяє їм мати справу з позитивним балансом і пом'якшити перехідні коливання ліквідності [69].

Таким чином, інструменти грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це адміністративні й економічні форми і методи адміністративної діяльності посадових осіб та підрозділів центральних банків країн-учасниць ЄС, які утворюють організаційно-правову основу для реалізації єдиної грошово-кредитної політики. До таких інструментів належать: постачання грошової бази, управління ліквідністю процентних ставок, забезпечення ліквідності комерційних кредитно-фінансових установ.

До базового принципу діяльності ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики належить принцип, сформований в основоположних документах ЄС, – принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, з ефективним розподілом ресурсів [70].

До управлінських похідних принципів діяльності ЄЦБ належать такі:

– перший управлінський – принцип високої оперативності (полягає в тому, що ЄЦБ здатен точно і швидко встановлювати короткострокові ставки грошового ринку) [70];

– другий – принцип рівності усіх кредитно-фінансових установ Єврозони (визначає, що ЄЦМ має однаково ставитися до всіх кредитно-фінансових установ незалежно від розміру їх капіталу і розташування в зоні євро). Гармонізація правил і процедур допомагає забезпечити рівне ставлення з метою забезпечення однакових умов для всіх кредитно-фінансових установ у зоні євро [71; 72];

– третій – принцип децентралізованого здійснення реалізації грошово-кредитної політики (ЄЦБ координує операції, а центральні банки країн-учасниць ЄС безпосередньо здійснюють угоди) [71; 72];

– четвертий – принципи простоти і прозорості здійснення грошово-кредитної політики (європейська та світова спільнота має доступ до інформації щодо досягнення завдань, які стоять перед ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики) [73]. Відповідно до цього принципу ЄЦБ і національні центральні банки зобов'язані випускати офіційні звіти, керівники центральних банків мусять виступати перед громадськістю [73]. Так, Президент Європейського центрального банку Маріо Драгі 15 червня 2015 р. у Європейському парламенті в Брюсселі повідомив, що час для вирішення грецької боргової кризи швидко спливає, оскільки фінансові ринки налякані перспективою дефолту Греції. Акції впали у всій Європі після останньої невдалої спроби переговорів між Афінами і кредиторами. Маріо Драгі зазначив: «Нам потрібна сильна і всеосяжна угода з Грецією. І ми маємо дуже скоро її укласти», «Ми не маємо право ховати європейську демократію в місці, де вона народилася» [74]. Як відомо, аналізовані й інші заходи ЄЦБ, урядовців Брюсселя та поступливість уряду й парламенту Греції призводили до того, що криза була практично вирішена. Коли 13 липня 2015 р. лідерам Греції, Німеччини, Франції та Євросоюзу вдалося вийти на компроміс у розв'язанні проблеми грецької фінансової кризи, компромісне рішення було погоджено канцлером Німеччини А. Меркель, президентом Франції Ф. Олландом, головою Євроради Д. Туском і прем'єр-міністром Греції А. Ципрасом, які продовжували консультації в ніч на понеділок [75];

– п'ятий принцип діяльності ЄЦБ полягає в безперервності (спрямований на недопущення серйозних змін в інструментах і процедурах, так що центральні банки і їх контрагенти можуть

спиратися на досвід, беручи участь в операціях грошової політики) [69];

– шостий – принцип безпеки (вимагає, щоб фінансові та операційні ризики євросистеми були зведені до мінімуму). Економічна ефективність як принцип діяльності ЄЦБ означає збереження низьких експлуатаційних витрат в обох євросистемах і її контрагентів, що впливають з оперативної бази [69].

Отже, принципи грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це вихідні умови діяльності посадових осіб, підрозділів і центральних банків у цілому з метою забезпечення стабільності цін, національної та євро валют, забезпечення інших цілей, передбачених основоположними нормативно-правовими актами ЄС і національним законодавством країн-учасниць ЄС, що здійснюються на основі реалізації норм адміністративного права, на основі реалізації обов'язків і прав центральних банків країн-учасниць ЄС.

Принципи грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС поділяються на базовий та спеціальні (адміністративні).

Базовим принципом діяльності ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики є принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, з ефективним розподілом ресурсів. До адміністративних принципів діяльності ЄЦБ належать управлінські принципи: 1) високої оперативності (швидко встановлювати процентної ставки); 2) рівності усіх кредитно-фінансових установ Єврозони; 3) децентралізації та координації; 4) простоти і прозорості; 5) безперервності та стабільності грошово-кредитної політики; 6) мінімальної ризикованості фінансових операцій; 7) економічної ефективності в діяльності центральних банків країн-учасниць ЄС [15].

Держави країн-учасниць ЄС створюють загальні умови для реалізації проаналізованих вище принципів: формують нормативно-правову базу, визначають загальну орієнтацію функціонування фінансово-кредитних установ і законодавчі основи здійснення грошової емісії та випуску цінних паперів. Державне регулювання грошової сфери в ринковій економіці означає сукупність заходів, які проводить держава в грошовому обігу з метою забезпечення сталості

національної валюти, стримування інфляційного процесу і гнучкого забезпечення грошовою масою потреб сфери обігу. Головним об'єктом грошово-кредитного регулювання з боку національного банку є наявна готівкова та безготівкова маса в економіці. Головним суб'єктом грошово-кредитної політики є ЄЦБ і центральні банки країн-учасниць ЄС. В умовах ринкової економіки всім суб'єктам грошової сфери надається відносна самостійність у здійсненні операцій з кредитування та розрахунково-касового обслуговування [15].

Таким чином, реалізація принципів грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн полягає у створенні умов для реалізації вищезазначених принципів, формуванні нормативно-правової бази, визначає загальну орієнтацію функціонування фінансово-кредитних установ і законодавчі основи здійснення грошової емісії та випуску цінних паперів.

Центральні банки країн-учасниць ЄС не можуть безпосередньо адміністративними засобами досягати позначених у законодавстві кінцевих завдань своєї діяльності – насамперед стабільності цін і курсу національної валюти (або валюти Єврозони євро). З цієї причини вони встановлюють другорядні цілі грошово-кредитної політики, що сприяють досягненню кінцевої мети. Так, усі центральні банки багатьох країн мають у своєму складі великі дослідницькі підрозділи, що призначені для проведення економічного аналізу, націленого на вирішення завдань грошово-кредитної політики та обґрунтування рішень центрального банку [76]

Іншою фундаментальною проблемою грошово-кредитної політики є міжчасова оптимізація. Центральний банк прагне маневрувати серед очікувань економічних агентів, максимізуючи національний добробут у часі. При цьому грошово-кредитна політика впливає на економіку через певну часову затримку, а тому наслідки її дій будуть спостерігатися тільки через деякий час, і наскільки ефективною є поточна грошово-кредитна політика, залишається для спостерігачів загадкою [77].

Для проведення грошово-кредитної політики центральним банкам країн-учасниць ЄС доводиться обробляти й аналізувати значні обсяги інформації як у реальному, так і фінансовому секторах економіки. Фахівці центральних банків країн-учасниць ЄС аналізують отриману

інформацію та оцінюють, що відбувається в економіці. Аналіз поточного стану та перспектив економіки є тією вузькою сферою, де практика центральних банків країн-учасниць ЄС і приватного сектору повністю збігається. Фахівці приватного сектору застосовують аналогічні методи аналізу і покладаються на одну й ту ж статистичну інформацію. Існують, щоправда, професійні відмінності в думках і підходах, однак вони не часто призводять до розбіжностей між прогнозами грошової влади і ринку. Хоча між регулятором і ринком можуть бути відсутні відмінності в плані обробки даних, вони завжди існують з точки зору доступу до інформації. Між центральним банком і приватним сектором завжди виникають розбіжності щодо неофіційної чи неперіодичної інформації, доступної регулятору і приватним фахівцям [77].

Таким чином, непрямими адміністративними засобами забезпечення центральними банками країн-учасниць ЄС стабільності цін, національної та євро валют є діяльність науково-дослідних підрозділів ЄЦБ і центральних банків країн-учасниць ЄС; застосування міжчасової оптимізації; статистичної аналітично-інформаційної діяльності та доведення її до суспільства.

Найбільш відомими правилами грошово-кредитної політики є такі: 1) правило фіксованого валютного курсу; 2) правило впливу процентних ставок на валютний курс 3) правило постійного темпу зростання грошової маси; 4) правило Мак Каллама; 5) правило Гудхарта; 6) правило Тейдора; 7) правило Хейдерсона МакКіббіна; 8) оціночне правило для відкритої економіки Банка Англії. Проаналізуємо їх більш детально.

Правило фіксованого валютного курсу. До ХХІ століття обмінні курси були головним чином фіксовані центральними банками. Наприклад, у Бреттон-Вудській системі, яка існувала з 1945 до 1971 р., обмінний курс коливався у вузькому діапазоні, близькому до фіксованого. Інший приклад: успішна економіка Гонконгу прив'язала свій долар до долара США з 1983 року в межах 7,75 до 7,85 гонконгських доларів за долар США. Основною перевагою фіксованих валютних курсів (як прив'язки до обмінного курсу) є те, що вони знижують ризик для обох компаній та інвесторів. Для країн, які здійснюють марнотратну економічну політику, фіксований обмінний

курс може допомогти створити надійну політику низької інфляції, і це може підвищити прозорість і підзвітність грошової влади країни [78].

До 1973 р. країни світу були на відносно фіксованих курсах валют, тому що використовували золотий стандарт або тому, що були учасниками Бреттон-Вудської валютної системи (англ. *Bretton Woods system*), яка була підписана 1944 року і прив'язала валюту 44 країн-учасниць до долара США, у той час як долар США був прив'язаний до золота в розмірі 35 \$ за унцію [78].

Тим самим третя світова валютна система була створена за рішенням Бреттон-Вудської валютно-фінансової конференції ООН (країн антигітлерівської коаліції), яка проходила в липні 1944 р. у США (м. Бреттон-Вудс). Основою цієї системи була ідея пристосування валют окремих країн до національних валютних систем провідних на той час держав світу – США й Великої Британії. Згідно з договором основними інструментами міжнародних розрахунків ставали золото і так звані резервні валюти, статус яких одержали американський долар і англійський фунт стерлінгів [79].

Криза Бреттон-Вудської валютної системи розпочалася (1967-1976 рр.), що призвело до її розпаду. Сутність кризи полягала в такому: «доларовий стандарт» перестав відповідати наявному співвідношенню сил, що характеризувалося значним зростанням питомої ваги у світовій економіці країн «спільного ринку» та Японії. У таких умовах США почали друкувати більше грошей, ніж це визначено фінансовими законами, щоб забезпечити фінансування війни у В'єтнамі. Угода Бреттон-Вудської валютної системи почала руйнуватися, оскільки інші країни не були готові визнавати не підтверджену золотом грошову масу доларів США [79]. Великий дефіцит платіжного балансу США, нагромаджені доларові запаси в іноземних центральних банках, зменшення золотого запасу – усе це свідчило про те, що Бреттон-Вудська система ставала дедалі обтяжливішою і для США. До 1970 р. короткостроковий зовнішній борг США вшестеро перевищив золотий запас. Коли б власники доларових зобов'язань пред'явили їх одночасно для обміну, США були б змушені оголосити себе банкрутом [79]. В умовах сьогодення фіксований валютний курс є пережитком минулого, незважаючи на свою основу перевагу – стабільність.

Таким чином, правило фіксованого валютного курсу в аспекті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це класичне правило забезпечення завдань центральних банків, яке, незважаючи на свою простоту і зрозумілість, є історичною пам'яткою.

Правило впливу процентних ставок на валютний курс. Сутність правила: валюти будуть переміщатися в ті країни, де відсоткова ставка вище. У принципі можлива ситуація, коли грошовий ринок виявиться в стані повного балансу, коли вкладення в активи всередині країни і за кордоном будуть приносити один і той же відсоток з урахуванням змін у валютному курсі. Тому для потенційних інвесторів буде принципово байдуже, в активах якої країни тримати свої заощадження. Паритет процентних ставок – такий рівень процентних ставок усередині країни і за кордоном, за якого депозити в кожній країні дають однаковий дохід при перекладі в одну валюту. Якщо перешкод для міжнародного пересування фінансових активів не існує, то капітал буде переміщатися з країни з низькою процентною ставкою до країни з високою процентною ставкою до того часу, поки рівень відсотка в обох країнах не вирівняється, тобто, як і у випадку цін товарів на основі закону єдиної ціни, що вирівнює ціну однакових товарів, виражених в одній валюті, на основі міжнародного арбітражу зрівняються і процентні ставки [80].

Теорія паритету процентних ставок як основи визначення валютного курсу в майбутньому була б неповною, якщо не врахувати вплив інфляції. Із загальної економічної теорії відомо, що номінальна процентна ставка завжди включає очікуваний рівень інфляції з тим, щоб дохід банку за наданими кредитами завжди був позитивним. Інвестори, вибираючи, в якій країні і в якій валюті вкласти капітал, обов'язково оцінюють темп прийдешнього знецінювання цієї валюти, щоб отримати позитивний відсоток. Як відомо, інвестора цікавить реальна процентна ставка – номінальна процентна ставка, оголошена банком, мінус темп інфляції [80].

Таким чином, правило впливу процентних ставок на валютний курс в аспекті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це теорія впливу процентних ставок центральних

банків країн на національний і євро валютний курс з метою досягнення цілей і завдань банківського регулятора.

Правило постійного темпу росту грошової маси було сформовано М. Фрідменом (1912-2006) і його послідовниками, які вважали, що свобода підприємництва, ринковий механізм у змозі забезпечити нормальний хід відтворення без широкого втручання держави в економіку. Функції держави мають бути обмежені регулюванням грошової маси в обігу [81].

М. Фрідмен виходив з того, що грошова політика має бути спрямована на досягнення відповідності між попитом на гроші та їх пропозицією. Зростання грошової пропозиції (відсоток приросту грошей) має забезпечувати стабільність цін. Економіст вважав, що маневрувати з різними показниками приросту грошей дуже складно. Прогнози центрального банку часто помилкові. «Якщо розглядати кредитно-фінансову сферу – у більшості випадків швидше за все буде прийнято неправильне рішення, оскільки приймаючі рішення розглядають лише обмежену сферу і не беруть до уваги сукупність наслідків всієї політики в цілому», – писав М. Фрідмен. Центральному банку слід відмовитися від кон'юнктурної політики короткострокового регулювання і перейти до політики довгострокового впливу на економіку, поступового збільшення грошової маси [82].

У виборі темпу зростання грошей М. Фрідмен пропонує керуватися правилом «механічного» приросту грошової маси, що б відображало два чинники – рівень очікуваної інфляції та темп приросту громадського продукту. Стосовно США і деяких інших країн Заходу економіст пропонує встановлювати середньорічний темп приросту грошової маси в розмірі 4-5%. При цьому він виходить з 3%-го зростання реального ВВП (для Сполучених Штатів Америки) і невеликого зниження швидкості обігу грошей. Цей 4-5%-й приріст грошей має відбуватися безперервно – місяць за місяцем, тиждень за тижнем. В одній зі своїх робіт автор «грошового правила» вказує: «...стабільний рівень цін на кінцеві продукти становить бажану мету всякої економічної політики» та «постійний очікуваний темп зростання грошової маси є найбільш істотним моментом, ніж знання точної величини цього темпу» [82]

Таким чином, правило постійного темпу зростання грошової маси М. Фрідмена в аспекті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС вимагає від центральних банків цих країн здійснювати мінімальне адміністративне втручання банківського регулятора у діяльність комерційних банків.

Правило МакКаллама (McCallum Rule) широко застосовувалося в грошово-кредитній політиці до початку 1990-х років, де воно оперувало фінансовою категорією зростання грошової бази, яку може бути використано в центральному банку. Ця теорія є альтернативною до правила Тейлора і показало себе з кращого боку під час кризових періодів, оскільки за його допомогою є можливість отримати позитивні результати вже в наступному кварталі (близько 13 тижнів) [83].

Основним правилом, за допомогою якого здійснюється грошово-кредитна політика в сучасних умовах, є правило Тейлора (Taylor Rule), що дає можливість центральним банкам країн-учасниць ЄС установлювати оптимальну процентну ставку. Правило було сформовано 1993 року професором Стенфордського університету Джоном Тейлором, який входить до кола найбільш відомих економістів. Ураховуючи його важливість для банківської системи, це правило називають ще принципом Тейлора. Цей принцип є правилом монетарної політики, яке визначає, наскільки необхідно змінювати процентну ставку у разі зміни показників ВВП, інфляції та інших економічних умов. Правило свідчить, що за інших рівних обставин збільшення інфляції на 1% має супроводжуватися підвищенням відсоткової ставки не менш ніж на 1%. [84]

Правило було введено з тією метою, щоб науково і системно визначити, яка монетарна політика має відповідати завданню максимальної зайнятості та цінової стабільності, а також зробити монетарну політику центробанку більш передбачуваною. По суті, правило Тейлора – це функція різниці поточної інфляції та бажаної інфляції, а також різниці поточного ВВП і середнього ВВП. Проблема моделі Тейлора полягає в тому, що вона ніяк не описує нетрадиційні інструменти грошово-кредитної політики, такі як політика кількісного пом'якшення (QE) [84].

Таким чином, правило Тейлора є основним правилом, за допомогою якого здійснюється грошово-кредитна політика в сучасних

умовах, воно дає можливість центральним банкам країн-учасниць ЄС установлювати оптимальну процентну ставку: правило свідчить, що збільшення інфляції на 1 % має супроводжуватися для регулятора підвищенням відсоткової ставки не менш ніж на 1 відсоток.

Принцип «кількісного пом'якшення» (QE) є додатковим принципом грошово-кредитної політики центральних банків країн-учасниць ЄС, коли регулятор купує державні цінні папери або інші цінні папери з ринку для того, щоб знизити процентні ставки і збільшити грошову масу. Кількісне пом'якшення збільшує пропозицію грошей від фінансової установи з метою сприяння збільшенню обсягів кредитування і ліквідності. Кількісне пом'якшення розглядається, коли короткострокові процентні ставки дорівнюють або наближаються до нуля, і не можна друкувати нові банкноти [85].

Як правило, центральні банки країн-учасниць ЄС націлені на пропозицію грошей шляхом покупки або продажу державних облігацій. Коли банк прагне сприяти економічному зростанню, він купує державні облігації, що знижує короткострокові процентні ставки і збільшує грошову масу. Ця стратегія втрачає ефективність, коли процентні ставки прагнуть до нуля, змушуючи банки спробувати інші стратегії для того, щоб стимулювати економіку. При цьому, якщо грошова маса збільшується занадто швидко, кількісне пом'якшення може призвести до більш високих темпів інфляції. Це пов'язано з тим, що й досі фіксована сума товарів для продажу, коли більше грошей доступні в економіці. Крім того банки можуть вирішити зберегти кошти, отримані від кількісного пом'якшення в резерві, а не кредитувати кошти фізичних та юридичних осіб [85].

Таким чином, принцип «кількісного пом'якшення» (QE) є додатковим принципом грошово-кредитної політики центральних банків країн-учасниць ЄС, коли регулятор купує державні цінні папери або інші цінні папери з ринку для того, щоб знизити процентні ставки і збільшити грошову масу.

Висновки до розділу 1

1. Адміністративно-правове регулювання діяльності центральних банків країн-учасників Європейського Союзу – це суспільні відносини, які виникають між цими банками та комерційними банками, урядами, деякими іншими публічними суб'єктами відповідних країн.

2. Основною метою адміністративної діяльності центральних банків є забезпечення випуску й обігу банкнот, ліцензування і контроль за діяльністю комерційних банків, організація грошових розрахунків, регулювання ліквідності банків та їх рефінансування; формування умов, необхідних для розвитку банківської системи та ін.

3. Ці відносини є виключно публічними; відносини, які виникають між національними банками та іншими суб'єктами права з реалізації комерційних цілей, не є адміністративно-правовими. Вагомою складовою таких відносин є зовнішня виконавчо-розпорядча діяльність спеціальної публічної адміністрації центральних банків. Складовою таких відносин є внутрішня організаційна діяльність публічної адміністрації центральних банків.

4. До предмета адміністративного права належить надання публічною адміністрацією центральних банків специфічних адміністративних послуг. Складовою предмета адміністративного права є можливість застосування центральними банками адміністративних санкцій до комерційних банків та адміністративної відповідальності до деяких посадових осіб [12].

5. Загалом адміністративно-правовий статус системи центральних банків ЄС складається з адміністративно-правового статусу Європейського центрального банку, адміністративно-правового статусу національних центральних банків країн-учасниць ЄС, адміністративно-правового статусу центральних банків країн європейського впливу.

6. Основі завдання центральних банків суверенних держав полягають у забезпеченні стабільності цін і національної валюти, безперервного функціонування платіжних систем банків, здійснення управління валютними резервами, забезпечення стабільності банківської системи та адаптації її до стандартів ЄС.

7. Центральні банки є суб'єктом права й користується в кожній державі-членові найширшими право- та дієздатністю, які надаються національним законодавством юридичним особам.

8. Національним банкам заборонено надавати кредити на покриття дефіциту чи будь-які інші центральним урядам, регіональним, місцевим чи іншим публічним органам влади тощо. Центральні банки мають право ухвалювати рішення незалежно від урядів чи будь-якого іншого органу, здійснювати нагляд за кредитними установами та стабільністю фінансової системи, збирати та поширювати відповідну статистичну інформацію; давати дозвіл на емісію банкнот та ін.

9. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць ЄС – це сукупність їх адміністративно-правових ознак, які характеризують їх місце і роль у банківській системі країни-учасниці ЄС та державному механізмі суверенної держави-учасниці ЄС. У цілому він складається з системи правових елементів, характеру й обсягу правосуб'єктності, обов'язків, прав, незалежності від уряду та інших публічних і приватних органів із можливістю застосування до комерційних банків адміністративних і фінансових санкцій з метою контролю за грошовою масою, забезпечення стабільності цін, безперебійного функціонування платіжних систем банків, здійснення управління валютними резервами, забезпечення стабільності банківської системи країни-учасниці ЄС.

10. Грошово-кредитна політика центральних банків країн-учасниць ЄС у контексті їх адміністративно-правового статусу – це основоположні засади адміністративної діяльності посадових осіб і підрозділів центральних банків країн-учасниць ЄС, яка здійснюється через систему адміністративних методів та інструментів, що використовуються центральними банками для забезпечення стабільності цін і національної та євро валюти та інших цілей, які стоять перед ними.

11. Валютна політика центральних банків країн-учасниць ЄС у контексті їх адміністративно-правового статусу – це основоположні засади виконання своїх обов'язків посадовими особами та підрозділами центральних банків країн-учасниць ЄС через здійснення системи адміністративних та економічних заходів, спрямованих на зміцнення валютно-фінансового положення держави та її національної валюти,

підвищення платоспроможності, призупинення витоку капіталу за кордон, залучення іноземних інвестицій.

12. Інструменти грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це адміністративні й економічні форми та методи адміністративної діяльності посадових осіб і підрозділів центральних банків цих країн, які утворюють організаційно-правову основу для реалізації єдиної грошово-кредитної політики. До таких інструментів належать: постачання грошової бази; управління ліквідністю процентних ставок; забезпечення ліквідності комерційних кредитно-фінансових установ.

13. Принципи грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це вихідні умови діяльності посадових осіб, підрозділів і центральних банків у цілому з метою забезпечення стабільності цін, стабільності національної та євро валют, забезпечення інших цілей, передбачених основоположними нормативно-правовими актами ЄС і національним законодавством країн-учасниць ЄС, що здійснюються на основі реалізації норм адміністративного права на основі реалізації обов'язків і прав центральних банків країн-учасниць ЄС.

14. Принципи грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС поділяються на базовий та спеціальні (адміністративні). Базовим принципом діяльності ЄЦБ у сфері грошово-кредитної політики є принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, з ефективним розподілом ресурсів.

15. До адміністративних принципів діяльності ЄЦБ належать управлінські принципи: 1) високої оперативності (швидко встановлювати процентної ставки); 2) рівності всіх кредитно-фінансових установ Єврозони; 3) децентралізації та координації; 4) простоти і прозорості; 5) безперервності та стабільності грошово-кредитної політики; 6) мінімальної ризикованості фінансовий та операційний операцій; 7) економічної ефективності в діяльності центральних банків країн-учасниць ЄС.

16. Реалізація принципів грошово-кредитної політики в контексті адміністративно-правового статусу центральних банків країн полягає у

створенні умов для реалізації вищезазначених принципів, що формують нормативно-правову базу, визначають загальну орієнтацію функціонування фінансово-кредитних установ і законодавчі основи здійснення грошової емісії та випуску цінних паперів.

17. Непрямими адміністративними засобами забезпечення центральними банками країн-учасниць ЄС стабільності цін, національної та євро валют є діяльність науково-дослідних підрозділів ЄЦБ і центральних банків країн-учасниць ЄС; застосування міжчасової оптимізації; статистична аналітично-інформаційна діяльність і доведення її до суспільства.

18. Правило фіксованого валютного курсу в аспекті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це класичне правило забезпечення завдань центральних банків, яке, незважаючи на свою простоту і зрозумілість, є історичною пам'яткою.

19. Правило впливу процентних ставок на валютний курс в аспекті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС – це теорія впливу процентних ставок центральних банків країн на національний і євровалютний курс з метою досягнення цілей і завдань банківського регулятора.

20. Правило постійного темпу зростання грошової маси М. Фрідмена в аспекті адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС вимагає від центральних банків цих країн здійснювати мінімальне адміністративне втручання банківського регулятора в діяльність комерційних банків.

21. Правило Тейлора є основним правилом, за допомогою якого здійснюється грошово-кредитна політика в сучасних умовах, воно дає можливість центральним банкам країн-учасниць ЄС установлювати оптимальну процентну ставку; правило свідчить, що збільшення інфляції на 1 % має супроводжуватися для регулятора підвищенням відсоткової ставки не менш ніж на 1 %.

22. Принцип «кількісного пом'якшення» (QE) є додатковим принципом грошово-кредитної політики центральних банків країн-учасниць ЄС, коли регулятор купує державні цінні папери або інші цінні папери з ринку для того, щоб знизити процентні ставки і збільшити грошову масу.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Адміністративна правосуб'єктність центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

У сучасній юридичній літературі категорія правосуб'єктності є загальноновизнаною: вона постійно використовується для юридичного опису фізичних і юридичних осіб.

Правосуб'єктність особи – це загальна сукупність позитивних і негативних юридичних властивостей індивіда або їх об'єднань. Вона визначається як установлена законодавчо характеристика якостей об'єкта [86].

За ступенем індивідуалізації правосуб'єктність поділяється на правосуб'єктність фізичної особи і правосуб'єктність юридичних осіб. На наш погляд, посадові особи Європейського центрального банку та центральних банків країн-учасниць ЄС є спеціальними суб'єктами адміністративного права.

На думку професора О.Ф. Скакун правосуб'єктність фізичної особи характеризується такими якостями, як вік, місце проживання та ін., з чого людина отримує правоздатність і статус у межах юридичного порядку суспільства. Це загальна сума юридичних переваг і недоліків індивіда [86].

Згідно з теорією адміністративного права адміністративна правосуб'єктність – це передбачена нормами адміністративного права юридична властивість фізичних і юридичних осіб бути учасником адміністративно-правових відносин, вона складається з трьох елементів – адміністративної правоздатності, дієздатності та деліктоздатності [20, с. 90-91].

Адміністративна правоздатність – це визнані адміністративно-правовими нормами публічні права й обов'язки, здатність бути їх носієм. Адміністративна дієздатність – це юридична здатність особи

своїми діями набувати публічних прав і обов'язків, самостійно реалізовувати їх, нести відповідальність за свої дії та керувати своїми вчинками. Адміністративна дієздатність – це здатність особи нести адміністративну відповідальність за скоєнні правопорушення [20, с. 90-91].

Єдина система центральних банків управляється уповноваженими органами ЄЦБ – Радою керівників, Виконавчим комітетом і Загальною радою. Рада керівників включає в себе членів Виконавчого Комітету і керівників НЦБ лише тих країн, які беруть участь у зоні євро [87]. До основних функцій Ради належать: адаптація інструкцій і прийняття рішень, що забезпечують досягнення цілей створення ЄСЦБ; визначення основних елементів грошової політики ЄС, таких як ставки відсотка, розміри мінімальних резервів НЦБ, і розроблення конкретних інструкцій щодо її діяльності [87].

Виконавчий комітет ЄЦБ включає в себе президента, віце-президента і чотирьох членів, відібраних з-поміж кандидатів, які мають значний професійний досвід у фінансовій або банківській сферах. Вони призначаються на зустрічі глав урядів держав – учасниць зони євро за пропозицією Ради Європи після консультацій з Європейським парламентом і Радою керівників ЄЦБ. Виконавчий комітет має проводити грошову політику відповідно до інструкцій і правил, прийнятих Радою керівників ЄЦБ, і керувати діями НЦБ, приймаючи за необхідністю відомчі інструкції [87].

Загальна рада ЄЦБ складається з президента, віце-президента і керівників НЦБ усіх країн ЄС незалежно від участі в ЕЕВС. До ста основних завдань можна віднести такі: здійснення консультаційних функцій ЄСЦБ; збирання й оброблення статистичної інформації; підготовка щоквартальних та щорічних звітів про діяльність ЄЦБ, а також щотижневих консолідованих фінансових звітів; розроблення та прийняття необхідних правил зі стандартизації бухгалтерського обліку та звітності за операціями, що проводяться НЦБ; ужиття заходів, що стосуються оплати статутного капіталу ЄЦБ у частині, не врегульованій Загальним договором ЄС; розроблення посадових інструкцій і правил прийому на роботу до ЄЦБ; організаційна підготовка до процедури встановлення остаточного фіксованого валютного курсу національних валют щодо євро [88].

Індивідуальними суб'єктами (фізичними особами) ЄЦТ і центральних банків країн-учасниць ЄС є посадові особи їх керівних органів, посадові особи-чиновники. Наприклад, керівні органи ЄЦБ складаються з Правління (Executive Board) та Ради керівників (Governing Council), що включає членів Дирекції та керівників національних центральних банків країн зони євро. Очолюється ЄЦБ президентом, що обирається строком на 8 років [89]. Рада керівників Європейського центрального банку складається з членів його Виконавчої ради і керівників національних центральних банків держав-членів, валютою яких є євро. Виконавча рада складається з Голови, заступника Голови та ще чотирьох членів. Лише громадяни держав-членів ЄС можуть бути членами Виконавчої ради [90]. На сьогодні до складу правління входять шість осіб, зокрема Голова ЄЦБ і Заступник голови ЄЦБ. Кандидатури пропонуються Радою керівників, схвалюються Європейським парламентом і главами держав, що входять в Єврозону. Рада керівників складається з членів Дирекції ЄЦБ і керівників національних центральних банків країн Єврозони. Право голосу мають лише члени Ради керівників, які присутні особисто або беруть участь у телеконференції. Член Ради керівників може призначити собі заміну, якщо протягом тривалого часу не має можливості бути присутнім на засіданнях [89; 90].

Голова Ради Європейського центрального банку та члени фінансово-валютної комісії можуть брати участь без право голосу в засіданнях Ради керівників цього банку. Голова Ради може надати клопотання для обговорення в Раді керівників Європейського центрального банку [54].

На наш погляд, на відміну від приватних фізичних осіб спеціальна адміністративна правосуб'єктність посадових осіб і спеціалістів ЄЦБ та центральних банків країн-учасниць ЄС є єдиною, вона складається з нероздільного комплексу ознак, притаманних адміністративній правоздатності й адміністративній дієздатності.

Вагому компетенцію у структурі ЄЦБ має Рада керівників ЄЦБ, яка складається з членів Виконавчої ради ЄЦБ і губернаторів національних центральних банків держав-членів ЄС, валютою яких є євро. Кожен член Ради керівників має один голос. Губернатори центральних банків держав-членів ЄС поділяються на дві групи,

відповідно до ранжирування від розміру частки їх національного центрального банку, сукупного валового доходу держави у внутрішньому продукті на ринку ціни і в загальному балансі грошових фінансових установ держави, чиєю валютою є євро. Перша група складається з п'яти губернаторів, друга – з решти губернаторів [54].

До складових адміністративної правосуб'єктності посадових осіб та спеціалістів ЄЦБ і центральних банків країн-учасниць ЄС належать також етичні рамки, відповідно до яких поведінка персоналу не має підривати незалежність, неупередженість і престиж діяльності ЄЦБ. У цьому аспекті працівники зобов'язані дотримуватися положень етичних рамок ЄЦБ і зокрема дотримуватися загальних цінностей ЄЦБ і правил поведінки у своєму професійному й особистому житті таким чином, щоб статус ЄЦБ як європейської інституції був адекватним; сумлінно виконувати свої обов'язки, незважаючи на свої корисливі чи національні інтереси, уникати ситуацій, що призводять до конфлікту інтересів, зокрема і в контексті іншої професійної діяльності, що має відповідати найвищим стандартам професійної етики й положенням ЄС і ЄЦБ; дотримуватися правил ЄЦБ щодо приватних фінансових операцій; дотримуватися правил поведінки ЄЦБ для захисту гідності на роботі. Співробітники зобов'язані користуватися цими зобов'язаннями навіть під час перебування у відпустці [54; 70; 89; 90].

Співробітники ЄЦБ під час виконання своїх офіційних обов'язків зобов'язані не допускати конфлікту інтересів. Працівники в ситуації конфлікту при виконанні своїх службових обов'язків зобов'язані доповісти безпосередньому керівнику про це. Безпосередній керівник має прийняти всіх розумних заходів для запобігання такого конфлікту інтересів. Перед прийняттям на роботу до ЄЦБ кандидат перевіряється, щоб не було конфлікту інтересів, пов'язаних із попередньою професійною діяльністю, та щоб не було особистих стосунків зі співробітниками, членами Ради керівників або інших органів ЄЦБ. Співробітники не можуть мати жодних переваг для себе чи іншої особи, вимагати або приймати якісь переваги (подарунки, фінансову чи нефінансову допомогу) [54; 70; 89; 90].

Згідно зі статтею 283 (2) Договору про функціонування Європейського Союзу виконавча рада ЄЦБ складається з Голови, Заступника голови та чотирьох інших членів. Члени виконавчої влади

ЄЦБ виконують свої обов'язки на постійній основі і не мають брати участь у будь-якій іншій комерційній діяльності. Президент, віцепрезидент та інші члени виконавчої ради ЄЦБ призначаються Радою Європи – кваліфікованою більшістю від її складу, з осіб, які мають визнану репутацією і професійний досвід у грошово-банківських питаннях, за рекомендацією Ради ЄС після проведення консультації з Європейським парламентом і Радою керівників ЄЦБ. Члени виконавчої ради приймаються на роботу за контрактом, в якому прописуються конкретні зарплати, пенсії та інші соціальні допомоги [91].

Таким чином, адміністративна правосуб'єктність посадових осіб та спеціалістів ЄЦБ і центральних банків країн-учасниць ЄС – це передбачені основоположними актами ЄС, національним законодавством і підзаконними нормативно-правовими актами ЄЦБ та центральними банками країн-учасниць ЄС юридичні позитивні і негативні властивості посадових осіб та спеціалістів, які дозволяють їм бути учасником адміністративно-правових відносин, у сфері банківської системи ЄС, забезпечувати виконання завдань, що стоять перед ЄЦБ і центральними банками країн-учасниць ЄС.

Європейський центральний банк і центральні банки країн-учасниць ЄС є юридичними особами. Правосуб'єктність юридичних осіб базується на статусі такого виду об'єднань, що характеризується «вічністю», на відміну від фізичної особи, та штучністю, оскільки має не природний, а похідний від волі людини суб'єктивний характер.

На думку західних учених, правосуб'єктність юридичної особи – це штучна (нежива) особа, яка відповідно до закону має статус формальної. Юридична особа (лат. *facta*) має юридичну назву й певні права, правовий захист, пільги, обов'язки і зобов'язання в галузі права, дещо схожі з тими, що й фізичні особи. Поняття юридичної особи є фундаментальною юридичною «фікцією». Це ставлення до філософії права, як це має важливе значення для законів, що зачіпають корпорації. Правосуб'єктність дозволяє одному чи більше фізичним особам (*universitas personarum*) діяти як єдине ціле, корпоративно, з юридичною метою. У більшості юрисдикцій незалежних держав юридична особа розглядається в межах закону окремо від своїх індивідуальних членів (наприклад, у товариствах з обмеженою відповідальністю, їх акціонерів). Юридичні особи можуть бути

позивачем і відповідачем у суді, укладати контракти, брати на себе борги, володіти власністю. Суб'єкти правосуб'єктності можуть також підлягати певним правовим зобов'язанням – наприклад, зі сплати податків. Юридична особа може захистити своїх членів від особистої відповідальності [92].

Правосуб'єктність юридичних осіб – це правоздатність і дієздатність державних і недержавних організацій: державних органів, державних підприємств і установ, громадських об'єднань, господарських товариств (корпорацій), комерційних організацій, підприємств, релігійних організацій та ін. У державних і громадських органів та організацій – суб'єктів права, як правило, немає розриву між правоздатністю і дієздатністю. Правоздатність і дієздатність у них виникають, здійснюються і припиняються одночасно [93].

Як ми вже зазначали вище, європейська система центральних банків складається з ЄЦБ і національних центральних банків усіх країн Євросоюзу. Основною офіційною метою ЄСЦБ є підтримання стабільності цін у зоні євро. Її завданням також є розроблення і проведення грошово-кредитної політики в зоні євро, проведення міжнародних валютних операцій, збереження офіційних резервів іноземної валюти держав-членів і керування ними, сприяння плавному функціонуванню платіжної системи. Після введення євро склалася Євросистема (Eurosystem), яка включає ЄЦБ і національні центральні банки країн зони євро [12].

ЄЦБ, який відповідно до статті 282 (3) Договору про функціонування Європейського Союзу має статус юридичної особи і користується в кожній з держав-членів ЄС режимом найбільш широкої правоздатності, що покладається на юридичних осіб відповідно до її законодавства, може зокрема придбавати або відчужувати рухоме і нерухоме майно і може бути стороною в судовому розгляді [91].

Грунтовно проблему юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права дослідив П. Лютиков. На погляд ученого, всі юридичні особи, засновані державою, мають ознаку публічних суб'єктів, й організаційно-правова форма (акціонерні компанії тощо) у такому разі не може бути підставою для того, щоб вважати таких осіб приватними: залежно від мети діяльності – комерційні, некомерційні; за організаційно-правовою формою – товариства, установи,

підприємства, організації, органи тощо; залежно від правового режиму закріпленого за ними майна – юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності; юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію на основі права господарського відання; юридичні особи, які реалізують свою господарську компетенцію на основі права оперативного управління; за видом (предметом) діяльності – сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво, добувна промисловість, переробна промисловість тощо [94].

Зазначений критерій розроблено відповідно до Класифікації видів економічної діяльності: за формою власності – приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності); комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; державне підприємство, що діє на основі державної власності; підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності); за територією функціонування – міжнародні, усеукраїнські, регіональні, локальні [94].

Така градація юридичних осіб є більш притаманною для різноманітних громадських організацій: за терміном (часом) дії – постійні, тимчасові (строкові); за наявністю контрольних повноважень – юридичні особи загального контролю, юридичні особи спеціального контролю, неконтрольовані юридичні особи. Справедливо буде зазначити, що за мету ставилось окреслення та доопрацювання вже відомих найбільш загальних або ж раніше не розроблених наукою адміністративного права критеріїв класифікації юридичних осіб, а натомість відокремлені критерії підлягають подальшому опрацюванню, можуть бути додатково деталізовані та детерміновані і є своєрідною базою для подальших наукових досліджень у цій сфері [94].

Таким чином, правосуб'єктність Європейського центрального банку – це його цілісна форма (правоздатність і дієздатність) як наддержавної установи ЄС, формально наділеної публічними обов'язками і правами, що визначені установчими документами ЄС з метою підтримання стабільності цін у зоні євро.

Використовуючи теоретичні напрацювання П. Лютикова, ми здійснили класифікаційну характеристику правосуб'єктності центральних банків країн-учасників Європейського Союзу. Європейський центральний банк з погляду адміністративної класифікації: 1) утворений країнами-учасниця ЄС; 2) є публічною юридичною особою; 3) не займається комерційною діяльністю; 4) за організаційно-правовою формою є наддержавною установою; 5) здійснює свою діяльність на праві власності; 6) діє постійно; 7) має контрольні функції.

Інституційні основи центральних банків світу закладались упродовж століть. Попередниками центральних банків можна вважати емісійні банки, які виникли порівняно нещодавно – у ХІХ ст. [96].

Установити, в якій країні раніше зародилася банківська справа, украй складно. Відомо, що здійсненням позик і перекладними операціями займалися торгові товариства Халдеян (2300 років до н.е.), а в Китаї (2000 років до н. е.) уже існували чеки. У Вавилоні ж існували й люди, які приймали грошові внески під відсоток (VI століття до н.е.) [97].

Стародавня Греція. В Елладі розвитком банківської справи завжди займалися храмові жерці. Вони стежили за тим, щоб дохід із землі, подарунки і штрафи, отримані храмом, продовжували збільшуватися за допомогою видання позик під заставу і відсотку або участі в економічно-вигідних підприємствах. Там же з'явився вид кредиту під заставу майна, що істотно збільшило дохід храмів. Делоський, Самоський, Дельфійський і Ефеський храми за певну процентну плату брали гроші на зберігання в спеціальних підвалах, однак у період Фоційської війни (1355-1356 рр.) існування банків-храмів припинилося через постійне їх пограбування. На території Афін конкуренцію храмам становила організація «трапецитів» (від лат. «стіл»), яка поділялася на аргірамойсів (мінйали) і довейстаїв (лихварські позички і довгострокові інвестиції в промисловість) [97].

О. Македонський побудував «королівські банки» в Єгипті, а в Римській імперії з'явилися аргентарії, що проводили фінансові операції на форумі. Вони видавали лихварські й іпотечні позики, брали гроші на зберігання і проводили аукціони заставленого майна. У часи «Хрестових походів» головним чином намітився спад банківської

діяльності та її спеціалізування на обміні. Золото поступилося місцем сріблу, і гроші в кожній країні отримали свій зміст і назву. З'явилися перші конверсійні переклади (за допомогою «векселів») [98].

З розвитком товарного обміну з'явилися гроші і товарно-грошовий обіг. Роль грошей грав переважно однорідний і легко подільний товар, що має власну вартість, – найчастіше золото. З появою грошей стало можливим наймати на службу якусь частину людей і протиставляти їх решті суспільства з тим, щоб утримати економічну владу власників. Виникла особлива публічна влада, що не збігається з самим суспільством, – держава. Поступово сформувався прошарок чиновників, які спираються у своїй діяльності на примусову силу – армію, поліцію, суди та в'язниці [98].

У той же час починають активно розвиватися депозитні банки (Англія, Австралія, Шотландія, Швейцарія, Німеччина та Північна Америка). З'являються перші центральні банки (початок ХІХ століття), які монопольно займаються емісією банкнот (Центральний банк у Франції, Австрійський банк, а дещо пізніше – і Державний Російський банк). Широкий спектр банківських послуг і зростаюча кількість самих банківських установ призвели до того, що в банківській справі все більшу популярність здобуває вузька спеціалізація. Виникли окремі іпотечні банки, для обслуговування населення і ремісників було організовано народні та ремісничні, з'явилися позичкові каси, а 1848 року в Пруссії відкрилися перші ломбарди. Сукупність цих чинників призвела до розробки і становлення повноцінної банківської системи (Центральний, універсальні та спеціалізовані банки). Поширення популярності цінних паперів спровокувало збільшення кількості операцій з ними в банківському середовищі (наприклад, трастові операції). Вплинув банківський інститут і на торгівлю золотом, розвиток кореспондентських і дипломатичних відносин, а так само розвиток економіки [98].

Держава в усі часи тією чи іншою мірою регламентувала правовий режим використання грошей – способи карбування монет, збір податків та ін. Але сама грошова система розвивалася головним чином суто ринковим шляхом без втручання держави. Тому грошова влада як така була лише економічною владою. Державою не створювалися органи, які б регулювали грошову систему або

відповідали б за грошову емісію. Спочатку держава обмежувалося створенням загальних умов і підтриманням правопорядку. Правові заходи мали переважно каральний характер: відповідальність за підробку грошей, крадіжку та інші злочини. Державна скарбниця формувалася за рахунок податків. В іншому держава була звичайним суб'єктом грошових відносин [99].

Спочатку, як пишуть історики, з'явилися міняйли й лихварі, а потім, починаючи з XVI століття, і більш складні формації – банки, які з часом стали випускати свої гроші (банкноти). Банкноти обмінювалися на золото та інші дорогоцінні метали. Емісійна діяльність приватних банків тривала досить довго. У деяких країнах вона тривала й тоді, коли в банківській системі ця діяльність була монополюючою закріплена державою за декількома або одним банком. Але під кінець XIX століття ця діяльність повсюдно стала монополією лише одного банку – центрального [99].

Тривалий час у світовій банківській практиці не існувало розподілу банків на емісійні та комерційні. Найвні банки приймали вклади, надавали позички, ураховували векселі, випускали в обіг банкноти тощо. Випущені банкноти були частково забезпечені золотом, тобто банки мали запас золота, достатній для оплати лише частини випущених банкнот. Інша частина випуску банкнот була фідучіарною. Проте всі банкноти становили собою безстрокові зобов'язання банків обміняти їх на золото за пред'явленням. У цих умовах стабільність банків і банкнотного обігу значною мірою залежала від того, наскільки обачливою була політика банків стосовно допустимого рівня співвідношення суми випущених банкнот і запасу золота [98].

Наприклад, історія найстарішого центрального банку Англії свідчить, що його було засновано 1694 року в результаті політичної події, яка мала досить випадковий характер. Для забезпечення своїх фінансових потреб король Карл II позичав гроші в лондонських банкірів. Його борг зростав швидкими темпами, і 1672 року він наказав казначейству призупинити виплату грошей, зокрема в рахунок власних позик. Тим самим довіра до короля виявилася підірваною на багато десятиліть, і саме прагнення знайти заміну таким чином зруйнованому джерелу позик змусило Вільяма III і його уряд звернутися до схеми

фінансиста Паттерсона, яка передбачала створення інституту, відомого під назвою Керівник І Ко при Банку Англії [99].

Друга половина XVIII ст. і перша половина XIX ст. – це епоха промислової революції, яка супроводжувалася швидким розвитком машинної індустрії, появою нових галузей в економіці, зростанням товарообігу, активізацією діяльності банків. Усе це зрештою призвело до значного розширення грошової маси і підвищення значення банкнотного обігу. У цих умовах децентралізована емісія банкнот, коли практично всі банки мали можливість випускати банкноти, стала суперечити потребам економіки. Ринок, який швидко розвивався, вимагав універсального, надійного купівельного і платіжного засобу, який би обертася на території всієї країни і користувався загальною довірою населення. Банкноти окремих, часто маловідомих банків таким вимогам не відповідали. Крім того децентралізована емісія банкнот слабо піддавалася контролю і регулюванню з боку держави. Це сприяло зловживанню банками правом банкнотної емісії. Банки наражалися на значний ризик, випускаючи банкноти вище допустимого рівня, іноді настільки вище, що вони були не в змозі задовольнити навіть нормальний (не кажучи вже про підвищений) попит на обмін банкнот на золото, і в результаті багато з них розорилися [97].

Однак у цілому банківська система продовжувала зростати, випуск банкнот збільшувався і став невід'ємною рисою економіки. Банкноти витісняли повноцінні монети з обігу. У XIX ст. стало очевидним, що держава мусить певним чином регулювати грошовий обіг і захищати вкладників банків і держателів банкнот від банківських криз, кількість яких зростала. Частиною цього регулятивного процесу стала поступова централізація, а потім і концентрація емісії банкнот у межах одного банку. Цей процес затягнувся на тривалий час. Спочатку було обмежено коло банків, які мали право на емісію банкнот, – це були, як правило, найбільші та надійні банки. З часом право емітувати банкноти держава закріпила за одним банком, надавши йому статус емісійного. Завдяки концентрації та монополізації банкнотної емісії держава отримала можливість впливати на пропозицію грошей і використовувати емісію для фінансування державних витрат [99].

У сучасних умовах головною ланкою банківської системи країни, як правило, є центральний банк. У різних країнах цей банк називається

по-різному: національний, центральний, резервний, народний, державний банк (Австрійський національний банк, Резервний банк Австралії, Народний банк Китаю, Шведський державний банк, або й скорочено – Банк Японії, Банк Італії, враховуючи його ключову роль у банківській системі країни) [98].

У другій половині ХХ ст., яка характеризується глобалізацією грошових ринків, тобто поступовим перетворенням національних грошових ринків у єдиний загальносвітовий простір, діяльність центральних банків розвивається у трьох напрямках: співробітництво центральних банків на міждержавному рівні; співпраця центральних банків з міжнародними валютно-кредитними і фінансовими організаціями; створення наднаціональних центральних банків [98].

Першим кроком на шляху міждержавної діяльності центральних банків можна вважати створення 1930 року Банку міждержавних розрахунків – БМР у місті Базель (Швейцарія). Основними функціями цього банку були такі: сприяти співробітництву між центральними банками; забезпечувати сприятливі умови для проведення центральними банками міжнародних фінансових операцій; виступати у ролі довіреної особи або агента центральних банків – членів БМР – у проведенні міжнародних розрахунків [99].

Акціонерами банку є майже всі європейські центральні банки, а також центральні банки Австралії, Японії, Канади, Південно-Африканської республіки. США представлені у БМР не ФРС, а групою комерційних банків, проте ФРС має тісні зв'язки з БМР. Центральні банки є акціонерами БМР і одночасно його клієнтами, тому БМР часто називають банком центральних банків [99].

Таким чином, правосуб'єктність центральних банків країн-учасниць ЄС має довгу і повчальну історію, яка полягає в тому, що спочатку функцію емісії грошей виконували комерційні банки поряд зі здійсненням іншої банківської діяльності. При цьому держава займалася виключно економічною, а не фінансовою політикою. Поступово держави все більше почали встановлювати жорсткі правила емісії грошей, а в подальшому перейшли до монопольного їх випуску в оббіг. Це і призвело до утворення новою інституції держави, яка не входить до жодної гілки влади, – державної установи – юридичної особи, яка не займається комерційною діяльністю, а виконує виключні

публічні функції, забезпечує виважену емісію грошової маси, забезпечує стабільність цін і національної валюти та здійснює нагляд за комерційними банками щодо недопущення здійснення ними ризикованих операцій, від яких можуть постраждати вкладники й інші особи.

Що стосується сучасних центральних банків країн-учасниць ЄС, то їх правосуб'єктності притаманні як загальні так і спеціальні ознаки світових центральних банків. Так, Німецький Бундесбанк (Німецький для Німецького федерального банку) є центральним банком Федеративної Республіки Німеччини і частиною Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ). Завдяки своїй міцності й давньому авторитету Бундесбанк є найбільш впливовим членом ЄСЦБ. Обидва – Дойче Бундесбанк та Європейський центральний банк (ЄЦБ) – розташовані у німецькому Франкфурті [100].

Бундесбанк було створено 1957 року, і змінив він Банк німецьких земель, яким було введено німецьку марку (20 червня 1948 року). До євро, фізично введеного 2002 року, Бундесбанк був центральним банком колишньої німецької марки. Бундесбанк був першим центральним банком з повною незалежністю, і ця форма буде використовуватися іншими державами як модель, на відміну, наприклад, Нової Зеландії, де центральний банк повністю контролюється урядом. Німецький Бундесбанк набув слави через контроль над інфляцією у другій половині ХХ-го століття. Це зробило його одним з найбільш шанованих європейських банків. Він має значний непрямий вплив у багатьох європейських країнах [100].

Центральний банк Франції відповідає за нагляд за банківською та страховою сферами у Франції. Він є незалежним адміністративним органом, що забезпечує стабільність фінансової системи та захист клієнтів банків і страхових компаній.

Для виконання своїх обов'язків Центральний банк Франції стосовно осіб, які перебувають під його юрисдикцією, здійснює наглядові повноваження, заходи адміністративного впливу та дисциплінарні стягнення. Також він може оприлюднювати будь-яку інформацію стосовно виконання своїх обов'язків [33].

Цей банк є незалежним адміністративним органом держави на чолі з губернатором банку. Його структура складається із наглядової

ради, дозвільної ради та комітету санкцій. Крім того до складу Центрального банку Франції входять різні консультативні органи – Комітет з аудиту та науково-консультативний комітет. У законодавстві Франції чітко прописана гранична кількість працівників – 1100 осіб, які працюють, щоб забезпечити стабільність фінансової системи та захист прав споживачів [33].

Держава Люксембург є єдиним акціонером Центрального банку Люксембургу (*Banque centrale du Luxembourg*), статутний фонд якого складає 175 мільйонів євро. Цей банк відповідає за ефективне здійснення грошово-кредитної політики, випускає банкноти, забезпечує стабільність фінансової та платіжної системи, здійснює фінансово-економічний аналіз [101].

Національний банк Австрії (*Österreichische Nationalbank, OeNB*) є державним центральним кредитно-емісійним банком Австрії. Правляча династія Габсбургів упродовж 50 років ще до заснування центрального банку в Австрії намагалася випустити паперові гроші. Банкноту, відому на той час під назвою «*Bancozettel*», уперше було випущено 1762 року банком, який мав довіру ділових кіл і не був підконтрольний державі, – Муніципальним банком Відня (*Wiener Stadtbank*), заснованим 1705 року. З часом при укладанні ділових угод банкноти почали все більше і більше замінювати срібло і мідні монети [103].

Коли наприкінці наполеонівських війн політичний баланс в Європі було відновлено, імперія Австро-Угорщини стикнулася з низкою проблем. Територія імперії охоплювала різні етнічні групи, що розходились у своїх поглядах. Габсбургами було прийнято рішення більше не покладатися лише на свої традиційні основи збереження суверенітету імперії – церкву, дворянство, армію та службу державі. У правителів виникла потреба побудови економічної бази для відновлення довіри ділових кіл і подальшої ефективної інтеграції своєї імперії. Результатом таких заходів стало заснування Національного банку Австрії 1 червня 1816 року [103]. З 1 січня 2002 року в Австрії використовується євро. Австрійський національний банк обмінює шилінги на євро без обмеження строку. Банк також використав спеціальний поїзд, який об'їжджав всю Австрію з метою обміняти в населення 12 млрд. шилінгів на євро [103].

Банк Словенії (Banka Slovenije) – центральний банк Республіки Словенія, було засновано 25 червня 1991 року. Центральний банк Словенії є юридичною особою і діє відповідно до норм публічного права. Банк є економічно незалежним: він і його учасники ухвалюють усі рішення самостійно і незалежні від директив або інструкцій будь-яких державних органів і економічних стратегій країни [104].

Починаючи з 1 січня 2007 року Банк Словенії впровадив валюту євро і з того часу повністю діє відповідно до вимог та норм членства в Євросоні. Банк здійснює загальну грошово-кредитну політику, бере участь в управлінні офіційними валютними резервами держав-членів згідно з Договором про заснування Європейського співтовариства, підтримує нормальне функціонування платіжних систем у своїй країні [104].

Банк Португалії (Banco de Portugal) було засновано 19 листопада 1846 року як Центральний банк Португальської Республіки. Відповідно до закону банк Португалії є юридичною особою з адміністративною та фінансовою незалежністю і власним капіталом та функціонує, дотримуючись норм публічного права [105].

Основними органами управління банку є Губернатор, Рада Директорів, Правління Аудиторів і Консультативна Комісія. Головний офіс банку Португалії розміщується в Лісабоні, з чисельними представництвами по всій Португалії. Банк Португалії є невід’ємною частиною Європейської системи центральних банків ще з часів заснування в червні 1998 року. Банк діє відповідно до норм і вимог Євросоні, контролює банківський сектор економіки держави та відповідає за європейську модель економічного зростання своєї країни [105].

Таким чином, правосуб’єктність центральних банків країн-учасниць ЄС має довгу історію (Англія, Франція, ФРН, Італія, Португалія) та характеризується тим, що деякі з них є провідними світовими фінансовими центрами (ФРН, Англія, Франція), їх обов’язки і права законодавчо прописані в законодавстві ЄС та відповідних законодавствах суверенних держав, формальними засновниками є відповідні держави, які здійснюють їх фінансування за рахунок державного бюджету, що дозволяє їм утримувати штат високооплачуваних співробітників (як правило, близько 1000 осіб),

проте в межах своєї компетенції вони є незалежними від усіх гілок влади та мають за свою основну мету забезпечення стабільності цін та євро або національної валюти.

2.2 Адміністративні обов'язки центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

Провідною складовою адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць ЄС є їх адміністративні обов'язки. У теорії права виділяють два види зобов'язань як різновидів правового регулювання суспільних відносин – розпорядження (забезпечення прямого юридичного обов'язку здійснити визначені дії) та заборону (прямий юридичний обов'язок здійснити конкретно визначені дії) [106, с. 62].

Юридичний обов'язок – це передбачені для зобов'язаної особи та забезпечені можливістю державного примусу вид і міра необхідної поведінки, які потрібно виконувати в інтересах уповноваженої особи, що має відповідні публічні суб'єктивні права. Юридичний обов'язок налічує чотири основні компоненти: 1) необхідність здійснювати певні дії; 2) необхідність відреагувати на законні вимоги уповноваженого суб'єкта; 3) необхідність нести відповідальність за невиконання цих вимог; 4) обов'язок не перешкоджати уповноваженому суб'єкту користуватися тим благом, щодо якого він має право. Юридичні обов'язки в адміністративному праві забезпечують публічні інтереси людини і громадянина, суспільства і держави та є гарантіями суб'єктивних публічних прав [20, с. 72].

Відповідно до Статуту Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку вони зобов'язані:

- визначати та впроваджувати грошово-кредитну політику;
- підтримувати цінову стабільність;
- управляти валютними резервами;
- визначати засади та провадити обмінні валютні операції;
- забезпечувати нормативний супровід для здійснення ефективних та надійних розрахунків у платіжних системах;
- устанавлювати загальні принципи щодо виконання операцій на відкритому ринку та кредитних операцій;

- сприяти справному функціонуванню платіжних систем;
- забезпечувати створення відповідних резервних активів у різних валютах і банківських металах;
- зберігати професійну таємницю, не розголошувати інформацію, що підпадає під зобов'язання;
- складати та оприлюднювати доповідь про свою діяльність, надсилати щорічну доповідь про діяльність та грошово-кредитну політику до парламенту, на надавати безкоштовно їх іншим зацікавленим сторонам;
- національні центральні банки несуть відповідальність згідно з відповідним національним правом [107].

Специфічні адміністративні обов'язки накладаються основоположними нормативно-правовими актами. Так, відповідно до договорів про ЄС і про функціонування ЄС та статуту ЄЦБ основним його обов'язком (обов'язком-місією) є підтримування стабільності цін у зоні ЄС, насамперед за рахунок забезпечення стабільності протікання інфляційних процесів. Основним додатковим обов'язком є підтримка загальної економічної політики ЄС у цілому та розвитку виробництва зокрема, однак за умови, що такі заходи не мають шкодити основному його обов'язку із забезпечення стабільності цін [108].

Наступними є обов'язки ЄЦБ як класичного центрального банку (класичні обов'язки), однак у масштабі всього ЄС: обов'язок реалізувати грошово-кредитну політику ЄС; забезпечувати безперебійне функціонування платіжних систем у зоні ЄС; сприяти успішному здійсненню політики компетентними органами щодо пруденційного нагляду за кредитними установами; здійснювати нагляд за фінансовою стабільністю банківської системи ЄС у цілому [108].

Законотворчі обов'язки Європейського центрального банку полягають в тому, що він:

- зобов'язаний надавати консультації з будь-якого проекту нормативно-правового акта ЄС або щодо запропонованих національними органами проектів країн-учасниць ЄС у сфері своєї діяльності;
- зобов'язаний сприяти гармонізації, де це необхідно, правил і практики регулювання збору, узагальнення та поширення статистичних даних у сфері своєї діяльності;

– зобов'язаний урахувати обґрунтовані думки національних парламентів країн-учасниць ЄС щодо тих законопроектів, які виходять від нього, при цьому ЄЦБ може їх урахувати (змінити або відкликати проект нормативно-правового акта) або, якщо такі зауваження мають сутнісний характер і є неприйнятними для банківської системи ЄС, відхилити їх [108].

Таким чином, законотворчі обов'язки Європейського центрального банку – це покладені на нього розпорядження щодо надання консультативних роз'яснень щодо змісту і сутності проектів нормативно-правових актів, запропонованих національними банками країн-учасниць ЄС, урахування побажань урядів цих країн (у разі якщо вони не суперечать загальним цілям і завданням ЄС), викладених в основоположних документах.

Окремим рядком слід виділити обов'язки ЄЦБ щодо прозорості його діяльності, іншими словами – формам, методам і процедурам надання звітів про роботу. ЄЦБ не менш ніж раз на два роки або на прохання держави-члена ЄС має звітувати перед Радою ЄС про успіхи, досягнуті у виконанні своїх зобов'язань у сфері економіко-валютної політики ЄС. Ці звіти мають включати в себе питання сумісності між національним законодавством кожної з цих держав-членів ЄС, зокрема статутами їх національних центральних банків. Крім того звіт має описувати досягнення високого ступеня стійкого прогресу щодо виконанням кожною державою-членом ЄС таких критеріїв:

– досягнення ступеня стабільності цін, що вимірюються через рівень інфляції як мінімум у трьох країнах-учасниках ЄС;

– стійкості державної фінансової позиції країн-учасниць ЄС через аналіз дефіциту бюджету;

– забезпечення нормального розміру коливання валютного курсу, передбаченого механізмом валютних курсів Європейської валютної системи, принаймні упродовж двох років, без девальвації стосовно євро;

– аналізу строків зближення валютних курсів, які досягаються державами-членами ЄС у механізмі обмінного курсу та позначаються на рівнях довгострокових процентних ставок [109].

Таким чином, зобов'язання ЄЦБ щодо дотримання форм, методів і процедур звітування перед інституціями ЄС та громадськістю є

вагомими чинниками забезпечення прозорості діяльності ЄЦБ щодо аналізу ступеня стабільності цін, стійкості державної фінансової позиції, аналізу проблеми зближення валютних курсів тощо.

Окремо треба визначити обов'язки органів, які ухвалюють рішення в ЄЦБ. Рада керівників ЄЦБ приймає керівні принципи й рішення, необхідні для забезпечення виконання завдань, покладених на ЄЦБ згідно з основоположними договорами ЄС і статутом ЄС. Рада керівників ЄЦБ формулює грошово-кредитну політику ЄС, включаючи у відповідних випадках рішення, що стосуються проміжних грошових цілей, ключових процентних ставок і поставки резервів до ЄЦБ, і встановлює необхідні керівні принципи для їх здійснення. Виконавча рада здійснює грошово-кредитну політику згідно з керівними принципами та рішеннями, закладеними Радою керівників ЄЦБ. При цьому Виконавча рада ЄЦБ має право надавати необхідні інструкції національним центральним банкам. Виконавча рада ЄЦБ несе відповідальність за підготовку засідань Ради керівників ЄЦБ, яка приймає правила та процедури, що визначають внутрішню організацію ЄЦБ і його директивних органів. Рада керівників ЄЦБ здійснює консультативні функції та приймає рішення [108].

Таким чином, обов'язки ради керівників ЄЦБ покладені на них розпорядженням щодо виконання завдань, покладених на ЄЦБ згідно з основоположними договорами ЄС і статутом ЄС, зокрема щодо надання необхідних інструкцій національним центральним банкам.

Отже, адміністративні обов'язки ЄЦБ характеризуються такими ознаками:

– обов'язком-місією ЄЦБ є підтримування стабільності цін у зоні ЄС, насамперед за рахунок забезпечення стабільності інфляційних процесів, основним додатковим обов'язком є підтримка загальної економічної політики ЄС у цілому та розвитку виробництва зокрема, однак за умови, що такі заходи не зашкодять основному його обов'язку із забезпечення стабільності цін;

– класичним обов'язком ЄЦБ у масштабі всього ЄС є сприяння національним банкам країн-учасниць ЄС щодо реалізації грошово-кредитної політики ЄС, забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем, здійснення пруденційного нагляду і нагляду за фінансовою стабільністю банківської системи ЄС у цілому;

– законотворчі обов'язки Європейського центрального банку полягають у покладенні на нього розпорядження щодо надання консультативних роз'яснень змісту й сутності проектів нормативно-правових актів, запропонованих ним, і врахування побажань урядів і національних банків країн-учасниць ЄС, у разі якщо вони не суперечать загальним цілям і завданням ЄС, викладеним в основоположних документах;

– зобов'язання ЄЦБ стосовно дотримання форм, методів і процедур звітування перед інституціями ЄС та громадськістю є вагомим чинником забезпечення прозорості діяльності ЄЦБ щодо аналізу ступеня стабільності цін, стійкості державної фінансової позиції, аналізу проблеми зближення валютних курсів тощо;

– обов'язками ради керівників ЄЦБ є покладені на них розпорядження щодо виконання завдань ЄЦБ згідно з основоположними договорами і статутом ЄС, зокрема щодо надання необхідних інструкцій національним центральним банкам.

В результаті вище викладеного можемо прийти до висновку, що адміністративні обов'язки ЄЦБ – це покладені на нього основоположними актами ЄС розпорядження і заборони, які складаються з обов'язку-місії підтримувати стабільність цін у зоні ЄС, класичних обов'язків щодо реалізації грошово-кредитної політики, безперебійного функціонування платіжних систем, здійснення пруденційного нагляду, законотворчих обов'язків щодо надання консультативних роз'яснень змісту і сутності проектів нормативно-правових актів, запропонованих ним, і врахування побажань урядів і національних банків країн-учасниць ЄС, дотримання форм, методів і процедур звітування перед інституціями ЄС та громадськістю.

Національні центральні банки як невід'ємна частина ЄСЦБ зобов'язані виконувати керівні принципи та інструкції ЄЦБ. Рада керівників ЄЦБ уживає необхідних заходів до забезпечення дотримання принципів і вказівок ЄЦБ і вимагає, що будь-яка необхідна інформація буде надана їм. При цьому Європейському центральному банку заборонено здійснювати прямий викуп боргів національних центральних банків. Кожна держава-член ЄС, яка не є учасником зони євро, зобов'язана здійснювати свою політику обмінного курсу з урахуванням загального інтересу. При цьому держави-члени ЄС мусять

брати до уваги досвід, набутий у співпраці в межах механізму обмінного курсу [111].

Для прикладу розглянемо адміністративні обов'язки центральних банків деяких країн-учасників Європейського Союзу.

Банк Англії є центральним банком Сполученого Королівства. Це один із найдавніших центральних банків Європи (заснований 1694 р. з метою сприяння суспільному благу та користі народу). Його завдання визначаються парламентом Англії, до них належать такі: сприяння благополуччю народу Сполученого Королівства шляхом підтримання грошової та фінансової стабільності; сприяти забезпеченню стабільності цін і розвитку економіки; нагляд за інфраструктурою фінансового ринку; нагляд за комерційними банками, будівельними товариствами і кредитними спілками, страховими та великими інвестиційними компаніями [112].

Основним завданням центрального банку Іспанії є забезпечення ефективного функціонування та стабільності фінансової системи і контроль за дотриманням правил кредитними установами (банківський нагляд), а також здійснення регулювання фінансового ринку та адміністративного нагляду за фінансовими установами. При цьому центральний банк Іспанії тісно взаємодіє з Міністерством фінансів та Національною комісією з ринку цінних паперів [112].

Центральний банк Іспанії розпочинає свою історію з 1782 р. з банку Сан-Карлос, який 1829 року був перетворений на Іспанський банк Сан-Фернандо. 1856 року центральний банк Іспанії отримав свою сьогоднішню назву «Банк Іспанії» (Banco de España). З того часу його провідним обов'язком став випуск національної грошової одиниці. Був час з 1962 по 1980 роки, коли банк Іспанії формально втрачав свою незалежність і ставав структурним підрозділом Міністерства фінансів. В умовах сьогодення центральний банк у цілому незалежний від інших органів влади, його очолює губернатор, який представляє його в міжнародних органах, зокрема в Базельському комітеті, у правлячій раді Європейського центрального банку. Губернатор центрального банку має бути обов'язково підданим короля Іспанії, визнаним авторитетом у грошово-кредитній і банківській системі. Він призначається королем за рекомендацією прем'єр-міністра строком на шість років, без можливості продовження мандату [112].

Таким чином, провідним обов'язком центрального банку Іспанії є забезпечення ефективного функціонування та стабільності фінансової системи й адміністративний контроль і нагляд за дотриманням правил кредитними установами (банківський нагляд), який він здійснює в тісній взаємодії з Міністерством фінансів і Національною комісією з ринку цінних паперів.

Згідно із Законом Португалії від 31 січня 1998 р. «Про Банк Португалії» центральний банк цієї країни наділений адміністративною та фінансовою автономією. Банк має штаб-квартиру в столиці держави Лісабоні та філії у провінціях і за кордоном. Він є невід'ємною частиною Європейської системи центральних банків. Первинним завданням згідно з аналізованим Законом є виконання загальної політики в ЄСЦБ і нормативних положень Статуту ЄСЦБ та Європейського центрального банку [113].

Банк Португалії зобов'язаний здійснювати нагляд і сприяти безперебійному функціонуванню платіжних систем, здійснювати ліцензування зовнішніх платежів, аналізувати й публікувати звітність, щоб унеможливити паніку на валютному ринку, та ін. Співробітники Банку Португалії приймаються на роботу за індивідуальним трудовим договором. Зобов'язання Банку підписує губернатор або двоє інших визначених законом членів адміністрації директорів. Банк Португалії видає власний офіційний бюлетень [113].

Згідно із законом Чеської республіки «Про національний банк» Чеський національний банк є центральним банком країни, який здійснює нагляд за фінансовим ринком. Він є юридичною особою публічного права з центральним офісом у столиці республіки Празі. Чеський національний банк наділений повноваженнями адміністративного органу в межах, визначених чеським законом [114].

Чеський національний банк є частиною Європейської системи центральних банків і робить свій внесок у досягнення цілей і завдань ЄСЦБ ЄС. Його основним завданням є підтримка цінової стабільності. Чеський національний банк піклується про фінансову стійкість і надійність функціонування фінансової системи в Чеській Республіці. Без шкоди для свого основного завдання Національний банк Чехії підтримує загальну економічну політику уряду, що має сприяти стійкому економічному зростанню й загальній економічній політиці в

Європейському Союзі для того, щоб сприяти досягненню цілей ЄС. Чеський національний банк діє відповідно до принципу відкритої ринкової економіки [114].

На Національний банк Чехії покладаються такі класичні обов'язки, які є притаманними центральним банкам: обов'язок установлювати засади грошово-кредитної політики; випускати національні банкноти і монети; здійснювати управління платежами клірингових й іноземних банків, які ведуть банківський бізнес у Чехії; обов'язок сприяти поступальності, безпеці й надійності функціонування платіжних і розрахункових систем; контролювати суб'єктів, що діють на фінансовому ринку; визнати, контролювати й оцінювати ризики для стабільності фінансової системи і в інтересах запобігання або зменшення цих ризиків; сприяти стійкості фінансової системи й підтриманню фінансової стабільності; за необхідності співпрацювати з урядом у сфері забезпечення макропруденційної політики [114].

Чеський національний банк зобов'язаний звітувати перед Палатою депутатів Чеської республіки не рідше ніж два рази на рік з питань виконання грошово-кредитної політики. У доповіді голови Чеського національного банку має міститися: звіт про грошово-кредитну політику; інформація про фінансову стабільність; напрямки макростратегії розвитку ситуації в банківській системі [114].

Вищим органом управління Національного банку Чехії є Рада Банку, яка визначає грошово-кредитну політику і макропруденційні та інші інструменти для їх реалізації, ухвалює рішення про фундаментальні заходи грошово-кредитної та макропруденційної політики у сфері нагляду фінансового ринку. Крім того Рада Чеського національного Банку зобов'язана встановлювати принципи діяльності та операцій Банку; затверджувати бюджет Національного банку; установлювати організаційну структуру і компетенцію структурних підрозділів Банку; визначати типи його коштів, їх види і кількість, здійснювати обов'язки, що впливають із трудових відносин співробітників Чеського національного банку; надавати свою згоду на підприємницьку діяльність співробітників Національного банку; установлювати заробітну плату та інші винагороди голові, віце-голові

та членам правління; приймати рішення за апеляціями на рішення Національного банку Чехії в першій інстанції [114].

Чеський національний банк володіє винятковим правом емісії банкнот і монет. Грошова одиниця в Чехії – чеська крона («крон»), яка ділиться на сто центів. Чеський банк управляє запасами банкнот і монет, організовує їх доставляння. Банк організовує друкування банкнот і монет, здійснює захист у цій сфері. При цьому Банк зобов'язаний установлювати правила щодо номінальної вартості, розміру, ваги, матеріалу, зовнішнього вигляду й інших атрибутів банкнот і монет [114].

У сфері грошово-кредитного управління Нацбанк Чехії зобов'язаний: установлювати межі процентної ставки, термін погашення й інші умови угод; Установлювати обов'язковий мінімум запасів, потрібних для діяльності банків, філій іноземних банків і кредитних спілок (до 30%). Банк зобов'язаний установлювати ставку чеської валюти щодо іноземних валют, управляти валютними та золотовалютними резервами. Нацбанк зобов'язаний надавати необхідну інформацію міністерствам і відомствам Чехії на їхнє прохання і безкоштовно [114].

Таким чином, особливостями адміністративних обов'язків Чеського національного банку є такі:

– він є спеціальною юридичною особою публічного права та наділений повноваженнями адміністративного органу;

– він є частиною Європейської системи центральних банків і робить свій внесок у досягнення цілей і завдань цієї структури ЄС;

– на нього покладаються звичайні глобальні обов'язки як для центрального банку – забезпечення цінової стабільності та сприяння стійкому економічному зростанню Чехії в загальній економічній політиці ЄС, відповідно до принципу відкритої ринкової економіки;

– на Банк покладаються такі класичні обов'язки: установлення засад грошово-кредитної політики; випуск національних банкнот і монет; забезпечення надійного функціонування платіжних систем, установлювати процентну ставку;

– Банк зобов'язаний звітувати перед палатою депутатів Чеської республіки не рідше ніж два рази на рік з питань виконання грошово-кредитної політики;

– Рада Чеського національного банку, яка є вищим його органом управління, зобов’язана деталізувати грошово-кредитну політику для потреб правозастосування та здійснює своєрідну внутрішню управлінську діяльність у структурі підрозділів Банку.

Отже, адміністративні обов’язки Чеського нацбанку – це покладені на нього розпорядження і заборони як на спеціальну юридичну особу публічного права, наділену повноваженнями адміністративного органу щодо забезпечення цінової стабільності та сприяння стійкому економічному зростанню Чехії, установлення й виконання засад грошово-кредитної політики; випуск національних банкнот і монет; забезпечення надійного функціонування платіжних систем, установлення процентної ставки та відкритості функціонування перед парламентом і суспільством.

У Словацькій Республіці існує класична дворівнева банківська система. Перший рівень складається з центрального банку, другий – з усіх інших. До обов’язків центрального банку республіки належать такі: підтримка стабільності цін; забезпечення банківської безпеки, кредитоспроможності та ефективності банківської системи в цілому; координація розвитку банківської інформаційної системи; ведення обліку банків; укладання розрахунків та інших угод з іноземними банками й міжнародними фінансовими установами в межах його компетенції; забезпечення співпраці з рейтинговими агенціями; здійснення виплат за фінансовими зобов’язаннями [115].

Центральний банк Литви також є членом ЄСЦБ, що багато в чому визначає регулювання всієї банківської системи країни. Центральний банк Литви зобов’язаний забезпечити стабільність банківської системи країни, забезпечити стабільність національної валюти, формувати грошову політику, здійснювати нагляд за діяльністю комерційних банків та інших кредитних установ [117].

Центральний Банк Португалії (член ЄСЦБ) має такі основні зобов’язання: контроль за діяльністю фінансових і кредитних установ на території держави; підтримання на належному рівні державної платіжної системи; консультація уряду з економічних і фінансових питань та ін. [118].

Центральний банк Норвегії зобов’язаний: забезпечити сприяння економічній стабільності в країні, виконувати виконавчі та

консультативні обов'язки у сфері грошово-кредитної політики; сприяти надійній та ефективній роботі платіжних систем; управляти валютними резервами Норвегії та Державного пенсійного фонду [119].

Таким чином, до основних обов'язків центральних банків країн-учасників ЄС належать:

- формування грошової і валютної політики;
- забезпечення фінансової стабільності;
- координація розвитку банківської системи;
- нагляд за комерційними банками та іншими впливовими суб'єктами господарювання, від діяльності яких залежить фінансова безпека держави;
- нагляд за інфраструктурою фінансового ринку;
- сприяння стабільності цін;
- сприяння розвитку економіки;
- управління резервами держави.

Отже, адміністративний обов'язок центральних банків країн-учасників Європейського Союзу – це передбачені міжнародними договорами та національним законодавством для Європейського центрального банку та національних європейських банків вид і міра необхідної поведінки, які потрібно виконувати в інтересах громадян, національних держав та Європейської спільноти в цілому з метою забезпечення фінансової стабільності, сприяння розвитку економіки та ін.

2.3 Адміністративні права центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

У системі будь-якого адміністративно-правового статусу владного публічного суб'єкта адміністративного права права центральних банків країн розглядаються в двох основних аспектах. По-перше, вони є вторинними від обов'язків і мають визначаються законодавцем виключно для ефективного забезпечення поставлених завдань і виконання покладених на нього обов'язків. По-друге, є невід'ємною складовою адміністративно-правового статусу, оскільки без владної компетенції щодо надання адміністративних послуг невладним фізичним і юридичним особам здійснення виконавчої-

розпорядчої діяльності та застосування заходів адміністративного примусу до порушників норм адміністративного права говорити про доцільність існування суб'єкта публічної адміністрації не доводиться взагалі. Іншими словами, завдяки своїм правам, що відображають владну компетенцію, суб'єкт публічної адміністрації перетворюється на корисний для суспільства орган державного механізму, який забезпечує виконання певної функції, корисної для суспільства.

Не є виключенням із цього правила й центральні банки країн-учасниць ЄС. З метою виконання основного свого завдання – забезпечення стабільності цін ЄЦБ і НЦБ – вони наділені суттєвими правами в правовому механізмі ЄС у цілому та кожної суверенної держави-учасниці ЄС зокрема.

Відповідно до теорії права суб'єктивне право – це передбачені для уповноваженої особи вид і міра можливої чи дозволеної поведінки, забезпечені відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) осіб.

На думку фундатора Європейського адміністративного права О. Майера, в адміністративному праві нас цікавить не просто суб'єктивне право, а «суб'єктивне публічне право». Суб'єктивні права в адміністративному праві обов'язково характеризуються ознакою публічності, що означає можливість впливати на управлінські процеси, брати участь у державній і суспільно-політичній діяльності, користуватися передбаченими конституцією правами і свободами, оскаржувати дії, рішення чи бездіяльність органів влади та їх посадових осіб до суду. Діяльність осіб у публічноправовій сфері здійснюється в межах створених публічноправових інституцій. Ці правовідносини характерні тим, що, з одного боку, суб'єкт владних повноважень зобов'язаний сприяти реалізації прав осіб, а з іншого – невіддільні особи в разі порушення їх конституційних гарантій мають право звертатися зі скаргою чи позовом до суду на дії органів публічної влади або до адміністративного органу в порядку ієрархічної вертикалі [120].

Публічне суб'єктивне право – складне явище, що включає в себе низку таких повноважень: право невіддільних осіб вимагати від публічної адміністрації здійснення юридичних дій, спрямованих на захист їх прав; право вимагати від іншої сторони виконання обов'язку, тобто

право на чужі дії; право ввести в дію апарат примусу держави проти зобов'язаної особи, тобто право на примусове виконання обов'язку; можливість користуватись на основі цього права певними соціальними публічними благами [121].

Відповідно до договорів про ЄС, про функціонування ЄС і Додатку до зазначеного основоположного нормативно-правового акта ЄС, який утверджує правовий статус Європейського центрального банку, останній має не окремі права, а систему таких прав, які складаються із загальних прав, прав-принципів, управлінських прав, права на застосування заходів адміністративного примусу (адміністративних санкцій) [91].

До загальних прав ЄЦБ належить право визначати грошово-валютну політику ЄС, проводити валютні операції та здійснювати управління офіційними валютними резервами держав-членів ЄС.

Основна мета ЄЦБ у сфері грошово-валютної політики – управління інфляцією в зоні євро, так щоб вартість євро залишалася постійною і сильною. Він також забезпечує рівень ліквідності в системі євро, коли це необхідно [91]. Наприклад, ЄЦБ, здійснюючи контроль за грошово-кредитною політикою ЄС, ставить перед собою на 2009-2014 рр. такі завдання: забезпечити стабільність цін не нижче за 2%; здійснювати управління процентною ставкою ЄС і пропозицією грошей; забезпечувати ліквідність в Євросистемі, коли це необхідно. Якщо країна ЄС приєднується до зони євро, її центральний банк забезпечується необхідною кількістю євро та часткою управління в ЄЦБ. Основна економічна філософія ЄЦБ полягає в тому, що зрештою він має знаходити баланс між реальними доходами і рівнем зайнятості – тобто реального сектору економіки, за умови, що це не шкодить рівню грошової маси. Основна мета грошово-кредитної політики – це досягнення короткострокової цінової стабільності як засобу забезпечення економічного зростання [77].

При цьому ЄЦБ використовує короткострокові процентні ставки і щомісячно визначає два провідних контрольних чинники: перший – рівень процентних ставок у всій Єврозоні (17 країн, які використовують євро), другий – кількість грошей в обігу [77].

ЄЦБ здійснює валютні операції відповідно до статей 127 і 219 Договору про функціонування Європейського Союзу. Валютні операції

включають в себе: валютні інтервенції; такі операції, як продаж процентного доходу, отриманого від операцій з іноземними резервними активами і комерційних угод [91].

За відсутності будь-яких формальних заборон ЄЦБ відповідно до загальних керівних принципів Євросистеми може прийняти рішення в разі необхідності проводити валютні інтервенції. ЄЦБ може проводити такі заходи або самостійно (тобто в односторонньому порядку), або як частина скоординованої інтервенції за участю інших центральних банків (тобто узгоджені дії). Валютні інтервенції можуть також проводитися в контексті інституційних курсових відносин між євро і валютами країн за межами Європейського Союзу (наприклад, у доларах США та японській ієні) [122].

Крім того ЄЦБ здійснює управління валютними резервами, щоб гарантувати достатню ліквідність для проведення валютних операцій, якщо це необхідно. Ці валютні резерви були спочатку створені за допомогою передання іноземних резервних активів від НЦБ країн Євросони. Цілями управління валютними резервами ЄЦБ у порядку важливості є такі: ліквідності, безпеки і прибутковості. Іноземні резерви ЄЦБ складаються з доларів США, японської ієни, золота і спеціальних прав запозичення. Склад запасів змінюється в часі, відбиваючи зміни в ринковій вартості інвестованих активів, а також валютні та золоті операції ЄЦБ [107].

Права-принципи ЄЦБ визначають основоположні засади, на яких базується вся банківська система країн-учасників ЄС. Першою з них є принцип уніфікації банківського законодавства. Відповідно до статті 131 Договору про функціонування Європейського Союзу ЄЦБ має право вимагати від держав-членів ЄС і національних центральних банків, щоб кожна держава-член ЄС забезпечувала прийняття та виконання такого національного законодавства, що сумісне з основоположними актами ЄС у сфері банківської системи та статутом ЄЦБ. Іншим словами, ЄЦБ має право-принцип вимагати від усіх країн-учасниць ЄС сумісного з його вимогами банківського законодавства [55].

Другим правом-принципом ЄЦБ є його право бути незалежним від інших центральних інституцій ЄС та всіх гілок державної влади країн-учасниць при здійсненні своїх повноважень і в управлінні

фінансами ЄС та країн-учасниць ЄС. Таке право ЄЦБ органічно пов'язано з обов'язком усіх інститутів ЄС, органів, служб, агентств й урядів держав-членів поважати цю незалежність [55].

Незалежність ЄЦБ складається з декількох складових – політичної, юридичної, інституціональної та фінансової. Політична незалежність ЄЦБ сприяє підтримці цінової стабільності. Це підтверджується широтою теоретичного аналізу й емпіричними доказами незалежності центрального банку. Незалежність ЄЦБ закладено в інституціональні основи єдиної грошово-кредитної політики (у Договорі та Статуті). ЄЦБ і національні центральні банки, будь-який їх керівник або посадова особа чи орган не має права отримувати вказівки від інститутів або органів ЄС, від будь-якого уряду держави-члена ЄС або з будь-якого іншого органу. Установи й органи ЄС та уряди держав-членів мають дотримуватися цього принципу, а не намагатися впливати на членів керівних органів у прийнятті рішень ЄЦБ (стаття 130 Договору). ЄЦБ має власний захищений бюджет [26].

Статутом ЄЦБ передбачено тривалі терміни повноважень для членів Ради керівників. Члени Виконавчої ради не можуть бути призначені повторно. Губернатори НЦБ і члени Виконавчої ради гарантовано забезпечуються житлом. Губернатори НЦБ мають мінімальний термін повноважень п'ять років. Члени Виконавчої ради ЄЦБ мають непоновлюваний термін повноважень вісім років і можуть бути відсторонені від посади лише в разі непрацездатності або серйозного проступку [26].

Євросистема забороняє надання кредитів органам ЄС або національним організаціям державного сектору. Це оберігає її від будь-якого впливу, що чиниться з боку державних органів. Євросистема функціонально незалежна. ЄЦБ має у своєму розпорядженні всі інструменти й компетенції, необхідні для ведення ефективної грошово-кредитної політики, й уповноважений вирішувати самостійно, як і коли їх використовувати. ЄЦБ має право приймати обов'язкові правила в обсязі, необхідному для виконання своїх завдань та в деяких інших випадках, викладених у конкретних актах Ради ЄС [77].

Серед учених ЄС продовжується дискусія щодо меж і рівня незалежності ЄЦБ від інституцій ЄС. Так, Рене Смітс у своїх працях

аналізує проблему пропозиції французьких учених щодо введення часткового адміністративного-економічного управління в Єврозоні, що має розглядатися як завуальований напад на незалежність ЄЦБ. А це, з його погляду, є неприпустимим [123].

До третього принципу-права слід віднести право ЄЦБ самостійно друкувати євро та виключне право дозволяти національним центральним банкам здійснювати такий випуск. Національні центральні банки держав-членів ЄС можуть випускати банкноти євро лише за умови отримання дозволу від Європейського центрального банку [77].

Оскільки Європейський центральний банк має виключне право здійснювати випуск банкнот євро в межах ЄС, національні центральні банки та ЄЦБ мають забезпечити випуск цих банкнот (Рішення ЕСВ/1998/6). Держави-члени мають забезпечити випуск євромонет в обсязі, визначеному ЄЦБ (ст. 128 ДФЄС). Із ЄЦБ слід консультуватися стосовно будь-якого запропонованого документа ЄС, що входить до його компетенції; окрім того щодо питань, які перебувають у межах його компетенції, він може повідомляти про свою позицію інституціям ЄС чи національним урядам (ст. 127 ДФЄС). Рішення Ради визначають обсяг та умови рекомендацій ЄЦБ, які він у межах своєї компетентності налає національним урядам з приводу введення нових законодавчих актів (Рішення 98/415) [70].

Наприклад, Європейський центральний банк 2014 року розпочав друкувати євро. У такий спосіб Європа хотіла побороти дефляцію, яка почалася у грудні 2013 р. ЄЦБ оголосив про намір розпочати скуповувати активи для того, щоб випустити на їхній основі нові євро. Це стало найбільш очікуваним макроекономічним рішенням Єврозони на початку 2014 р., щомісяця на ринку з'являлося 60 мільярдів нових євро. Таким чином Євросоюз намагався позбутися дефляції. У грудні 2013 р. ціни на товари й послуги в Єврозоні знизилися на 0,2% порівняно з кінцем 2013 року. Крім того випуск нових євро мав урятувати від стагнації економіку деяких країн ЄС, що зростала лише на 0,8% на рік, а безробіття сягало 11,5%. 2013 року курс євро до долара впав до рекордного за 11 років рівня – досягав курсу 1,146 дол./євро. Згідно з дослідженням банку Goldman Sachs вартість долара і

євро може зрівнятися до січня 2017 року, а до початку 2018 року вартість одного євро може скласти 90 центів [124].

Управлінські права ЄЦБ пов'язані з виконавчо-розпорядчою діяльністю органів та посадових осіб центрального регулятора. До таких прав належать такі: право призначати двох членів комітетів економічного-фінансового комітету ЄС; збирати та оприлюднювати необхідну статистичну інформацію компетентних національних органів або безпосередньо економічних агентів; право за власним рішенням опублікувати свої рішення, рекомендації та думки [77].

Право на застосування заходів адміністративного примусу (адміністративних санкцій) є правом ЄЦБ, яке впливає з використання Європейським регулятором класичних методів діяльності публічної адміністрації. Відповідно до договорів про ЄС, про функціонування ЄС та Додатку до нього ЄЦБ має право: застосовувати штрафні санкції щодо державних, публічних і приватних установ й організацій за порушення банківського законодавства ЄС; застосовувати необхідні заходи з метою забезпечення використання євро національними центральними банками як єдиної валюти; приймати захисні запобіжні заходи щодо третіх країн на період, термін якого не перевищує шість місяців, у виняткових випадках, що загрожують виникненню серйозних труднощів для функціонування економічного і валютного ЄС [77].

ЄЦБ з метою досягнення своєї основної мети забезпечення цінової стабільності в зоні євро та на основі принципів грошово-кредитної політики має право накладати штрафи або періодичні штрафні платежі на підприємства за невиконання своїх правил і рішень. Це здійснюється в тісній взаємодії з національними центральними банками країн Єврозони на основі нормативно-правового акта – Регламенту Ради (ЄС) № 2532/98 від 23 листопада 1998 року щодо повноважень Європейського центрального банку із застосування санкцій [125].

В аналізованому акті під зобов'язання потрапляють фізичні або юридичні особи, приватні або державні, за винятком публічних осіб у здійсненні своїх державних повноважень, в яких беруть участь держави-члени, які є предметом зобов'язань, що впливають з норм ЄЦБ і рішень та включають у себе філії або інші установи [125].

Штрафи та одноразові штрафні виплати, які накладаються ЄЦБ, установлюються в межах до 500 000 євро загалом або одноразових

штрафних виплат до 10 000 Євро за день порушення. Одноразові штрафні виплати можуть бути накладені не пізніше як після шести місяців після повідомлення про прийняте рішення підприємства [70].

При прийнятті рішення про накладення санкції ЄЦБ користується принципом пропорційності, при цьому бере до уваги: сумлінність і ступінь відкритості підприємства в інтерпретації та виконання зобов'язань, що впливають з регулювання ЄЦБ або рішення і ступеня співробітництва із посадовими особами ЄЦБ; серйозність правопорушення; повторність, частоту або тривалість порушення; прибуток, отриманий підприємством; економічну потужність підприємства; наявність накладених санкцій за аналогічне правопорушення [125].

Виконавча рада ЄЦБ має право вирішувати, чи мало місце порушення й чи повинні бути накладені санкції; Однак національні центральні банки можуть ініціювати і проводити також частину процедури визначення порушення. ЄЦБ і національні центральні банки мають право: вимагати надання документів; вивчати книги і записи підприємства та знімати копії; отримувати письмові чи усні пояснення [70].

Підприємство має тридцять днів на те, щоб висунути свої заперечення. Порадившись з національним центральним банком, який ініціював процедуру, Виконавча рада ЄЦБ має ухвалити рішення. Повідомлення про рішення мають бути приведені до зобов'язання відповідних наглядових органів і НЦБ. Відповідне підприємство може запросити перегляд рішення в письмовій формі до Ради керівників протягом тридцяти днів з моменту первинного рішення. Рада керівників ЄЦБ має представити своє рішення у письмовій формі протягом двох місяців. Якщо рішення не було прийнято протягом двох місяців, підприємство може просити судового перегляду рішення Виконавчої ради відповідно до Договору. Санкції не можуть застосовуватися до того часу, поки рішення не стане остаточним. Дохід від таких санкцій належить до ЄЦБ. Право ініціювати процедуру про порушення на підставі Положення не залежить від будь-якого права компетентного національного органу ініціювати окремі процедури щодо районів за межами компетенції ЄСЦБ [125].

Таким чином, адміністративні права ЄЦБ характеризується такими особливостями:

1) виражає волю народів країн-учасниць ЄС жити і працювати в умовах цінної стабільності та розвивати економіку як базис благополуччя і процвітання громадян і підданих країн-учасниць ЄС;

2) з погляду джерел адміністративного права, воно базується на основоположному Договорі про Європейський Союз, Договорі про функціонування Європейського Союзу та Додатку до нього, що розкриває правовий статус ЄЦБ;

3) адміністративні права ЄЦБ є складним явищем, яке включає в себе права на чужі дії (зобов'язання), передусім національних центральних банків, урядів країн-учасниць ЄС, комерційних банків;

4) з погляду адміністративного примусу, адміністративні права ЄЦБ полягають у законодавчо оформленій можливості ввести в дію апарат міждержавного примусу проти тих зобов'язаних осіб, які порушують правила існування єдиної банківської системи ЄС;

5) ЄЦБ наділений системою прав, що складаються із загальних прав, прав принципів, управлінських прав, прав на застосування заходів адміністративного примусу (адміністративних санкцій);

6) до загальних прав ЄЦБ належить право визначати грошово-валютну політику ЄС, проводити валютні операції та здійснювати управління офіційними валютними резервами держав-членів ЄС;

7) права-принципи ЄЦБ визначають основоположні засади, на яких базується вся банківська система країн-учасників ЄС, серед яких – право-принцип щодо уніфікації банківського законодавства; право-принцип незалежності ЄЦБ від інших центральних інституцій ЄС та всіх гілок державної влади країн-учасниць; право-принцип, право на випуск євро та виключне право дозволяти національним центральним банкам здійснювати зазначені операції;

8) управлінські права ЄЦБ пов'язані із внутрішньоорганізаційною виконавчо-розпорядчою діяльністю органів і посадових осіб ЄЦБ;

9) ЄЦБ має специфічне право на застосування заходів адміністративного примусу (адміністративних санкцій), а саме: застосовувати адміністративні санкції щодо державних, публічних і приватних установ й організацій за порушення банківського законодавства ЄС; застосовування адміністративних запобіжних

заходів з метою правильного використання євро; застосування заходів адміністративного припинення щодо третіх осіб, які загрожують виникненням серйозних труднощів для функціонування економічно-валютної системи ЄС

Отже, адміністративні права ЄЦБ – це складне юридичне явище, що включає в себе права на чужі дії (передусім національних центральних банків, урядів країн-учасниць ЄС, комерційних банків) та полягає в законодавчо оформленій основоположними документами ЄС можливості ввести в дію апарат міждержавного примусу (застосування адміністративних санкцій, адміністративно-запобіжних і заходів адміністративного припинення) проти тих зобов'язаних осіб, які порушують правила існування єдиної банківської системи ЄС, з метою забезпечення стабільності цін і сприяння розвитку економіки ЄС.

Центральні банки в країнах ЄС є державними установами, які володіють монопольним правом на друк національної валюти (друк євро лише з дозволу ЄЦБ), є резервними банками, здійснюють грошово-кредитне регулювання, контролюють процентні ставки, здійснюють нагляд за комерційними банками та виконують деякі інші публічні функції. У цілому центральні банки мають право: бути повністю незалежними від виконавчої гілки влади та відносно незалежним від законодавчої та судової; мають монопольне право здійснювати друк національної валюти; здійснювати наглядові функції щодо комерційних банків з недопущення безрозсудних або шахрайських дій; виступати як кредитор для комерційного банківського сектору [126].

У цьому контексті проаналізуємо законодавство країн-учасників ЄС.

Провідним повноваженням сучасного Центрального банку Швеції є встановлення процентної ставки за операціями, також він випускає банкноти і монети та здійснює управління шведськими золотовалютними резервами [127].

Репутація Німеччини як провідного банківського центру світу насамперед пов'язана з досконалістю банківського законодавства. Закони, які регулюють банківську діяльність, поділяються на дві групи: загальні, тобто обов'язкові для кредитних установ на території всієї країни, та особливі – обмежені територією окремих федеральних

земель. До першої групи належать Закон про кредитну справу, Закон про Німецький Федеральний банк та ін. До другої групи входять закони, що видаються урядами федеральних земель (ландтагами) та регулюють діяльність кредитних установ регіонального рівня, – наприклад, закони про ощадні каси, які перебувають у компетенції ландтагів [128].

Головною ланкою банківської системи ФРН є Німецький федеральний банк (Центральний банк), який було створено згідно із Законом про Німецький Федеральний банк 1957 року шляхом об'єднання центральних банків земель із Банком німецьких земель (1948 р.) та Центральним західноберлінським банком [128]. Його статутний капітал складає 2,5 млрд. євро. Він є невід'ємною складовою держави. Його метою є забезпечення цінової стабільності, управління валютними резерви сприяє стабільності платіжних і розрахункових систем [128].

Центральний банк зобов'язаний підтримувати загальну економічну політику Федерального уряду, але при виконанні повноважень, наданих йому цим Законом, він є незалежним від вказівок уряду. Структура Банку складається з трьох рівнів. Перший утворює директорат (головна контора), розташований у Франкфурті-на-Майні [128]. Центрбанк ФРН має право: управління золотовалютними резервами країни; здійснювати емісію банкнот, що випускаються в обіг через комерційні банки; управляти валютними курсами; здійснювати контроль за діяльністю комерційних банків, при цьому контрольна функція здійснюється у співробітництві з Федеральним управлінням з контролю над банківськими установами [128].

Крім того, відповідно до Закону про Бундесбанк («Gesetz über die Deutsche Bundesbank») Центральний банк має право: 1) надавати кредити під заставу і на відкритих торгах ринку під цінні папери, дорогоцінні метали, іншу заставу або обіцянку щодо їх повернення; 2) тримати кошти на депозитах; 3) приймати грошові чеки, цінні папери і процентні купони для колекції; 4) купувати дебіторську заборгованість, цінні папери та дорогоцінні папери; 5) виконувати банківські операції із зарубіжними країнами; 6) мати своїх представників (юридичних і фізичних публічних осіб) у землях і за

кордоном; 7) брати участь у розслідуванні кримінальних злочинів, пов'язаних із підробленням євро, несанкціонованим випуском і використання грошових жетонів, підробленням і використанням валют держав-учасниць ЄС і третіх країн; протиправним використанням платіжних систем; 8) притягувати до адміністративної відповідальності осіб, які не виконують установлених заходів щодо перевірки банкнот і монет євро на підробку; 9) здійснювати конфіскацію підроблених банкнот і монет; 10) звертатися із запитом до правоохоронних органів про походження підроблених грошових знаків, засіб їх виготовлення [129].

Згідно із Законом ФРН «Про нагляд за фінансовою стабільністю» (Finanzstabilitätsgesetz) Центральний банк здійснює систему виконавчо-розпорядчих, внутрішньоорганізаційні заходів і застосовує заходи адміністративного примусу з метою захисту стабільності фінансової системи ФРН. Зокрема він здійснює аналіз питань і ризиків, які можуть вплинути на фінансову стабільність; готує публічну щорічну доповідь про ситуацію і розвиток фінансової стабільності в державі та зоні євро [130].

Для здійснення виконавчих функцій у цій сфері формується Комітет фінансової стабільності, до компетенції якого входять питання обговорення проблем фінансової стабільності; зміцнення співробітництва між установами, представленими в Комітеті у разі фінансової кризи; надання консультацій щодо поводження з попередженнями та рекомендаціями Європейської Системної Ради ризиків. Комітет з фінансової стабільності складається з трьох представників Федерального міністерства фінансів, один з яких є головою комітету, трьох представників центрального банку ФРН, трьох представників Федерального фінансового нагляду (Bundesanstalt) [131].

Таким чином, адміністративні права Центрального банку ФРН характеризуються такими особливостями:

1) за своїм місцем, роллю і валютною потужністю він є провідним банківським центром ЄС і світу, що має як формальні адміністративні, так і неформальні адміністративно-авторитетні права;

2) ці права встановлені ґрунтовно прописаним досконалим законодавством;

3) до загальних прав Центрального банку ФРН належать такі права: здійснювати грошово-кредитне регулювання; контролювати процентні ставки; здійснювати нагляд за комерційними банками; здійснювати управління золотовалютними резервами; підтримувати загальну економічну політику уряду за умови забезпечення своєї основної функції – стабільності цін;

4) його права розповсюджуються на всі землі ФРН, при цьому законодавство земель не має суперечити нормативно-правовим і індивідуальним його актам;

5) до публічних комерційних прав Центрального банку ФРН належать права: надавати кредити; тримати кошти на депозитах; купувати дебіторську заборгованість, цінні папери та дорогоцінні папери; виконувати банківські операції із зарубіжними країнами;

б) до суто адміністративних прав Центрального банку ФРН належать такі права: мати своїх представників (юридичних і фізичних публічних осіб) в землях і за кордоном; брати участь у розслідуванні кримінальних злочинів (пов'язаних із підробленням євро, несанкціонованим випуском і використанням грошових жетонів, підробленням і використанням валют держав-учасниць ЄС та третіх країн, протиправним використанням платіжних систем); притягувати до адміністративної відповідальності осіб, які не виконують установлених заходів щодо перевірки банкнот і монет євро на підробку; здійснювати конфіскацію підроблених банкнот і монет; звертатися із запитом до правоохоронних органів про походження підроблених грошових знаків і засіб їх виготовлення;

7) також Центральний банк ФРН направляє трьох своїх представників до Комітету фінансової стабільності де вони здійснюють систему виконавчо-розпорядчих, внутрішньо-організаційні заходів і застосовують заходи адміністративного примусу з метою захисту стабільності фінансової системи ФРН.

Отже, адміністративні права Центрального банку ФРН – це його основоположно-адміністративна, власне адміністративна, адміністративно-комерційна та неформально адміністративно-авторитетна компетенція, яка негативно визначається досконалим і ретельно прописаним банківським законодавством ФРН щодо здійснення грошово-кредитного регулювання, контролю за

процентними ставками, здійснення нагляду за комерційними банками, управління золотовалютними резервами. При цьому до власне адміністративних прав Центрального банку ФРН належить право мати своїх представників (юридичних і фізичних публічних осіб) у землях і за кордоном; брати участь у розслідуванні адміністративних проступків, пов'язаних із грошово-валютними порушеннями, притягувати до адміністративної відповідальності осіб, які не виконують установлених заходів щодо перевірки банкнот і монет євро на підробку, здійснювати конфіскацію підроблених банкнот і монет.

Національний банк Данії – самоврядна, незалежна установа. Така незалежність гарантується Законом про «Національний банк Данії» 1936 р. Основними завданнями Банку є забезпечення стабільності цін, забезпечення безпечності функціонування платіжних систем і стабільності фінансової системи. Національний банк сприяє стабільності цін шляхом проведення фіксованої валютної політики стосовно Євро з метою утримання інфляції на низькому рівні за допомогою виваженої грошово-кредитної та валютної політики. Загальний статутний фонд Національного банку Данії складає 50 000 000 крон, його центральний офіс розташовано в Копенгагені. Управління банком здійснює Рада директорів, Комітет директорів і Рада керівників. Рада директорів складається з 25 членів. Рада керівників – з трьох членів, один з яких призначається королем, інші два – Радою директорів за рекомендацією Комітету директорів [132].

Центральний банк Данії має виключне право здійснювати емісію національної валюти відповідно до чітко прописаної в законі процедури, зберігати золотовалютні цінності, випускати або скуповувати векселі, казначейські векселі, облігації та боргові зобов'язання. ЦБД збирає, узагальнює й поширює статистичну інформацію в межах своєї компетенції та дозволяє використовувати цю інформацію. Банк може вимагати, щоб юридичні та фізичні особи надавали інформацію, якою вони володіють протягом певного періоду. До таких зобов'язальних осіб належать юридичні та фізичні особи, які проживають в Данії, проводять фінансові бізнесові операції; юридичні особи та фізичні особи, які проживають в Данії та мають борги або активи за кордоном; юридичні та фізичні особи, які проживають в Данії та видають або купують (продають) власні цінні папери, або

здійснюють зовнішньоекономічну діяльність; підприємства, що розташовані в Данії, але не є юридичними особами, хоча займаються вищезазначеними операціями [132].

У цьому аспекті за ненадання, несвоєчасне надання чи надання неправдивої інформації вищезазначені особи можуть бути оштрафовані Центральним банком Данії. Крім того регулятор Данії має право передати конфіденційну статистичну інформацію в обсязі та з кількістю деталей, що вважаються необхідними, до ЄЦБ та Європейської Ради з системних ризиків (ESRB) [624].

Рада директорів ЦБД має право ухвалювати підзаконні нормативно-правові акти, які підлягають підтвердженню Міністром торгівлі, промисловості і судноплавства. Поправки будуть дійсні за умов ухвалення простою більшістю членів Ради директорів [132].

Таким чином, особливостями адміністративних обов'язків Національного банку Данії є те, що він поряд із загальними адміністративними обов'язками щодо забезпечення стабільності цін, безпечності функціонування платіжних систем і стабільності фінансової системи наділений суттєвими повноваженнями щодо проведення фіксованої валютної політики стосовно євро; його Рада керівників, куди входить представник короля, наділена значними адміністративними повноваженнями щодо збору й обробки інформації від фізичних і юридичних осіб та застосування до порушників адміністративних санкцій.

Ще одним наочним прикладом центрального банку молодій країні-учасниці – нечлена зони євро – є адміністративні права Центрального банку Боснії та Герцеговини, який має право: зберігати та використовувати валютні резерви; видавати нормативні акти, пов'язані з його діяльністю; координувати діяльність установ, що відповідають за ліцензування банківської діяльності; отримувати внески від уряду та комерційних банків для поповнення резерву; тримати внески суб'єктів та інших державних установ та ін. [133].

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки: – суб'єктивні права у сфері діяльності центральних банків передбачають можливість впливати на управлінські процеси в зазначеній сфері, брати участь у державній діяльності, сприяти

реалізації прав громадян, суб'єктів господарювання та комерційних банків звертатися до суду або до вищих органів державної влади;

– центральні банки мають право бути повністю незалежними від виконавчої гілки влади та відносно незалежними від законодавчої та судової;

– вони володіють монопольним правом на друк валюти;

– мають право здійснювати нагляд за комерційними банками;

– видають обов'язкові для виконання комерційними банками та іншими особами нормативні акти;

– мають право контролювати процентні ставки;

– виступати як кредитори для комерційного банківського сектору;

– зберігати та використовувати валютні резерви;

– координувати діяльність установ, що відповідають за ліцензування банківської діяльності;

– отримувати внески від уряду та від комерційних банків для поповнення резерву;

– тримати внески державних установ.

Отже, адміністративне право центрального банку країни-учасниці Європейського Союзу – це передбачені для посадових осіб та установи в цілому вид і міра можливої або дозволеної поведінки, визначені національним і міжнародним законодавством ЄС, забезпечені відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) публічних і приватних осіб з метою забезпечення стабільності цін і в цілому надійного функціонування банківської системи ЄС.

Висновки до розділу 2

1. Доведено, що на відміну від приватних фізичних осіб спеціальна адміністративна правосуб'єктність посадових осіб і спеціалістів ЄЦБ та центральних банків країн-учасниць ЄС є єдиною, вона складається з нероздільного комплексу ознак, які притаманні адміністративній правоздатності та адміністративній дієздатності.

2. Виявлено, що до складових адміністративної правосуб'єктності посадових осіб і спеціалістів ЄЦБ та центральних банків країн-учасниць ЄС належать також етичні рамки, згідно з якими поведінка

персоналу не має порушувати незалежність, неупередженість і престиж діяльності ЄЦБ.

3. Адміністративна правосуб'єктність посадових осіб і спеціалістів ЄЦБ та центральних банків країн-учасниць ЄС – це передбачені основоположними актами ЄС, національним законодавством та підзаконними нормативно-правовими актами ЄЦБ і центральних банків країн-учасниць ЄС юридичні позитивні й негативні властивості посадових осіб та спеціалістів, які дозволяють їм бути учасниками адміністративно-правових відносин у сфері банківської системи ЄС, забезпечувати виконання завдань, що стоять перед ЄЦБ і центральними банками країн-учасниць ЄС.

4. Доведено, що Європейський центральний банк, за адміністративною класифікацією, є таким: 1) утворений країнами-учасницями ЄС; 2) є публічною юридичною особою; 3) не займається комерційною діяльністю; 4) за організаційно-правовою формою є наддержавною установою; 5) здійснює свою діяльність на праві власності; 6) діє постійно; 7) виконує контрольні функції.

5. Виявлено, що правосуб'єктність центральних банків країн-учасниць ЄС має довгу і повчальну історію, яка полягає в тому, що спочатку функцію емісії грошей виконували комерційні банки поряд зі здійсненням іншої банківської діяльності. При цьому держава займалася виключно економічною, а не фінансовою політикою. Поступово держави все більше почали встановлювати більш жорсткі правила емісії грошей, а надалі перейшли до монопольного їх випуску в обіг. Це й призвело до утворення нової інституції держави, яка не входить до жодної з гілок влади, – державної установи – юридичної особи, яка не займається комерційною діяльністю, а виконує виключно публічні функції: забезпечує виважену емісію грошової маси, забезпечує стабільність цін і національної валюти та здійснює нагляд за комерційними банками щодо недопущення здійснення ними ризикованих операцій, від яких можуть постраждати вкладники та інші особи.

6. Доведено, що законотворчі обов'язки Європейського центрального банку – це покладені на нього розпорядження щодо надання консультативних роз'яснень змісту і сутності проектів нормативно-правових актів, запропонованих ним, і врахування

побажань урядів і національних банків країн-учасниць ЄС, у разі якщо вони не суперечать загальним цілям і завданням ЄС, викладеним в основоположних документах.

7. Зобов'язання ЄЦБ стосовно дотримання форм, методів і процедур свого звітування перед інституціями ЄС та громадськістю є вагомим чинником забезпечення прозорості діяльності ЄЦБ щодо аналізу ступеня стабільності цін, стійкості державної фінансової позиції, аналізу проблеми зближення валютних курсів тощо.

8. Обов'язками ради керівників ЄЦБ є покладені на них розпорядження стосовно виконання завдань, покладених на ЄЦБ згідно з основоположними договорами ЄС і статутом ЄС, зокрема щодо надання необхідних інструкцій національним центральним банкам.

9. Доведено, що обов'язки ЄЦБ характеризуються такими ознаками: обов'язком-місією ЄЦБ є підтримування стабільності цін у зоні ЄС, насамперед за рахунок забезпечення стабільності інфляційних процесів; основним додатковим обов'язком є підтримка загальної економічної політики ЄС у цілому та розвитку виробництва зокрема, однак за обов'язкової умови, що такі заходи не мають шкодити основному його обов'язку із забезпечення стабільності цін; класичним обов'язком ЄЦБ у масштабі всього ЄС є розпорядження країнам-учасницям ЄС реалізовувати грошово-кредитну політику ЄС, забезпечувати безперебійне функціонування платіжних систем, здійснювати пруденційний нагляд і нагляд за фінансовою стабільністю банківської системи ЄС у цілому; законотворчі обов'язки ЄЦБ полягають у покладенні на нього розпорядження щодо надання консультативних роз'яснень змісту і сутності проектів нормативно-правових актів, запропонованих ним, і врахування побажань урядів і національних банків країн-учасниць ЄС, у разі якщо вони не суперечать загальним цілям і завданням ЄС, викладеним в основоположних документах; зобов'язання ЄЦБ стосовно дотримання форм, методів і процедур звітування перед інституціями ЄС і громадськістю є вагомими чинниками забезпечення прозорості діяльності ЄЦБ щодо аналізу ступеня стабільності цін, стійкості державної фінансової позиції, аналізу проблеми зближення валютних курсів тощо; обов'язками Ради керівників ЄЦБ є покладені на них розпорядження щодо виконання завдань, поставлених перед ЄЦБ

згідно з основоположними договорами ЄС і статутом ЄС, зокрема щодо надання необхідних інструкцій національним центральним банкам.

10. Провідним обов'язком Центрального банку Іспанії є забезпечення ефективного функціонування та стабільності фінансової системи й адміністративний контроль і нагляд за дотриманням правил кредитними установами (банківський нагляд), який він здійснює в тісній взаємодії з Міністерством фінансів та Національною комісією з ринку цінних паперів.

11. Банк Португалії наділений адміністративною та фінансовою автономією, первинним його завданням згідно із законом є виконання загальної політики ЄСЦБ і нормативних положень Статуту ЄСЦБ та Європейського центрального банку.

12. Банк Португалії зобов'язаний здійснювати нагляд і сприяти безперебійному функціонуванню платіжних систем, здійснювати ліцензування зовнішніх платежів, аналізувати й публікувати звітність, щоб унеможливити паніку на валютному ринку, та ін.

13. Виявлено, що адміністративні обов'язки Чеського національного банку – це покладені на нього розпорядження і заборони як спеціальної юридичної особи публічного права, наділеної повноваженнями адміністративного органу щодо забезпечення цінової стабільності та сприяння стійкому економічному зростанню Чехії, установлення і виконання засад грошово-кредитної політики; випуск національних банкнот і монет; забезпечення надійного функціонування платіжних систем, установлення процентної ставки та відкритості функціонування перед парламентом і суспільством.

14. Доведено, що до основних обов'язків центральних банків країн-учасників ЄС належать такі: формування грошової та валютної політики; забезпечення фінансової стабільності; координація розвитку банківської системи; нагляд за комерційними банками та іншими впливовими суб'єктами господарювання, від діяльності яких залежить фінансова безпека держави; нагляд за інфраструктурою фінансового ринку; сприяння стабільності цін; сприяння розвитку економіки; управління резервами держави.

15. Доведено, що адміністративні права ЄЦБ виражають волю народів країн-учасниць ЄС жити і працювати в умовах цінової

стабільності та розвивати економіку як базис благополуччя та процвітання громадян і підданих країн-учасниць ЄС.

16. З погляду джерел адміністративного права, адміністративні права ЄЦБ базуються на основоположному Договорі про ЄС, Договорі про функціонування ЄС та Додатку до нього, що розкриває правовий статус ЄЦБ.

17. Адміністративні права ЄЦБ є складним явищем, яке включає в себе права на чужі дії (зобов'язання), насамперед національних центральних банків, урядів країн-учасниць ЄС, комерційних банків.

18. Щодо адміністративного примусу адміністративні права ЄЦБ полягають у законодавчо оформленій можливості ввести в дію апарат міждержавного примусу проти тих зобов'язаних осіб, які порушують правила існування єдиної банківської системи ЄС.

19. Виявлено, що ЄЦБ наділений системою адміністративних прав, що складається із загальних прав; прав-принципів; управлінських прав; прав на застосування заходів адміністративного примусу (адміністративних санкцій);

20. До загальних прав ЄЦБ належать права визначати грошово-валютну політику ЄС, проводити валютні операції та здійснювати управління офіційними валютними резервами держав-членів ЄС.

21. Доведено, що права-принципи ЄЦБ визначають основоположні засади, на яких базується вся банківська система країн-учасників ЄС, це зокрема право-принцип щодо уніфікації банківського законодавства; право-принцип незалежності ЄЦБ від інших центральних інституцій ЄС та всіх гілок державної влади країн-учасниць; право-принцип, право на друк євро та виключне право дозволяти національним центральним банкам здійснювати зазначені операції.

22. Виявлено, що управлінські права ЄЦБ пов'язані із внутрішньоорганізаційною виконавчо-розпорядчою діяльністю органів та посадових осіб ЄЦБ.

23. ЄЦБ має специфічне право на застосування заходів адміністративного примусу (адміністративних санкцій), а саме: застосовувати адміністративні санкції щодо державних, публічних і приватних установ й організацій за порушення банківського законодавства ЄС; застосовування адміністративного-запобіжних

заходів із метою правильного використання євро; застосування заходів адміністративного припинення щодо третіх осіб, які загрожують виникненням серйозних труднощів для функціонування економічно-валютної системи ЄС.

24. Зроблено висновок, що адміністративні права Центрального банку ФРН – це його основоположно-адміністративна, власне адміністративна, адміністративно-комерційна та неформально адміністративно-авторитетна компетенція, яка негативно визначається досконалим і ретельно прописаним банківським законодавством ФРН щодо здійснення грошово-кредитного регулювання, контролю за процентними ставками, здійснення нагляду за комерційними банками, управління золотовалютними резервами. При цьому до власне адміністративних прав Центрального банку ФРН належить право мати своїх представників (юридичних і фізичних публічних осіб) у землях і за кордоном; брати участь у розслідуванні адміністративних проступків, пов'язаних із грошово-валютними порушеннями, притягувати до адміністративної відповідальності осіб, які не виконують установлених заходів щодо перевірки банкнот і монет євро на підробку, здійснювати конфіскацію підроблених банкнот і монет.

25. Зроблено висновок, що адміністративні права центральних банків країн-учасниць ЄС характеризуються такими рисами: суб'єктивні права у сфері діяльності центральних банків означають можливість впливати на управлінські процеси в зазначеній сфері, брати участь у державній діяльності, сприяти реалізації прав громадян, суб'єктів господарювання та комерційних банків звертатися до суду або до вищих органів державної влади; центральні банки мають право бути повністю незалежними від виконавчої гілки влади та відносно незалежними від законодавчої та судової; володіють монопольним правом на друк валюти; здійснювати нагляд за комерційними банками; видавати обов'язкові для виконання комерційними банками й іншими особами нормативні акти; контролювати процентні ставки; виступати як кредитори для комерційного банківського сектору; зберігати та використовувати валютні резерви; координувати діяльність установ, що відповідають за ліцензування банківської діяльності; отримувати внески від уряду та комерційних банків для поповнення резерву; тримати внески державних установ.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЦЕНТРАЛЬНИХ

БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ТА АДАПТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО

СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 Напрямки вдосконалення адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

Фінансово-банківська криза 2007-2008 рр. переконала всіх у необхідності наявності в держави потужних і дієвих правових та адміністративних важелів впливу на банківську систему як для захисту економічних інтересів самої держави, так для захисту заощаджень простих громадян. Економічним підґрунтям для кризи банківської системи України 2008 року стала низка чинників, проте провідною причиною були фінансові причини, які призвели до банківського колапсу ліквідності [134]. Ця та наступна фінансово-банківська криза в Греції 2015 року засвідчили неефективність принципів другої Базельської конференції [135; 136], показавши, що три «стовпи» Нової Базельської угоди («Базель II») не завжди спрацьовують. Це вимоги щодо мінімального розміру банківського капіталу, банківського нагляду й ринкової дисципліни. Структура самої угоди є такою: перша частина визначає сферу застосування стандарту; друга присвячена мінімальним вимогам до достатності капіталу; третя частина присвячена банківському нагляду та взаємодії банків з органами регулювання; четверта – ринковій дисципліні [136].

Виходячи з цього, у лютому 2012 р. комісія ЄС заснувала групу високого рівня експертів для вивчення можливих реформ у структурі банківського сектору ЄС. Завданням групи є те, щоб розробити зміни і доповнення до чинних нормативно-правих актів у сфері банківської системи, які мають забезпечити структурну реформу Європейської

банківської системи, зміцнення фінансової стабільності й підвищення ефективності захисту прав споживачів. Група розпочала свою роботу в лютому 2012 р. і надала свою остаточну доповідь 2 жовтня 2012 р. Комісія розглянула можливі варіанти реформ та їх наслідки, а в січні 2014 року було прийнято пропозицію про регулювання [137].

На думку західних учених-економістів, у період, що передував кризі, було допущено такі системні прорахунки: оцінювання банківських ризиків здійснювалося неналежно, рейтингові агентства практично фальсифікували рейтингові результати; ринкова дисципліна була неефективною; припускалось квазістрахування депозитів; центральні банки були змушені рятувати проблемні банки постфактум. Крім того регулювання банківського капіталу не враховує системних ефектів (соціальні витрат), і вимоги до капіталу були пом'якшені, а обмеження на активи підняті. Під тиском промислових лобі банківський нагляд виявився неефективним, що призвело до тіньового банківського бізнесу і системних ризиків, які зростали безконтрольно. У цілому системна фінансова криза 2007-2008 рр. розкрила проблему системної нормативної недостатності [135; 136; 138].

Посилене регулювання світової банківської системи, на думку представників Базельського комітету, мало убезпечити від повторення світових фінансових та економічних криз, подібних тій, що сталася два роки тому. Автори чергових поправок до Базельської угоди про капітал передбачають, що запропонований пакет змін дозволить суттєво посилити фінансовий стан банків і утримати їх від прийняття на себе надмірних ризиків [139].

Базель III (прийнятий у грудні 2010 р.), нормативи якого планується ввести з 2013 по 2018 роки, виявив основні зміни порівняно з Базелем II, включені в розрахунок капіталу банків, у пруденційні вимоги до капіталу та пруденційні вимоги до ліквідності. Базель III також уводить додаткові запаси капіталу: консерваційний запас (резервний запас капіталу в розмірі 2,5% від величини ризику, який поза періодом стресу має підтримуватися банком) і контрциклічний запас [140; 141].

Суть пропонованих змін в угодах про капітал згідно з Базелем III полягає в підвищенні якості, прозорості та вдосконаленні структури банківського капіталу, посиленні покриття ризиків капіталом і

стимулюванні заходів щодо створення резервних запасів капіталу. Так, переважною формою капіталу 1-го рівня мають стати прості акції та нерозподілений прибуток, часткові 2-го рівня будуть гармонізовані, а також будуть реалізовані заходи щодо зниження проциклічності банківської діяльності. Існують певні розбіжності та помилки в розумінні і використанні Базельських регулювальних норм у різних версіях. Поширена думка про те, що нові «версії» Базельської угоди скасовують дію попередніх, насправді не відповідає дійсності. Базель II і Базель III є доповненнями до Угоди про капітал 1988 року. Отже, кожен новий документ удосконалює, а не скасовує попередні. Тому після прийняття Базеля III усі вимоги, які були введені в Базелі II – компонента II «Контроль з боку нагляду» і компонента III «Ринкова дисципліна», не втратили своєї важливості і залишаються чинними [138].

Крім підвищених вимог до рівня базового капіталу Базель III передбачає створення спеціальних буферів (запасів) капіталу, що дозволяють проводити коригування власних коштів банків для протидії циклічним коливанням господарської кон'юнктури. Ще одна новація – уведення коефіцієнтів ліквідності, які мають забезпечити банкам достатній запас ліквідних коштів в умовах розвитку кризи і раптового масового вилучення внесків. Третій напрямок реформи – підвищення вимог до капіталу глобальних системно значущих фінансових організацій, здатних ініціювати поширення ризиків у фінансовій системі [142].

Головним регулятивним засобом у рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду з часів Basel Accord 1988 є мінімальні вимоги до достатності банківського капіталу, що виражаються показником відношення капіталу банку до суми його балансових і позабалансових активів, зважених за ступенем ризику. Згідно з умовами Базеля III підвищуються вимоги до найбільш надійних елементів капіталу – базового капіталу (Common Equity Tier I Capital) і додаткового капіталу першого рівня. Ці зміни в банківському законодавстві мають відбутися в кілька етапів. На 1 січня 2013 базовий капітал банків устанавлюється на рівні 3,5% від суми активів, скоригованих на ризик (проти колишніх 2%), а весь капітал першого рівня – на рівні 4,5% (проти прийнятих раніше 4%). На 1 січня 2014 ці

величини збільшуються до 4% (відношення базового капіталу до активів, скориговане на ризик) і 5,5% (відношення всього капіталу першого рівня до активів, скореговане на ризик), а на 1 січня 2015 – 4,5 і 6% відповідно. Вимоги до загальної величини капіталу в цей період збержуться на колишньому рівні в 8% [142].

Вагомим чинником запобігання фінансово-банківським кризам є запропоноване в США Правило Волкера, яке забороняє банкам заробляти на спекуляціях. Це стало своєрідною революцією в банківській системі США. Правило названо на честь П. Волкера – глави Федрезерву в 1979-1987 роках. Економіст назвав підвищену активність банків на фондовому ринку однією з причин кризи 2008 року і запропонував законодавчо обмежити її. Правило Волкера стало ключовим пунктом фінансової реформи Додда – Френка [143].

Правило забороняє банкам торгівлю цінними паперами за рахунок власних коштів, тобто торгіві операції для власного прибутку. Діяльність банків на біржі тепер може відбуватися лише в інтересах клієнтів. Остаточний варіант Правила, схвалений 2013 року Комісією з цінних паперів і бірж (SEC), Федеральною резервною системою (ФРС), Федеральною корпорацією страхування вкладів (FDIC), Управлінням контролера грошового обігу та Комісією з термінової ф'ючерсної торгівлі сировинними товарами (CFTC) займає майже 900 сторінок. Цей варіант виявився більш ліберальним у частині market-making і більш суворим стосовно хеджування, ніж попередні версії. Банки мають забезпечити повне дотримання Правила Волкера до липня 2014 року, при цьому регулятори дають зрозуміти, що не будуть жорстко контролювати це дотримання до початку 2015 року [143].

Уведення зазначених обмежень фактично змушує американські банки змінювати свою структуру – як для того, щоб відповідати новим законодавчим вимогам, так і для того, щоб мінімізувати свої втрати в масштабах бізнесу. Однак відрізняться американці, за прогнозами експертів, будуть недовго. «Інші фінансові центри приймуть рішення США як сигнал і продовжать «закручувати гайки» у своїх юрисдикціях [143].

У червні 19 червня 2015 р. пропозиції комісії щодо структурних заходів поліпшення стійкості кредитних інститутів ЄС були прийняті Європейським парламентом. Вони спрямовані на зміцнення фінансової

стабільності, захист бізнесу та депозитів, недопущення комерційними банками потенційно ризикованих торгових операцій. Аналізовані пропозиції будуть застосовуватися лише до великих банків або таких, які мають важливе значення чи обслуговують визначені обсяги торговельної діяльності [137].

Метою реалізації цих пропозицій є зниження надмірних ризиків і запобігання швидкому зростанню балансу в результаті банківської діяльності. Вони встановлюють захисні інститути, забезпечують фізичних і юридичних осіб від втрат, понесених у результаті інших видів діяльності. Це передбачає обов'язкове розділення форм банківської та пов'язаних з нею інших різновидів діяльності та встановлює рамки для компетентних органів щодо вжиття заходів для зменшення надмірного ризику.

Крім патентування банківська діяльність буде підлягати оцінюванню ризиків. Якщо центральний банк вважає, що існує надмірний ризик, який може завдати шкоди банківській системі, то стосовно нього будуть застосовуватися адміністративні заходи або вимоги щодо збільшення власних основних гарантій, або будуть накладатися інші пруденційні заходи. Банківським установам буде заборонено приймати внески від населення, які не будуть мати право на страхування депозитів [137].

Відповідно до тексту пропозицій вони застосовуються до банківських установ із загальною сумою активів понад 30 млрд. € протягом останніх трьох років. Ці банки розділено на дві категорії. До першої належать банки із трирічним обігом до 100 млрд. €, до другої – понад 100 млрд. €. Логічним є те, що більш суворі вимоги пред'являються до другої групи. Аналізоване жорстке регулювання не може застосовуватися до малих банківських установ – менше 3% від їх загального обсягу активів, або сукупних прийнятних роздрібних депозитів менше 35 млрд. € [137].

Європейські вчені запропонували систему заходів попередження кризових явищ у банківській системі ЄС: поліпшення координації та ефективної реалізації нових фінансових правил, коли в період фінансової кризи центральні банки мають діяти системно, активно використовуючи свої зобов'язання і права, а не тільки окремі фінансові інститути. Ключовим поворотним пунктом у цій сфері має стати

своєчасне виявлення й ефективне регулювання центральними банками кризових явищ, недопущення надмірних ризиків; ліквідація ризиків, пов'язаних із тіньовою банківською діяльністю; менеджери фінансові установи мають бути зобов'язані передусім перед вкладниками та платниками податків, а не державними чиновниками [144].

Європейський банківський союз пропонує запровадити превентивний підхід до діяльності центральних банків у сфері попередження фінансово-економічних криз, оскільки він є менш ризикованим. Єврозона потребує загальної політики банківської ліквідності, щоб подолати цей розрив в управлінні стійкості банку та рефінансування, залишивши цю відповідальність у віданні національних директивних положень національних центральних банків, проте в кінцевому результаті підтримка ЄЦБ у вигляді банківського рефінансування буде зберігатися [145].

Таким чином, напрямками вдосконалення адміністративних засад Європейської банківської системи визначаємо такі:

1) фінансово-банківська криза 2007-2009 р. переконала всіх у необхідності наявності в держави, передусім через центральні банки, потужних і дієвих правових та адміністративних важелів впливу на банківську систему як для захисту економічних інтересів самої держави, так для захисту заощаджень простих громадян;

2) криза засвідчила неефективність принципів базельських угод (Базель I та Базель II), через що 2012 року було прийнято наступну Базельську угоду (Базель III). Сутність її полягає в підвищенні якості та обсягу, прозорості та вдосконалення структури банківського капіталу, посиленні протидії ризикам капіталу і стимулюванні заходів щодо створення резервних буферів (запасів) капіталу;

3) виходячи з цього, у лютому 2012 р. комісія ЄС заснувала групу експертів для вивчення можливих реформ у структурі банківського сектору ЄС, яка розробила зміни і доповнення чинних нормативно-правих актів у сфері банківської системи, які мають забезпечити структурну реформу Європейської банківської системи та її зміцнення;

4) 19 червня 2015 р. пропозиції комісії щодо структурних заходів поліпшення стійкості кредитних інститутів ЄС були прийняті інституціями ЄС; вони спрямовані на зміцнення фінансової стабільності, захисту бізнесу та депозитів, недопущення комерційними

банками потенційно ризикованих торгових операцій; обмеження, визначені в них, будуть застосовуватися лише до великих банків або таких, які мають важливе значення чи обслуговують визначені обсяги торговельної діяльності;

5) метою реалізації цих пропозицій є зниження надмірних ризиків і запобігання швидкому зростанню балансу в результаті банківської діяльності, вони встановлюють захисні інститути, забезпечують фізичних і юридичних осіб від втрат;

6) ноу-хау реалізації зазначених пропозицій є те, що крім ліцензування центральними банками банківська діяльність буде підлягати оцінюванню ризиків: якщо центральний банк вважає, що існує надмірний ризик, який може завдати шкоди банківській системі, то стосовно них будуть застосовуватися адміністративні заходи або вимога щодо збільшення власних основних гарантій;

7) Європейський банківський союз пропонує запровадити превентивний підхід до діяльності центральних банків у сфері попередження фінансово-економічних криз;

8) ефективним чинником запобігання фінансово-банківським кризам є запропоноване у США Правило Волкера, яке забороняє банкам заробляти на спекуляціях (банкам забороняється здійснювати торгівлю цінними паперами за рахунок власних коштів), діяльність банків на біржі тепер може відбуватися лише в інтересах клієнтів; проте європейські центральні банки поки не готові перейти на такі жорсткі стандарти своєї діяльності, оскільки це призводить до зниження ділової активності та змін у структурі банків.

9) на наш погляд, ігнорувати Правило Волкера Європейська банківська система буде недовго, політика жорсткого адміністрування центральними банками є необхідною і корисною для Європейської спільноти, тому рішення про «закручування гайок» у загальноєвропейських і національних юрисдикціях країн-учасниць ЄС – це тільки питання часу.

Отже, провідним напрямком удосконалення адміністративно-правового статусу центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу, зокрема й України, поряд з упровадженням третіх Базельських принципів (законодавчого закріплення визначених на їх основі адміністративних обов'язків і прав) є необхідність імплементації в

Європейську банківську систему Правила Волкера, яке забороняє банкам здійснювати торгівлю цінними паперами за рахунок власних коштів, установлює більш жорсткі адміністративні стандарти банківської діяльності.

Достовірність нашого висновку підтверджується економічною фінансовою банківською кризою в Греції. За своїм профілем ця держава є аграрно-індустріальною, обтяженою роздутим бюрократичним апаратом і надмірними соціальними гарантіями держави.

На думку економістів причини грецької кризи є очевидними і зрозумілими: 1) експорт товарів (2014 р.) – 36 млрд. (головним чином продукти сільського господарства, текстиль і продукти нафтохімії), експорт послуг – 50900 млн., імпорту товарів – 65 млрд. (енергоресурси і майже всі продукти машинобудування), імпорту послуг – 32,7 млрд. Негативне зовнішньоторговельне сальдо становить 3,8% ВВП, або 10,8 млрд. доларів; 2) сукупний державний борг – понад \$ 570 млрд. (близько 175% від ВВП). Дефіцит бюджету попереднім урядом був скорочений з 15% ВВП (2012 р.) до 3,4% ВВП (2014 р.). На 2015 рік було заплановано профіцит у 3%, але новий уряд уже збирається його знизити до 1,5% від ВВП); 3) з 2008 до 2014 року рівень безробіття зріс з 7,3 до 25,6%; 4) бізнес у сфері послуг відіграє значну роль в економіці. Так, 19 мільйонів туристів і понад 700 000 осіб, зайнятих у цій галузі, дають понад 10% ВВП країни і 16% зайнятих; 5) слабкий розвиток промисловості і переважання дрібного фермерства та сфери послуг визначають і структуру підприємств. До кризи в Греції було понад 120 тис. малих підприємств (більшість – мікропідприємства) і всього лише близько 700 великих (понад 100 працівників). У результаті кризи кількість малих підприємств скоротилася практично на чверть, багато підприємців переїхали до сусідніх країн – Болгарії, Туреччини, і навіть Албанії та Чорногорії; 6) податкове навантаження до кризи було близько 40% ВВП, до кінця 2014 року склало вже 48,4% ВВП; 7) рівень корупції високий. У рейтингу сприйняття корупції (2014 р.) Греція ділить 69 місце з Італією, і це найгірший показник у всьому ЄС; 9) у структурі витрат грецького уряду домінують витрати на бюрократичний апарат (до якого, до речі, віднесено і православних священнослужителів, оскільки православ'я в Греції – державна релігія)

і соціальні програми, зокрема на найширшу програму допомоги малозабезпеченим, безробітним і лояльну пенсійну систему. Засоби покриття – високі податки на бізнес й активно залучені позикові кошти. Тим самим аналітики дійшли висновку, що Греція – це країна з незрілою економічною структурою, економікою аграрно-індустріального типу з досить низьким рівнем доданої вартості, обтяжена роздутим бюрократичним апаратом і соціальним сектором [146].

Греція вступила до Євросоюзу 1981 року, підписала Маастрихтську угоду 1992 року, якою встановлювалися суворі боргові обмеження (3% ВВП для бюджетного дефіциту, 60% ВВП – для сукупного боргу), і почала активний рух у бік євро. Однак відразу ж почала порушувати цю угоду. Уряд 2012-2015 років, незважаючи на сильний внутрішній опір, виконував програму з подолання боргової кризи. Греція вийшла в бюджетний профіцит навіть на показник зростання ВВП, вдалося поліпшити умови ведення бізнесу, однак у народу не вистачило терпіння. Багато в чому це стало наслідком і помилок міжнародних кредиторів, і нездатності грецьких урядів зрозуміло пояснити громадянам необхідність заходів жорсткої рятувальної політики. Громадяни переважно не погоджуються з тезою про необхідність лібералізації економіки. Вони масово вірять в цілющу силу державного регулювання, мріють стати чиновниками з їхніми величезними соціальними програмами. Їх не дивувало отримання 13-ї зарплати на Новий рік і Різдво та 14-ї – на православний Великдень, не дивує утримання церкви за рахунок держави. Вони шукають джерело своїх проблем де завгодно, але тільки не в самих собі. Їх не бентежила низька інвестиційна привабливість і високе податкове навантаження (що було зумовлене необхідністю покривати надлишкові соціальні програми) для всіх видів бізнесу (крім туристичних галузей). Але зараз вони шоковані масовим відтоком бізнесу з раніше квітучого району Салонік до сусідньої Болгарії [146].

Дефолт країни-члена Європейського Союзу та Єврозони міг спричинити «ефект доміно» у країнах ЄС, тим більше що в схожій ситуації опинилися Португалія, Ірландія, Іспанія та Італія. Діяти потрібно було швидко та рішуче. На засіданні Ради ЄС було вирішено рятувати Грецію в співробітництві Єврокомісії та Міжнародного

валютного фонду. Однак допомога передбачала запровадження низки непопулярних заходів, які, на думку кредиторів, мали допомогти вирішити наявні в Греції проблеми. Було виділено фінансову допомогу в розмірі 110 млрд. євро, а Грецький уряд зважився на впровадження непопулярних заходів зі скорочення державних витрат. Але масштабу проблеми, схоже, не було враховано, і бажаного ефекту ці заходи не принесли. Ситуація в Греції погіршувалася невблаганно, населення почало масово забирати депозити з банків, у країні почалася банківська криза, яка загрожувала не лише самій Греції, а й усій Європейській фінансовій системі. Стало зрозуміло, що Греція потребує значно більшої фінансової допомоги [147].

Ще одним чинником, який призвів Грецію до нинішнього сумного становища і який не можна ігнорувати, були помилки міжнародних інститутів, зокрема МВФ та ЄС. Хтось називає програму для Греції занадто жорсткою та орієнтованою не на оздоровлення економіки, а на вибивання боргів за всяку ціну. Багато в чому ця теза є слушною, оскільки, кредитуючи Грецію, «Трійка» передусім покривала можливість греків виплатити борги європейським приватним банкам. До Греції поставилися як до боржника, у якого зручніше відняти будинок, ніж дати можливість заробити. Багато в чому ті 25%, які Греція втратила щодо ВВП-2008, – це наслідок зокрема й помилок зовнішніх партнерів. Нині і грекам, і європейцям, і нам, зацікавленим спостерігачам з України, важливо зрозуміти, куди піде цей процес: раціональним шляхом виходу з прірви чи за популістським сценарієм розмежування і неминучої катастрофи для Греції? [147].

У цілому вчені й економічні аналітики роблять такі висновки щодо грецької економічної, фінансової та банківської кризи: 1) довготривала влада лівих і правих популістів за повної байдужості суспільства до стану справ в економіці практично неминуче призводить до економічної катастрофи; 2) соціальні програми і держсектор мають за своїми розмірами відповідати потужності й можливості економіки. Сировинна, аграрна економіка, економіка відсталого промисловості (з низькою доданою вартістю) не може дозволити собі широких соціальних програм; 3) корупція і бюрократизація завжди постають каталізатором будь-якої кризи, і перше, що треба робити для боротьби з ним, – знижувати рівень регулювання в економіці та спрощувати

процеси економічного життя; 4) жорстка економія за умов боргової та бюджетної кризи – боляча необхідність, оскільки субсидії та демпінг цін – прямий шлях до колапсу економіки. Якими б не були болісними підвищення цін або стискання соціальних програм – це треба робити; 5) успіх будь-яких жорстких реформ залежить від ефективної комбінації заходів економії та дерегуляції. Але ще більшою мірою – від відповідальності громадян країни, яка намагається вийти з крутого економічного піке. Якщо громадяни в процесі реформ віддають владу популістам – це крок у прірву; 6) не всі програми МВФ однаково корисні для рятування економіки – будь-яку з них треба адаптувати до особливостей суспільства, якому вона пропонується [147].

Сьогоднішній Уряд України в ході реалізації антикризових заходів щодо стабілізації фінансово-економічної ситуації відмовився від «грецького сценарію», за яким для скорочення державних витрат і стабілізації бюджету необхідним є зменшення заробітних плат, пенсій та інших соціальних виплат. Очевидним є той факт, що Уряд вивчає досвід Греції в подоланні кризових явищ, які деякою мірою подібні до українських. Залишається сподіватися, що оцінюються не тільки і не стільки заходи бюджетної економії, що були запроваджені в Греції, але й мета, на досягнення якої вони були направлені [148].

Криза в Греції показала всю проблематику сучасної банківської системи, яка опирається на класичне регулювання через центральні банки держав. Останнім часом, особливо після фінансового краху Греції, значно зросла роль альтернативної валюти і банківської децентралізованої системи Біткойн (Bitcoin). P2P – цифрова валюта з відкритим кодом. За даними CNN, купівля-продаж біткойн на біржі в Європі відзначає збільшення кількості реєстрацій з Греції вдесятеро. У межах самої Греції число біткойн-транзакцій зросло на 80% (порівняно з тим, що спостерігалось до того, як новітня банківська криза в Греції поставила під загрозу абсолютно всі заощадження жителів країни). Слід нагадати, що не вперше банківська криза викликає панічну втечу в біткойн. Так, навесні 2013 року – під час краху кіпрської фінансової піраміди – попит на біткойн також значно зріс. Тоді через дії бажаючих врятувати свої гроші кіпріотів й іноземців, які мали там активи, біткойн подорожчав майже втричі [148].

Таким чином, Європейський центральний банк, національні центральні і банки країн-учасниць ЄС та НБУ мають зробити такі висновки із грецької кризи:

- 1) центральні банки не мають зловживати допомогою МВФ;
- 2) центральні банки мають бути не тільки незалежними від урядів, а й повинні мати право впливати на них і парламент, щоб забезпечити виконання Маастрихтських угод (3% ВВП для бюджетного дефіциту, 60% ВВП – для сукупного боргу), не допускати зловживання парламентом і урядом соціальними бюджетними стандартами та великого оподаткування бізнесу;
- 3) центральні банки мають стимулювати розвиток виробничого бізнесу з високим рівнем доданої вартості;
- 4) керівники центральних банків мають бути незалежними й мати можливість критикувати урядовців-популістів;
- 5) керівники центральних банків мають бути незалежними і мати право звертатися до правоохоронних антикорупційних органів з вимогою вжиття заходів до корупціонерів;
- б) керівництво центральних банків має організовувати роз'яснювальну роботу серед населення щодо банківської грамотності, домогтися введення відповідних навчальних курсів у середніх школах і ВНЗ;
- 7) національні центральні банки мають розуміти, що вони вступили в нову еру – конкуренції, їх безумовна монополія на ліцензування банківської діяльності і випуск валюти минає, адже неухильно набирає популярності «незалежна» децентралізована банківська і валютна система «Біткойн».

Отже, Європейський центральний банк, національні центральні та банки країни-учасниць ЄС і НБУ мають зробити висновки із грецької кризи, що коротко можна позначити такими правилами: не зловживати допомогою МВФ; займати більш активну позицію щодо вимог до урядів і парламентів для забезпечення виконання Маастрихтських угод (3% ВВП для бюджетного дефіциту, 60% ВВП – для сукупного боргу); не допускати зловживання парламентом і урядом соціальними бюджетними стандартами та введення значного оподаткування для виробничого бізнесу з високим рівнем доданої вартості; керівники центральних банків мають протидіяти урядовцям-популістам, мати

право звертатись до антикорупційних органів, займатися роз'яснювальною роботою серед населення щодо банківської грамотності, домагатися уведення відповідних навчальних курсів у середніх школах і вишах та розуміти, що вони вступили в нову еру конкуренції, їх безумовна монополія на ліцензування банківської діяльності і випуск валюти минає, адже починають діяти альтернативні системи (наприклад, «незалежна» децентралізована банківська і валютна система «Біткойн»).

3.2 Напрямки адаптації адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

Національний банк України не тримається осторонь Європейської системи центральних банків, хоча формально ще не входить до такого банківського об'єднання. Ми переконані, що це питання часу, адже в умовах сьогодення відбувається однозначна й напружена адаптація інститутів НБУ до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу.

Європейська інтеграція України – це ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який сприяє забезпеченню всебічного входження України в європейський політичний, економічний та правовий простір і створює передумови для досягнення стратегічної мети України щодо набуття членства в Європейському Союзі. Європейська інтеграція є визначальним орієнтиром для реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої та демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин [152].

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, покращення технологічного потенціалу, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Основними політичними перевагами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості

національного законодавства, поглиблення культури демократії та повага до прав людини [152].

Національний банк України відіграє особливу роль у євроінтеграційному процесі України. Одним з його основних завдань на цьому шляху є приведення банківської системи України, яка є основою ринкової інфраструктури економіки країни, відповідно до норм і стандартів ЄС і виконання інших заходів, які впливають з євроінтеграційного курсу нашої країни. 2014 року було укладено Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка замінила Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС. Укладання нової Угоди дозволило Україні перейти на новий рівень співпраці з ЄС – від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції [152]

Таким чином, діяльність Національного банку України спрямована на адаптацію економічних процесів країни до європейських стандартів і вимог, адже адаптація економічних процесів життєво необхідна для «європейської України» та є одним з основних критеріїв євроінтеграції.

Ключовим питанням на сьогодні для України є повномасштабна імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Національний банк України активно залучений до цього процесу. 16 лютого 2015 року розпорядженням Нацбанку № 62-р затверджено План заходів Національного банку України з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [152]. Також Нацбанк залучений до виконання Плану заходів з імплементації Угоди на 2014-2017 роки, який затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 847-р. [153].

Крім того Національний банк України успішно здійснює виконання заходів Порядку денного асоціації Україна – ЄС та бере участь у виконанні Національного плану заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України. У рамках залучення фінансових ресурсів Нацбанк забезпечує виконання умов надання макрофінансової допомоги ЄС, яка надається для підтримки платіжного балансу країни та стабілізації фінансово-економічної системи Для забезпечення ефективного діалогу між Україною та ЄС сторонами в межах реалізації укладених угод

створюються та працюють на регулярній основі двосторонні органи [153].

У рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову «Питання підготовки та проведення засідань окремих двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС» від 10 грудня 2014 року № 700, якою регулюються питання підготовки та проведення засідань окремих двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС. Постанову було прийнято з метою належної організації з Української Сторони діяльності Ради асоціації та Комітету асоціації, утворених відповідно до статей 461-466 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншої сторони. Від України членами Ради асоціації є члени Кабінету Міністрів України. Членами Комітету асоціації є заступники міністрів з питань європейської інтеграції, заступник Міністра Кабінету Міністрів України – директор Урядового офісу з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі – Торговий представник України, заступники керівників інших центральних органів виконавчої влади, до повноважень яких належать питання виконання Угоди про асоціацію [154].

Протягом дії Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС Національний банк був членом Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС і двох його підкомітетів – Підкомітету № 2 «Економічні та соціальні питання, фінанси та статистика» та Підкомітету № 3 «Політика в сфері підприємств, конкуренція, співробітництво в регуляторній сфері» і брав постійну участь у їх засіданнях та засіданнях українських частин цих органів. Національний банк України також брав за потреби участь у засіданнях Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС [154].

Таким чином, Національний банк України не лише забезпечує проведення відповідних змін в адміністративно-правовому статусі, але й активно бере участь у його безпосередній розробці.

З метою використання кращих світових та європейських практик банківської діяльності для підвищення ефективності своєї роботи

Національним банком України впроваджуються заходи щодо залучення зовнішньої допомоги Європейського Союзу як у рамках проектів технічної допомоги ЄС у сфері фінансових послуг, так і за допомогою інструменту інституційної розбудови ТАІЕХ [154].

Крім того Національним банком України було поглиблено діалог з Європейським центральним банком з метою розширення співробітництва та активізації залучення НБУ до заходів ЄЦБ [154].

Генеральні директорати Європейської Комісії, з якими взаємодіє Національний банк України, це:

1. Directorate General for Economic and Financial Affairs (ECFIN) – Генеральний директорат з економічних та фінансових питань, підпорядкований та підзвітний Комісару з економічних і фінансових питань, податкової та митної політик П. Московічі. Штат налічує близько 700 співробітників, 570 з яких працюють у Брюсселі, решта – у Люксембурзі. Завдання – сприяння економічному добробуту громадян ЄС шляхом реалізації політики, спрямованої на забезпечення сталого економічного зростання, високого рівня зайнятості, стабільності державних фінансів і фінансової стабільності. Генеральний директор – Марко Буті [156].

На виконання основного завдання сформовано такі цілі:

– гарантувати стабільне функціонування економічно-грошового обігу, незалежно від показників стабільності економіки (криза або розвиток економіки);

– готувати поступове збільшення впровадження євро;

– ідентифікувати економічні й фінансові проблеми на ранній стадії, щоб зробити економіку ЄС більш гнучкою до непередбачених зовнішніх потрясінь. У такому контексті підтримується зберігання фінансової стабільності завдяки розсудливому спостереженню й аналізу;

– підтримувати економічне зростання і стабільність не лише в межах ЄС, але й у міжнародних масштабах, з метою просування інтересів ЄС і сприяння збалансованого розвитку глобальної економіки в цілому;

– просувати економічну та фінансову стабільність у країнах ЄС через призму політики ЄС, направленої на розвиток елементів

фінансового ринку, зі специфічним підходом залежно від змін клімату глобальної економіки [156].

На нашу думку, запропоновані цілі Генерального директорату з економічних і фінансових питань для сприяння економічному добробуту країни виводять права країни – учасниці ЄС – за межі економіки ЄС, збільшуючи їх до масштабів глобальної економіки в цілому. Однак разом із правами збільшується і коло суб'єктів, перед якими необхідно буде нести відповідальність.

2. Directorate General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations (NEAR) – Генеральний директорат з сусідства та переговорів щодо розширення, підпорядкований та підзвітний Комісару з питань розширення Й. Хану. Цей директорат був започаткований 2003 року і розвивався впродовж 2004 року. Штат налічує близько 900 співробітників, які працюють у Брюсселі і в складі делегацій ЄС у країнах «розширення». Генеральний директорат з сусідства та переговорів щодо розширення співпрацює з 16 найближчими східними та південними сусідами. Південні – це Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестина, Сирія та Туніс, східні – це Вірменія, Азербайджан, Білорусія, Грузія, Молдова й Україна. Росія бере участь в діяльності Директорату і безпосередньо взаємодіє з ним.

Мета створення – стерти кордони між ЄС і країнами-сусідами для посилення процвітання, стабільності та безпеки всіх країн у цілому. Ця мета ґрунтується на європейських цінностях демократії, дотриманні норм закону та повазі до прав людини. Завданням Генерального директорату з сусідства та переговорів щодо розширення є керування процесом вступу країни до ЄС, забезпечення двосторонніх відносин ЄС з країнами-кандидатами та потенційними кандидатами на вступ до ЄС, надання таким країнам допомоги для досягнення «Копенгагенських критеріїв», імплементація угод про стабілізацію та асоціацію між ЄС і країнами західних Балкан, управління фінансовою допомогою ЄС для країн-кандидатів та потенційних кандидатів, а також нових країн-членів протягом перехідного періоду, забезпечення інформаційної та комунікаційної політики Європейської комісії з питань розширення ЄС. Генеральний директор – К. Даніельссон [157].

Отже, можливості, які надає співробітництво з Генеральним директором з сусідства та переговорів щодо розширення, є безперечно необхідними для адаптації економіки країни до євроінтеграційних процесів.

Основні принципи, запропоновані директором, дають можливість більш масштабно розглядати перспективи євроінтеграції як такої. Разом із цим така тісна взаємодія з іншими країнами послаблює захист особистих інтересів країни, зменшує коло прав і збільшує обсяг відповідальності за свої дії та рішення перед іншими країнами – учасниками процесу євроінтеграції.

Органами виконавчої влади України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» розробляються плани імплементації актів законодавства ЄС, передбачених планом заходів, затвердженим цим розпорядженням [158].

Національний банк України у межах компетенції залучається до підготовки та виконання таких планів. Він бере участь у реалізації:

– Плану імплементації Директиви 2006/126/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 грудня 2006 року про посвідчення водія, що замінює Директиву Ради 91/439/ЄЕС від 29 липня 1991 року про посвідчення водія, розробленому Міністерством внутрішніх справ України та затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2015 р. № 114.

Метою плану імплементації Директиви 2006/126/ЄС є створення спільної транспортної політики щодо отримання водійських посвідчень, що сприяє підвищенню безпеки дорожнього руху і вільному пересуванню осіб, шляхом приведення норм національного законодавства відповідно до норм законодавства Європейського Союзу в частині видання посвідчення водія [159; 160].

Основними завданнями імплементації є такі:

1) приведення норм національного законодавства відповідно до норм Директиви;

2) видання всім власникам єдиного типового посвідчення водія, що відповідає європейським вимогам, підвищення рівня його захисту від підробок та, як наслідок, протидії злочинності на транспорті;

3) унормування мінімального та максимального віку для допуску до керування певними категоріями транспортних засобів;

4) набуття навичок, необхідних для керування транспортними засобами, які мають відповідати технічним характеристикам цих засобів;

5) проведення періодичного підтвердження необхідних знань і навичок водіїв з безпечного керування механічними транспортними засобами, а також їх відповідності встановленим медичним вимогам;

б) забезпечення запровадження європейських вимог до психофізичної відповідності водіїв транспортних засобів, спрямованих на підвищення безпеки керування;

7) забезпечення більш об'єктивної оцінки знань претендентів щодо отримання посвідчення водія;

8) запровадження уніфікованих з європейськими принципів і нормативів приймання іспитів, що складаються для отримання посвідчення водія [159; 160].

– Плану імплементації Директиви 98/84/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 листопада 1998 року про правовий захист послуг, що базуються чи включають умовний доступ та Директиви 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію), розробленому Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства та затвердженому Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 162-р. [161; 162; 163]

Метою розробки Плану є імплементація європейських норм щодо забезпечення заходів протидії застосуванню незаконних пристроїв, які надають несанкціонований доступ до захищених послуг [161; 162; 163].

Основними завданнями імплементації є:

1) стале функціонування внутрішнього ринку на основі вжиття необхідних заходів щодо надання захищених послуг у сфері теле- та радіомовлення, послуг інформаційного суспільства;

2) створення дієвої системи стримування неправомірної діяльності із застосуванням недозволених (заборонених) пристроїв умовного доступу на основі пропорційно встановлених санкцій для правопорушників і засобів правового захисту постачальників таких послуг;

3) гарантування дотримання цілей Директиви, якими передбачено необхідність забезпечення захисту інформації та гарантування її безперешкодного транскордонного передання, а також захисту технологій надання послуг від несанкціонованого доступу і використання незаконних пристроїв;

4) узгодження положень чинного законодавства України з положеннями Директиви щодо обміну інформаційними послугами;

5) забезпечення контролю якості надання послуг, що базуються чи включають умовний доступ [161; 162; 163].

Метою розробки Плану імплементації Директиви № 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 р. про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) є регулювання правовідносин у сфері надання інформаційних послуг (зокрема електронної комерції) з використанням відповідних норм європейського законодавства [161; 162; 163].

Основними завданнями імплементації є:

1) урегулювати відносини у сфері підприємницької діяльності, що здійснюється за допомогою електронних пристроїв, у широкому розумінні, тобто як комерцію;

2) забезпечення правового порядку дистанційного укладання й виконання правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних засобів і технологій;

3) узгодження положень чинного законодавства України з положеннями Директиви щодо особливостей змісту поняття «інформаційні електронні послуги»;

4) урегулювання діяльності посередників, провайдерів і операторів телекомунікацій, операторів платіжних систем;

5) урегулювання порядку використання електронного цифрового підпису в електронній торгівлі [161; 162; 163].

– Плану імплементації Регламенту (ЄС) №223/2009 Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2009 року щодо Європейської статистики та скасування Регламенту (ЄС, Євроатом) № 1101/2008 Європейського Парламенту та Ради щодо передачі конфіденційних даних до Статистичного управління Європейських Співтовариств, Регламенту Ради (ЄС) № 322/97 щодо статистики Співтовариства, та Рішення Ради 89/382/ЄЕС (Євроатом), яким створено Комітет зі статистичних програм європейських співтовариств, розробленому Державною службою статистики України та затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 564-р. [161; 162; 163].

Метою імплементації Регламенту ЄС № 223/2009 є подальша гармонізація державної статистики зі статистичною системою ЄС, створення умов для провадження діяльності органів державної статистики відповідно до принципів європейської статистичної практики, зокрема забезпечення конфіденційності статистичної інформації, забезпечення професійної незалежності цих органів у визначенні методології, методів і джерел отримання даних, термінів, змісту та форм поширення інформації тощо [163; 164].

Це можливо забезпечити шляхом реалізації таких основних завдань:

– розроблення проектів нормативно-правових актів, що регламентують порядок доступу до конфіденційної інформації, з метою забезпечення адаптації законодавства України до законодавства ЄС шляхом закріплення єдиної правової позиції щодо принципу конфіденційності в процесі доступу до статистичної інформації (зокрема шляхом внесення окремих змін до Закону України «Про державну статистику» з метою приведення норм чинного законодавства відповідно до вимог Регламенту ЄС № 223/2009);

– розроблення законопроекту щодо виробництва офіційної статистики в Україні з метою створення єдиної правової бази для виробників офіційної статистики для зміцнення координаційної ролі Держстату, забезпечення професійної незалежності та утворення Національної ради з питань статистики [165; 166].

Отже, Україна є не просто виконавцем запроваджених урядом євроінтеграційних вимог, але й на рівні з урядом, ЄС, центральними

банками країн-учасниць ЄС та іншим організаціями європейського співробітництва аналізує, збирає, розробляє та знаходить шляхи оптимального вдосконалення адаптаційних процесів.

3 березня 2015 року в межах підготовки до майбутньої зони вільної торгівлі з ЄС розпочалася реалізація проекту «Технічна допомога за пріоритетними напрямками фінансового сектору», який фінансується коштами ЄС. Мета Проекту технічної допомоги ЄС – підтримка зміцнення сектору фінансових послуг України, який сприятиме економічному зростанню країни та її інтеграції у глобальне фінансове середовище. Період виконання Проекту – з 27 березня 2015 року до 26 березня 2018 року. Бюджет Проекту – 3,36 млн. євро. Виконавець Проекту – Nulla & Co. Human Dynamics KG (Австрія). Відповідно до погодженого Технічного завдання Проекту з 9 компонентів – напрямків співпраці Сторін у фінансовій сфері, Національний банк України є головним бенефіціаром 4 компонентів:

- 1) зміцнення засад грошово-кредитної і фінансової статистики;
- 2) посилення потенціалу для впровадження нових засобів макро-пруденційного нагляду;
- 3) зміцнення спроможності в запровадженні заходів зі створення необхідних передмов для майбутнього поступового введення вільного руху капіталу;
- 4) запровадження принципів Базеля II [166].

Крім того Національний банк України залучатиметься до інших компонентів Проекту, зокрема запровадження МСФЗ і таксономії FINREP-XBRL, запровадження консолідованого нагляду, регулювання аудиторської діяльності тощо [167].

Відповідно до цього Проекту Національному банку України необхідно виконувати правочини, пов'язані зі статистичною, аналітичною та оперативною роботою із застосуванням інформаційно-комунікаційних засобів і технологій. Звичайно, це значно полегшить процес гармонізації державної статистики зі статистичною системою ЄС.

Серед інших інструментів допомоги ЄС можна також відзначити такі:

– Twinning (інструмент інституційного розвитку і форма технічного співробітництва безпосередньо між органами влади держав-

членів ЄС та України, яка передбачає передання «ноу-хау» та передової практики між державними органами країн-членів ЄС та України. Twinning довів свою ефективність як засіб гармонізації законодавства та запровадження передових практик державного управління у країнах, які приєдналися до ЄС 2004 року. Національним банком України було впроваджено протягом 2010-2011 років проект ЄС Twinning «Посилення потенціалу Національного банку України шляхом наближення до стандартів ЄС щодо діяльності центральних банків», який фінансувався коштами ЄС. Вартість Проекту – 1,1 млн. євро, тривалість – 18 місяців. Виконавцем Проекту був консорціум у складі: Дойче Бундесбанк (Німеччина) та Національний банк Польщі. Проект було спрямовано на посилення інституційних спроможностей НБУ шляхом надання відповідної експертної допомоги, обміну досвідом та отримання інформації щодо стандартів і найкращих практик діяльності центральних банків Німеччини та Польщі як членів Європейської системи центральних банків. Головні компоненти Проекту охоплювали такі сфери діяльності центрального банку, як система операційного планування, комунікації, міжнародне співробітництво, монетарна та валютно-курсова політика, управління резервами, платіжні системи та грошово-кредитна статистика [166; 167; 168];

– ТАІЕХ (Technical Assistance Information Exchange) – інструмент зовнішньої допомоги Європейського Союзу, що надається з метою розбудови інституційної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Форми ТАІЕХ: відрядження експертів з держав-членів ЄС до країни-бенефіціара для надання експертної допомоги щодо впровадження та тлумачення законодавчих актів ЄС; семінари з питань законодавства та функціонування ЄС; навчальні візити представників країни-бенефіціара для ознайомлення на місці з практичними питаннями, пов'язаними з упровадженням і забезпеченням дотримання законодавства ЄС, та поглиблення взаємодії. З метою впровадження в Україні програми Twinning як особливого виду технічної допомоги Європейського Союзу та програми обміну досвідом між державними службовцями України і держав-членів Європейського Союзу, забезпечення створення Адміністративного офісу програми Twinning для здійснення організаційного, методичного та іншого забезпечення її

реалізації Президентом України було постановлено Указ від 6 жовтня 2005 року № 1424, де визначено основні питання забезпечення впровадження програми Twinning в Україні [169; 170].

Активна участь Національного банку України в розробленні та впровадженні євроінтеграційних норм і стандартів безумовно є позитивною. Однак таке стрімке впровадження нових реформ має і негативний нюанс: невідповідна та слабка економіка України, перевантажена нововведеннями та не притаманними для структури свого фінансового сектору новими сегментами ринку, може не впоратися з таким тиском, і замість того, щоб покращити своє економічне середовище, ще більше втягне себе в низку економічних проблем.

Не можна залиши поза увагою і те, що все ж таки Національним банком України проводяться підготовчі заходи. У контексті євроінтеграції України є вкрай важливим адаптувати до європейських стандартів і вимог саме фінансовий сектор країни. Тому Постановою Правління НБУ було затверджено комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року від 18.06. 2015 року № 391, в якій зазначається таке:

Фінансовий ринок є одним із найважливіших ринкових сегментів взаємодії суб'єктів економіки, у результаті функціонування якого реалізується механізм трансформації фінансових ресурсів в активно чинний інвестиційний капітал, що сприяє сталому розвитку економіки. На фінансовому ринку відбувається акумуляція та перерозподіл фінансових ресурсів на засадах збалансованості економічних інтересів між його учасниками з метою капіталізації фінансових ресурсів і формування доданої вартості в економіці [171].

Головною метою Комплексної програми розвитку є забезпечення умов ефективного функціонування та розвитку фінансового ринку на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентного середовища згідно зі стандартами Європейського Союзу. Це дасть можливість у подальшому за рахунок залучення інвестиційних ресурсів забезпечити сталий розвиток економіки та, зберігаючи внутрішню цілісність фінансового ринку України, інтегруватися в європейський фінансовий простір [171].

Досягнення мети Програми забезпечуватиметься шляхом реалізації низки взаємопов'язаних заходів, спрямованих на комплексне реформування фінансового ринку. При формуванні переліку заходів було взято за основу такі базові принципи:

- необхідність досягнення макроекономічної стабілізації та проведення глибоких структурних реформ як основна передумова розвитку фінансових ринків;
- лібералізація фінансового ринку та євроінтеграції;
- збалансованість економічних інтересів через формування ринкового конкурентного середовища;
- незалежні та ефективні регулятори, нагляд на основі оцінювання ризиків;
- підвищення прозорості та стандартів розкриття інформації як регуляторами, так і учасниками ринку;
- підвищення ефективності роботи з проблемними активами;
- відповідальність за виконання обов'язків учасників ринку та їх функцій;
- довіра між учасниками та регуляторами ринку;
- цілісність через консолідацію ринків та їх інфраструктури;
- ефективний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів фінансового ринку [171].

Реформи проводитимуться в усіх сегментах фінансового ринку – у банківському секторі, секторі небанківських фінансових установ, на фондовому ринку та ринку капіталу тощо. Ефективність реформ буде досягнута шляхом проведення комплексних змін: у регуляторах фінансового ринку – щодо зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для посилення регуляторного впливу, зміцнення стійкості фінансової системи країни, зростання її кредитного та інвестиційного потенціалу; у учасників фінансового ринку (різних форм власності) – щодо забезпечення розвитку інфраструктури фінансового ринку на засадах збалансованості економічних інтересів, довіри та відповідальності, дотримання прав споживачів фінансових послуг, посередників, держави та отримання конкурентного, прозорого, ефективного функціонального фінансового ринку з дієвими механізмами

регулятивного впливу держави на його кон'юнктуру та розвиток інституцій [171].

Таким чином, визначено мету, вектори руху, першочергові пріоритети та індикатори належних умов становлення та розвитку фінансового ринку України.

Програма, розроблена відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Угоди про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна» та ін. [171; 172].

З метою досягнення мети та реалізації завдань Програми, а також, визнаючи важливість ефективної системи правил і практики їхньої реалізації у сфері фінансових послуг для забезпечення сталого економічного розвитку, будуть реалізовані програми співробітництва з інституціями ЄС, МВФ, Світовим банком, ЄБРР, ЄІБ, BIS, IOSCO, IAIS та іншими міжнародними фінансовими організаціями, асоціаціями та регуляторами у сфері фінансових ринків та послуг [171].

У процесі реалізації напрямків та виконання завдань Програми очікується, що до 2020 року будуть створені передумови стабільного розвитку економіки України, перетворення фінансового ринку України на конкурентоспроможне середовище з інвестиційно-інноваційним кліматом. Також передбачається підвищення ролі фінансового ринку в процесах перерозподілу фінансових ресурсів, зміцнення фінансового стану учасників та розширення їх інвестиційних можливостей [171].

Доцільно зазначити, що спрямування заходів НБУ на адаптацію фінансового сектору економіки до очікуваних європейських нововведень є позитивним. Разом із цим передбачити, як відреагує економіка країни на такі зміни і чи будуть ці зміни на краще, досить важко. Однак підхід Національного банку щодо розмежування на сегменти банківської системи з метою розроблення окремих методів підготовки до нововведень для кожного сегмента є безумно тактично правильним. Адже стратегія реформування банківської системи та організаційна трансформація національного банку як частина стратегії реформування банківської системи є актуальним питанням сьогодення.

Розглянемо основні напрямки стратегії реформування банківської системи, яка складається з таких ключових моментів.

1) реорганізація Національного банку України, а саме організаційна його трансформація. Основним напрямком трансформації є саме трансформація регуляторних функцій національного банку, які включають в себе монетарну, наглядову, фінансову стабільність та організацію готівкового й безготівкового обігу [173];

2) вирішення питань накопичених дисбалансів у балансах банків, а саме капіталізація банків, проблемні кредити та захист прав кредиторів, доларизація балансів і строковість депозитів [173];

3) розвиток фінансових ринків, а саме довгострокових ресурсів у гривні, відновлення кредитування, посилення міжбанківського ринку, розвиток ринку деривативів, розвиток фінансової грамотності [173];

4) покращення корпоративного управління в банках, а саме прозорість кінцевих власників банків, спрощення структур власності в банках, кредитування споріднених осіб, підвищення якості корпоративних органів управління банків, захист споживачів [173].

Основною метою реорганізації національного банку є підвищення інституційної спроможності НБУ як регулятора та спрощення його організації [173].

18 червня 2015 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України» №541-VIII, яким було внесено зміни до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про Національний банк України», Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших нормативно-правових актів [174].

Сьогодні інституційна спроможність регулятора не повною мірою відповідає світовим основоположним принципам незалежності центрального банку. Оскільки Україна зобов'язалася впровадити рекомендації місії Міжнародного валютного фонду з оцінювання захисних механізмів з метою поліпшення урядування Національного банку України і посилення його фінансової автономії, прийняття цього законопроекту є надважливим кроком. З метою підвищення інституційної незалежності законопроект пропонує якісні зміни в роботі Правління та Ради НБУ. Зокрема заплановано зменшення складу цього Правління до 6 осіб і скорочення членів Ради до 9 осіб.

Підвищуватиметься роль Ради Нацбанку, зокрема її повноваження будуть змінені й розширені. Рада буде здійснювати нагляд за системою внутрішнього контролю Національного банку, затверджувати основи кадрової політики та політики ризик-менеджменту [175].

Вважаємо такі кроки позитивними та правильними, направленними на зміну та розширення прав Ради НБУ, що підвищить інституційну спроможність Національного банку відповідно до рівня центральних банків країн-учасниць ЄС.

Для максимального адаптування до європейських стандартів національним банком використовуються як приклади проекти технічної допомоги міжнародного валютного фонду, світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку, а також проекти, розроблені Національним банком України самостійно. Україна нині отримує значну фінансову підтримку від міжнародних інституцій, які допомагають нашій країні впроваджувати структурні реформи в усіх галузях економіки та відновити її стале зростання. Згідно з Указом Президента України «Про забезпечення представництва України в радах керуючих Міжнародного валютного фонду та Світового банку» від 19.12.2005 № 1809/2005 Голова Національного банку України за посадою є керуючим від України в Раді керуючих МВФ – найвищому органі цієї організації [175; 176; 177].

Основними напрямками реорганізації обрано, по-перше, трансформацію регуляторної функції (монетарна політика, нагляд, фінансова стабільність і грошовий обіг та розрахункові операції) та по-друге – організаційну трансформацію (симпліфікація діяльності, оптимізація територіальних управлінь, організаційні та людські питання, управління витратами, автоматизація та управління неключовими функціями). Реформування НБУ буде охоплювати всі напрямки:

- оптимізацію схеми організаційної структури;
- виведення непрофільних функцій та активів, зокрема передання активів до інших державних установ (наприклад, телеканал БТБ передано Міністерству інформаційної політики);
- перегляд внутрішніх процесів для переоцінки їх обґрунтованості для спрощення та покращення їх ефективності;
- оптимізацію чисельності персоналу.

Регулятивно-наглядовий орган може бути набагато ефективнішим, аніж зараз. Наступного року Національний банк планує зменшити витрати на своє утримання з 11 млрд. грн. до 5 млрд. грн. [177; 178].

Організаційна реформа Нацбанку України сфокусована на 7 основних напрямках:

1) визначення зовнішніх меж функцій НБУ та закриття невластивих функцій;

2) упорядкування (streamline) організаційної структури НБУ (фокус на 6 основних функціональних групах, а саме: нагляді, монетарній стабільності, ринкових операціях, розрахункових операціях, фінансово-адміністративних операціях, групі голови НБУ) та впровадження структури прийняття рішень на основі комітетів;

3) скорочення ієрархічності структури до 4 рівнів – правління, департамент, управління, відділ;

4) запровадження дивізіоналізації;

5) централізація функцій на рівні Центрального апарату (оптимізація мережі територіальних управлінь);

6) оптимізація чисельності;

7) реінжиніринг процесів заради посилення основних функцій та спрощення діяльності [178].

Вищезазначені напрямки розроблено з метою побудови нової структури, яка повною мірою зможе відповідати потребам Національного банку України як сучасного мобільного регулятора, готового до нових викликів в умовах розбудови банківської системи та адаптування до європейських стандартів [178].

Таким чином, Нацбанк України спробував централізувати основні напрямки адаптації та зменшити втрату своїх матеріальних і часових ресурсів. Однак така централізація має і негативний момент, адже деталі та сегменти централізованих напрямків будуть залишені поза увагою у зв'язку з фокусуванням лише на вирішенні макропроблем.

Основними принципами побудови нової структури НБУ є цільова організаційна структура, направлена не на минуле, а на майбутнє (forward looking structure), та перехід від оперативного (ручного) управління до управління, заснованого на політиці (rule based policy) [178; 179].

Організаційна трансформація НБУ відбувається поетапно на таких основних рівнях [178; 179]:

– нульовий рівень упроваджено 2014 року (як підготовчий етап). На цьому етапі проведено аналіз чинної структури, функцій, процесів НБУ, а також аналіз структур більшості центральних банків Світу [178; 179];

– перший рівень (проводився з 2014 року до 2015 року) передбачає реорганізацію центрального апарату Національного банку України. На цьому етапі основні функції сконцентровано на рівні центрального апарату заради більш ефективного виконання Нацбанком наглядової та регуляторної функцій [178; 179];

– другий рівень (проводиться 2015 року) передбачає реорганізацію територіальних управлінь НБУ. Цей етап передбачає створення 4 центрів управління на регіональному рівні. Кожен з цих нових макрорегіонів відповідатиме за декілька областей. У той же час функції касової підтримки та інкасації залишаться на рівні теперішніх територіальних управлінь [178; 179];

– третій рівень (з 2015 до 2016 року) – як підрівень реорганізації неключових функцій НБУ, що передбачає таке: функції, не пов'язані з виконанням Національним банком України поставлених завдань або не притаманні центральному банку, мають бути переформатовані за рахунок аутсорсингу функцій, закриття або передання іншим відомствам, та як підрівень реорганізації структурних підрозділів та одиниць Національного банку України, на якому необхідне проведення оптимізації [178; 179; 180; 181; 182; 183].

На сьогодні вже реалізовано такі заходи:

– на підготовчому етапі за допомогою місій технічної допомоги проаналізовано основні структури центральних банків світу; сформовано основні принципи організаційної перебудови НБУ (звіт Д. Стівенсона), проведено бенчмарк-аналіз НБУ порівняно з іншими центральними банками світу (звіт Т. Моя), проведено аналіз чинних функцій і процесів НБУ;

– розпочато роботу з реорганізації центрального апарату НБУ, у межах якої введено поняття адміністративного й функціонального підпорядкування та управління; затверджено цільову структуру першого рівня підпорядкування Голові / заступникам Голови; прийнято кінцеві пропозиції щодо змін в організаційних структурах підрозділів

центрального апарату; розпочато відкритий пошук на посади керівників підрозділів у новій структурі; затверджено кінцеві штатні розписи, переведено працівників до нової структури та передано функції від попередньої до нової структури;

– розпочато реорганізацію територіальних управлінь Національного банку України, що передбачає функціональну підпорядкованість структурних підрозділів територіальних управлінь відповідним структурним підрозділам на рівні центрального апарату; сформування робочої групи зі створення макрорегіонів, розпочато пілот у Дніпропетровську;

– розпочато реорганізацію структурних підрозділів Національного банку України, зокрема проведено аналіз \ мепінг основних неключових функцій та розроблено стратегію щодо майбутнього неключових функцій [178; 179; 180; 181; 182; 183].

На нашу думку, таке стрімке впровадження організаційної трансформації НБУ є більш негативним, аніж позитивним. Не перевіривши на практиці дієвість хоча б одного впровадженого рівня, одразу відбувається перехід на новий.

Нова організаційна структура Нацбанку з фокусуванням на 6 ключових функціональних групах (нагляд, монетарна стабільність, ринкові операції, розрахункові операції, фінансово-адміністративні операції, група голови НБУ) має виглядати таким чином: на чолі – Рада НБУ з відповідним секретаріатом, Головою НБУ та Департаментом внутрішнього аудиту. Голові НБУ буде підпорядковано юридичний департамент, департамент персоналу, департамент банківської безпеки, департамент з управління ризиками та департамент з корпоративних питань зі своєю прес-службою. Перший заступник Голови НБУ буде очолювати пруденційний нагляд, а 4 інші функціональні групи будуть розділені між чотирма заступниками голови НБУ [178; 179; 180; 181; 182; 183].

Реформування системи прийняття рішень планується проводити за допомогою комітетів і побудови нової аналітичної системи та системи звітності. Основними функціями комітетів з політики та управління будуть такі:

– розроблення та втілення монетарної, фінансової або адміністративної політики;

- бути майданчиком для обговорення, обміну інформацією, аналізу поточних подій, пов'язаних з відповідними політиками;
- бути дорадчим органом Правління з питань заходів, які необхідно вжити для реалізації відповідної політики;
- бути майданчиком для обговорення й аналізу конкретних питань і широких тенденцій, що стосуються розроблення та реалізації політики банку [178; 179; 180; 181; 182; 183].

Система управління трансформується від прийняття одноосібних рішень до рішень комітетів, наближаючи регулятора до найкращих практик центральних банків світу. Упровадження принципів ефективного корпоративного управління при прийнятті рішень шляхом заснування спеціалізованих комітетів з питань політики та управління відповідає функціонально орієнтованій організаційній структурі. Це посилить спроможність у плануванні, підвищить ефективність діяльності НБУ та його політики [178; 179; 180; 181; 182; 183].

Скорочення ієрархічних рівнів у Центральному апараті дозволить оптимізувати та спростити процес кооперації / комунікації між підрозділами банку. Раніше структура виглядала таким чином:

Правління – Генеральний департамент – Департамент Управління – Відділ – Сектор – Співробітники.

З моменту реорганізації структура вже виглядає таким чином:

Правління – Департамент – Управління – Відділ – Співробітники.

У результаті переходу з 6-12-рівневої до 4-рівневої ієрархічної структури Центрального апарату вивільняються позиції керівників оптимізованих підрозділів і позиції «вільних» заступників, які новою структурою не передбачені. Зрештою зниження граничної чисельності персоналу Центрального апарату становить близько 23% [178; 179; 180; 181; 182; 183].

Одним із результатів реорганізації стане оптимізація персоналу, задіяного у виконанні неключових або супроводжувальних функцій. Перехід до нової функціонально орієнтованої структури НБУ буде супроводжуватися повним переглядом функцій та чисельності персоналу, необхідного для їх виконання [173; 183].

Відповідно до нової стратегії мережа територіальних управлінь вважається розгалуженою та децентралізованою з великою кількістю персоналу (5000 од). Основним завданням централізації є такі:

– побудова організаційної структури ТУ згідно з новою функціонально орієнтованою організаційною структурою Центрального апарату НБУ;

– створення та централізація функцій територіальних управлінь в областях на рівні новостворених 4 макрорегіонів;

– перегляд моделі та функцій роботи територіальних управлінь та їх орієнтація на більш оперативні структури;

– оптимізація мережі територіальних управлінь та чисельності персоналу [173; 183].

Регіональна мережа Національного банку України буде складатися з 4-х макрорегіонів з центрами в Києві, Львові, Одесі та Дніпропетровську. Передбачається, що перехід із сьогоднішніх 25 територіальних управлінь до нової функціонально орієнтованої організаційної структури з 4-ма макрорегіонами підвищить ефективність виконання політики на місцях, дозволить ефективно розподіляти наявні ресурси, оптимізувати витрати та чисельність персоналу. Згідно з проектом також планується формування управлінського центрального макрорегіону (Київ, Вінниця, Чернігів, Житомир, Черкаси), західного (Львів, Тернопіль, Хмельницький, Чернівці, Івано-Франківськ, Луцьк, Ужгород, Рівне) і південного (Одеса, Миколаїв, Херсон, Крим) [178; 180].

Однак така стратегія централізації управлінь Національного банку України, скорочення кваліфікованих спеціалістів і часткова ліквідація територіальних управлінь може значно погіршити якість виконання функцій та завдань на місцях.

Також планується дивізіоналізація та побудова матричної структури, яка дозволить покращити керованість мережі територіальних управлінь. Сьогодні на рівні територіальних управлінь існують підрозділи, які за функціональним призначенням є продовженням відповідних підрозділів (дивізіонів) Центрального апарату, але формально їм не підпорядковуються, працюють відокремлено, без достатньої координації. Таким чином, функціональні підрозділи в територіальних управліннях відокремлені та не інтегровані з Центральним апаратом. Для посилення координації та відповідальності функціональні підрозділи в макрорегіонах повинні мати подвійне підпорядкування:

- 1) адміністративне – керівнику макрорегіону;
- 2) функціональне – керівнику функції (дивізіону) в Центральному апараті.

Запровадження матричної структури підпорядкування в макрорегіонах покращить керованість функціональних підрозділів і підвищить їх ефективність [181; 182; 183].

Непритаманні центральному банку неключові функції будуть виведені за межі Національного банку України. Непрофільні підрозділи будуть переформатовані за рахунок аутсорсингу функцій, закриття або передання невластивих функцій іншим відомствам [181; 182; 183].

У процесі оптимізації, дивізіоналізації та централізації під реінжиніринг мають потрапити всі основні бізнес-процеси банку. Основними організаційними змінами планується створення єдиного центру методології; створення єдиного центру звітності; створення єдиного аналітичного центру; аутсорсинг невластивих функцій; зниження ієрархічної структури та оптимізація територіальних управлінь. До основних принципів реінжинірингу віднесено максимальне спрощення процесів та уникнення дублювання функцій; більш зважену систему прийняття управлінських рішень; підвищення крос-функціональної кооперації / комунікації між підрозділами; централізацію системи прийняття рішень, зменшення паперового документообігу та перехід до електронного документообігу; фокусування на основних процесах, що додають цінність; підвищення рівня автоматизації процесів та зниження витрат на виконання кінцевого продукту діяльності. Основний результат реінжинірингу процесів – це посилення основних функцій та спрощення діяльності Нацбанку [181; 182; 183].

Відповідно до вищезазначеного до основних завдань організаційної трансформації можна віднести:

- перехід від ієрархічно-географічної до функціонально-матричної структури управління з фокусом на 6 основних групах;
- скорочення ієрархічності структури до 4 рівнів;
- дивізіоналізацію за рахунок упровадження матричної структури підпорядкування;

- концентрацію на основних функціях НБУ та підвищення якості системи прийняття рішень;
- централізацію функцій – з регіонів до макрорегіону або центрального апарату НБУ;
- виведення непрофільних активів за межі НБУ;
- оптимізацію граничної чисельності персоналу;
- реінжиніринг бізнес-процесів буде проведено заради посилення основних функцій та спрощення діяльності [179; 180; 181; 182; 183].

Відповідно до вищезазначеного можемо зробити певні висновки. За своєю суттю напрямки адаптації адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС є правильними та позитивними для економіки України. Співробітництво України та НБУ з ЄС, із центральними банками країн-учасниць ЄС, організаціями, комітетами, іншими європейськими установами є також позитивним. Адже тісний зв'язок із безпосереднім засновником європейських процесів та з учасниками євроінтеграції дає можливість краще проаналізувати та опрацювати найбільш оптимальні шляхи адаптації власного сектору економіки до європейських стандартів і вимог.

Однак на практиці:

- приймаються швидкі та невважені рішення;
- ігнорується необхідність поетапного введення та аналізу кожного окремого сегменту адаптування;
- ігнорується необхідність певного часового пристосування нововведень до економіки України.

Разом із цим організаційне реформування Нацбанку, направлене на централізацію функцій та завдань, іде врозріз із реформою децентралізації держави в цілому, затвердженою Президентом України. Адже сутність децентралізації полягає в тому, щоб якомога більше повноважень мали ті органи, що ближчі до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно. Тому організаційна централізація Національного банку в період значних проблем з банківським сектором економіки, необхідністю посилення контролю валютного та грошово-кредитного сегменту не допомагає, а й навпаки – погіршує та віддаляє Україну від успішного адаптування до європейських стандартів і вимог.

3.3. Адміністративні процедури приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу

Адміністративні процедури приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів ЄС є одним із ключових моментів гармонічної євроінтеграції економіки України з урахуванням інтересів усіх суб'єктів економіки в цілому.

Головне завдання адміністративних процедур – сприяння реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Процедурні норми складають основу позитивної діяльності публічної адміністрації. Чітке встановлення адміністративних процедур сприяє створенню комфортних умов взаємодії громадян і публічних органів, забезпеченню ефективного функціонування виконавчих структур, їхньої відкритості, прозорості процесу підготовки й ухвалення управлінських рішень, обмеженню адміністративного свавілля і посадових зловживань [184].

Надзвичайно важливим з погляду забезпечення прав і законних інтересів особи є рівень урегульованості адміністративної процедури. При цьому характер правового регулювання має визначатися з урахуванням двох цілей: «Перша – це допомога адміністративним інституціям у здійсненні завдань, які уряд покладає на них. Друга – так налагодити діяльність і систему ухвалення адміністративними інституціями рішень, щоб забезпечити адекватне і справедливе обслуговування всіх, хто матиме з ними справу. Перша пов'язана з проблемою ефективності адміністрації, друга – з питанням поваги і дотримання прав та інтересів осіб» [185]. Тобто, балансуючи між двома завданнями адміністративної процедури – захистом прав і законних інтересів особи й ефективною діяльністю адміністрації, – необхідно підходити і до порядку регулювання адміністративно-процедурних відносин. За загальним правилом, адміністративна процедура має здійснюватися просто, швидко та доцільно. При цьому «доцільно» означає найефективнішим з погляду результативності та економічності способом. У цьому сенсі в західному адміністративному праві часто говорять про неформальність адміністративної процедури [185].

Тобто в контексті нашого дослідження визначення оптимального рівня урегульованості адміністративної процедури має прямий зв'язок з ефективним адаптуванням адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу.

Одним із видів адміністративних процедур є процедури оскарження. Гарантоване Конституцією України право на звернення до суду, а також на рішення Конституційного Суду, яким, за офіційного тлумачення частини другої ст. 55 Конституції України, встановлено, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб «підлягають безпосередньому розгляду незалежно від того, що прийнятим раніше законом міг бути встановлений інший порядок їх розгляду (оскарження до органу, посадової особи вищого рівня щодо того органу і посадової особи, які прийняли рішення, вчинили дію або допустили бездіяльність). Подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду» [186; 187].

При цьому відповідно до законодавства засновників ЄС (наприклад, ФРН) становище скаржника може бути погіршене, оскільки пріоритет надається принципу законності та захисту публічних інтересів. Щоб скаржник не відчував себе беззахисним у такій ситуації, він має гарантоване право відмовитися від розгляду скарги. В українському законодавстві немає єдиних принципів вирішення цього питання, і, скажімо, за результатами розгляду скарги в порядку «адміністративної апеляційної процедури» може бути прийнято менш сприятливе для платника податків рішення [186; 187].

Отже, адміністративні процедури у сфері приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України відповідно до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу – це послідовність стадій, етапів та дій центрального офісу й управління НБУ, встановлених законодавством України та індивідуальними адміністративними актами (законами України, постановами НБУ, постановами і розпорядженнями КМУ) стосовно розв'язання конкретних питань приведення функцій,

структури та внутрішньоорганізаційної діяльності НБУ до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу.

Саме своєю направленістю на кінцеву мету адміністративні процедури є провідним заключним адміністративно-правовим інструментом приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів ЄС. На наш погляд, до основних адміністративних процедур адаптування адміністративно-правового статусу НБУ до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС можна віднести:

- 1) адміністративну процедуру оптимізації штатної структури НБУ;
- 2) адміністративну процедуру централізації структури НБУ;
- 3) адміністративну процедуру спеціалізації внутрішньоорганізаційних послуг у системі Нацбанку України.

Розглянемо кожну з цих процедур більш детально.

Адміністративна процедура оптимізації штатної структури Нацбанку України проводиться з метою вдосконалення його організаційної структури. Цю процедуру можна умовно розділити на три етапи: перший – підготовка (розроблення проектів нормативно-правових актів); другий – оптимізація штату без внесення відповідних змін; третій етап – оптимізація штату після прийняття відповідних змін.

Стосовно розроблення проектів нормативно-правових актів та підготовки до штатної оптимізації Нацбанку України зазначимо таке: навесні 2014 року було розпочато трансформацію НБУ. Головною метою визначено підвищення інституційної спроможності банку як регулятора. Для досягнення цієї мети визначено основні напрямки – спрощення організаційної структури, концентрацію на ключових функціях, оптимізацію супровідних і непрофільних функцій, централізацію управління, скорочення ієрархічності, упровадження матричної структури управління, підвищення ефективності внутрішніх процесів у Національному банку України. Визначенню основних напрямків трансформації передували глибокий аналіз чинної структури та процесів у Національному банку, консультації з міжнародними організаціями, місіями та провідними міжнародними та вітчизняними експертами. У ході підготовки було проаналізовано більш ніж 100 моделей центральних банків з різних країн світу. З грудня 2014 року

розпочато реформування організаційної структури Нацбанку України. Основний напрямок змін – перехід від ієрархічної до функціонально-матричної структури управління [188].

Реформування організаційної структури передбачає поетапний план дій [188].

Перший етап (підготовчий) відбувся протягом жовтня-листопада 2014 року. У цей час було затверджено цільову структуру першого рівня підпорядкування Голові (заступникам Голови), уведено поняття адміністративного та функціонального підпорядкування й управління, структурні підрозділи територіальних управлінь НБУ функціонально підпорядковано відповідним структурним підрозділам на рівні Центрального апарату, опрацьовано кінцеві пропозиції щодо змін до організаційних структур таких підрозділів [188].

Другий етап (упровадження структури Центрального апарату) відбувався починаючи з грудня 2014 року та передбачав призначення на посади керівників підрозділів в новій структурі, затвердження кінцевих штатних розписів, переведення працівників до нової структури, передавання функцій від попередньої до нової структури [188].

Третій етап (визначення концепції змін та впровадження структури територіальних управлінь) передбачає створення чотирьох центрів управління на регіональному рівні. Заплановано зменшення чисельності персоналу, який виконує неключові та супровідні функції, з одночасним посиленням основних ключових функцій Національного банку в регіонах. Наразі створено Робочу групу з реорганізації територіальних управлінь, до складу якої увійшли керівники територіальних управлінь, керівники підрозділів Центрального апарату, які мають функціонально підпорядковані функції на рівні територіальних управлінь [188].

У межах впровадження нової структури з метою забезпечення відкритості та прозорості призначення на керівні посади на офіційному інтернет-представництві Національного банку розміщена та буде постійно оновлюватися інформація про відкриті вакансії [188].

На нашу думку, основний напрямок змін структури за своєю сутністю є позитивним, однак потребує детальної розробки відповідних нормативно-правових актів для створення сприятливих соціальних

умов для вивільнених працівників у зв'язку з масштабною оптимізацією штату.

Більш детально розглянемо другий етап процедури оптимізації штатної структури Національного банку України – без внесення відповідних змін у чинне законодавство України.

Станом на серпень 2015 року штат НБУ вже було скорочено на 2 200 працівників за рахунок скасування неключових функцій і виведення за межі управління невластивих йому функцій.

Так, ухвалено рішення щодо виведення за межі управління регулятора центру наукових досліджень, редакції періодичних видань, телеканалу БТБ, друкарні та комплексу технічного обслуговування [189].

3 грудня 2014 року до Центрального комітету профспілки надходили численні звернення від комітетів первинних організацій профспілки територіальних управлінь Нацбанку України, в яких висловлювалася тривога щодо інформації, надісланої Департаментом персоналу НБУ (лист № 17-225/71319 від 01.12.2014), про перерозподіл функцій та зміну чинної структури Нацбанку, які призведуть до вивільнення великої кількості працівників (у листі йдеться про скорочення штату працівників на 2500 осіб), передусім у його структурних підрозділах – територіальних управліннях [190].

У термін, визначений чинним законодавством, жодних консультацій з боку Національного банку України з профспілкою про заходи із запобігання звільненням чи їх мінімізації та пом'якшення несприятливих наслідків не велось, а первинним організаціям профспілки не було надано інформацію про причини, терміни звільнень, кількість і категорії працівників, яких це може стосуватися (відповідно до вимог статті 22 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»). Центральний комітет профспілки звернувся за роз'ясненням ситуації, що склалась, до Голови Національного банку України [190].

У відповідь на звернення в Нацбанку повідомили, що «15 січня 2015 року Національним банком України була організована та проведена зустріч з представниками первинних профспілкових організацій, зокрема, територіальних управлінь Національного банку України щодо запланованих звільнень та заходів щодо запобігання

звільненням чи зведенню їх кількості до мінімуму або пом'якшення несприятливих наслідків. Під час зустрічі були висвітлені, зокрема, такі питання: трансформація в Національному банку України та пов'язані з нею зміни в організації виробництва і праці, скорочення чисельності та штату працівників; заплановані зміни штатної чисельності в 2015 році; категорії персоналу, скорочення якого заплановане на 2015 рік; заходи, які заплановані Національним банком України, щодо запобігання звільненням, зведення їх кількості до мінімуму та пом'якшення несприятливих наслідків звільнень; терміни проведення звільнень» [190].

Однак на практиці скорочення штату структури Нацбанку України не підкріплюється внесенням відповідних змін у норми законів, якими передбачено низку важливих державних функцій та завдань. Нами було запропоновано внести відповідні зміни до норм Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV та Закону України «Про банки і банківську діяльність України», які на сьогодні розглянуті не були. Вважаємо важливим, що саме скорочення чисельності працівників у деяких випадках знижує якість виконання покладених на Національний банк України функцій та завдань, а в деяких випадках взагалі не може бути виконано. У більшості територіальних управлінь НБУ вже повністю скорочено штат відділів банківського регулювання та контролю і відділів валютного контролю, що унеможливило виконання більшості функцій та завдань на місцях.

Разом із цим не було розроблено та внесено відповідні зміни в норми чинного законодавства України з метою соціального захисту масово звільнених висококваліфікованих працівників структури Національного банку України.

Під час вивільнення працівників адміністрацією НБУ було проігноровано звернення профспілкових організацій територіальних управлінь щодо неправомірності скорочення штату структури Нацбанку.

Вивільнені працівники деяких територіальних управлінь уже подали відповідні позовні заяви щодо неправомірності дій адміністрації та подальшого відновлення на роботі.

Утім третій етап адміністративної процедури оптимізації штату після прийняття відповідних змін поступово набирає обертів. Так, направлено доручення щодо аналізу застосування Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань розбудови інституційної спроможності Національного банку України, прийнято в першому читанні Проект Закону «про державну службу», яким вноситься низка змін, безпосередньо пов'язаних з функціями, завданнями та обсягом відповідальності посадових осіб Нацбанку. Ми взяли участь у розробленні деяких його положень [191; 192] (Додаток Г).

На виконання Стратегічної програми реформування банківської системи та реорганізації Національного банку України, затвердженої Постановою НБУ від 22 серпня 2014 року №523, Нацбанком вносяться відповідні зміни до чинних його постанов і постановляються нові.

Ця процедура регулюється низкою нормативно-правових документів НБУ, це зокрема постанови Правління Національного банку України «Про внесення змін до організаційної структури Національного банку України» від 30 жовтня 2014 року № 694, «Про внесення змін до структури центрального апарату Національного банку України» від 01.12.2014 № 759, «Про передавання функцій щодо роботи з персоналом до Департаменту персоналу та вдосконалення його структури» від 30 жовтня 2014 року № 693 із внесеними змінами, «Про підходи до побудови організаційної структури Національного банку України» від 3 грудня 2003 року, №517, накази, розпорядження та інші внутрішні документи Центрального банку [193; 194; 195; 196; 198].

На нашу думку, адміністративна процедура оптимізації штатної структури НБУ здійснюється адміністрацією банку з метою структуризації процесу, однак повністю ігнорує саму сутність процедури, а саме взагалі не враховує права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб. Національним банком лише розробляються стратегії, плани та заходи, однак випускається суть проведення адміністративних процедур. Тобто адміністративна процедура оптимізації штатної структури НБУ є як така, але жодним чином не може бути визнана доцільною та ефективною.

Перейдемо до адміністративної процедури централізації структури Національного банку України, яка була розроблена з метою адаптування адміністративно-правового статусу НБУ до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС.

Нацбанк України збирається трансформувати мережу регіональних теруправлінь у чотири макрорегіони з центрами в Києві, Львові, Одесі та Дніпропетровську. Пілотний проект реформування теруправлінь вже запущено у восьми східних областях України – Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Харківській, Сумській, Полтавській, Донецькій та Луганській. При цьому функції касової підтримки та інкасації залишаються в компетенції чинних теруправлінь. Юридичні департаменти, департаменти банківської безпеки, управління ризиками, персоналу, з корпоративних питань і зовнішнього аудиту будуть прямо підкорятися главі НБУ [199].

Адміністрація НБУ вважає структуру територіальних управлінь несистематизованою та децентралізованою через значну кількість персоналу. Тому розпочинаючи реорганізацію НБУ, а саме організаційну його трансформацію, значну увагу приділяють саме централізації структури Банку. З метою централізації планується побудова нової організаційної структури територіальних управлінь, централізація функцій територіальних управлінь на макрорівень, орієнтація на більш оперативні структури й оптимізація мережі територіальних управлінь та чисельності персоналу.

Однак відповідно до реформи Президента України у країні впроваджується децентралізація влади. Децентралізація – це передання значних повноважень і бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування – так, щоб якомога більше повноважень мали ті органи, що ближчі до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно [200].

Також виділено 5 необхідних кроків для проведення реформи:

1. Визначити територіальну основу органів місцевого самоврядування та виконавчої влади і створити трирівневу систему адміністративно-територіального устрою в Україні (27 регіонів+120-150 районів+1500-1800 громад) [200].

2. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів. Тобто необхідно найбільш важливі для

людей повноваження передати на найближчий до людей рівень влади [200].

3. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади. Тобто передати основні повноваження місцевих держадміністрацій органам місцевого самоврядування. Виконавчій владі слід залишити тільки право контролю [200].

4. Визначити, скільки ресурсів потрібно на кожному рівні. Для цього слід повністю оновити бюджетну систему. Громади повинні мати власні бюджети, можливість об'єднувати зусилля і фінанси. Тоді в них з'являться ресурси для вирішення нагальних питань і розвитку [200].

5. Зробити органи місцевого самоврядування підзвітними перед виборцями і державою. Тоді люди почнуть розуміти, що від їхнього голосування залежить, чи добре працюватиме для них місцева влада. А отже від самих мешканців залежить якість їхнього життя [200].

Ця реформа наразі набирає законного характеру: на вирішення Конституційного суду вже направлено Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [200].

Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5, передбачено реалізацію конституційної реформи, зокрема щодо децентралізації [201].

Як зазначено у Стратегії, метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності місцевого самоврядування [201].

Таку стратегію було розроблено на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншої сторони. Україна отримала інструмент та договірок для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом Європейського Союзу. Такими вимогами є відповідність Копенгагенським критеріям –

параметрам, яким мають відповідати держави-члени Європейського Союзу [201].

Тому в контексті адаптування адміністративно-правового статусу Національного банку України до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС є незрозумілим застосування адміністративних процедур централізації структури НБУ. Адже централізація структури Нацбанку як така йде врозрід з європейським вектором України.

Розглянемо адміністративну процедуру спеціалізації внутрішньо - організаційних послуг у системі Національного банку України в контексті адаптування адміністративно-правового статусу НБУ до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС.

У контексті організаційної трансформації Національного банку спеціалізація внутрішньо організаційних послуг – це не притаманні Центральному банку неключові функції, які будуть виведені за межі НБУ. Непрофільні підрозділи будуть переформатовані за рахунок аутсорсингу функцій, закриття чи передання невластивих функцій іншим відомствам.

Нацбанк України в рамках проведеної трансформації регулятора має намір до кінця поточного року скоротити 4 тис. співробітників. Про це йдеться у презентації трансформації НБУ як елемента реформи фінансового сектору України [203].

Згідно з документом штат НБУ вже було скорочено на 2,2 тис. співробітників завдяки скороченню неключових функцій регулятора і виведенню за межі управління невластивих йому функцій. Так, як ми вже зазначали вище, уже ухвалено рішення щодо виведення за межі управління регулятора центру наукових досліджень, редакції періодичних видань, телеканалу БТБ, друкарні, комплексу технічного обслуговування. Також скорочення відбуватимуться за рахунок виведення на аутсорсинг охоронної служби, юридичної служби, служби утримання приміщень [203].

Тобто спеціалізація внутрішньо-організаційних послуг у системі Національного банку України стрімко набирає обертів. Наявність в органах державної влади значної кількості надлишкових і неефективно реалізовуваних повноважень знижує якість прийнятих рішень, підриває довіру до державної влади. Тому однією зі складових оптимізації

діяльності органів державної влади є забезпечення широкого застосування технології аутсорсингу процесів. Аутсорсинг може стати одним зі способів підвищення ефективності дій державних структур шляхом скорочення витрат і поліпшення якості здійснення процесів [205].

Зміст аутсорсингу зводиться до такого: це інтегрована діяльність, яка охоплює використання зовнішніх ресурсів для виконання діяльності, що традиційно ведеться силами наявного персоналу та з використанням власних ресурсів; делегування деяких бізнес-функцій зовнішнім виконавцям; стратегія управління компанією, спрямована на передання ведення функціонально необхідних, але не основних напрямків у діяльності організації компаніям, що спеціалізуються в цьому конкретному виді діяльності; передання окремих видів діяльності, які не є основними для компанії, субпідряднику; вид функціональних комп'ютерних послуг, що надаються спеціалізованою фірмою своїм клієнтам (банкам, страховим компаніям, біржам та ін.); передання сторонній організації певних завдань, бізнес-функцій або бізнес-процесів, що звичайно не є частиною основної діяльності компанії, проте необхідних для повноцінного функціонування бізнесу. Це можуть бути функції розроблення, виробництва, технічної підтримки, обслуговування, адміністрування [206].

Таким чином, адміністративна процедура спеціалізації внутрішньоорганізаційних послуг у системі Національного банку України в контексті адаптування адміністративно-правового статусу НБУ до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС – це внутрішньоорганізаційна діяльність спеціальної публічної адміністрації Національного банку, яка складається з декількох етапів щодо вивільнення її співробітників від непритаманних центральному банку забезпечувальних матеріально-технічних операцій. Кінцевою метою цього процесу є перекладення таких операцій на спеціалізованих професійних юридичних осіб за цивільно-правовими угодами.

Отже, спеціалізація внутрішньоорганізаційних послуг у системі Національного банку України (аутсорсинг) по суті є позитивною та напевно навіть необхідною для гармонічної євроінтеграції Центрального банку України до центральних банків ЄС. Однак, на

нашу думку, така спеціалізація послуг має проводитися поетапно та продумано. На сьогодні жодних стратегій та заходів щодо аналізу адаптування шляхів оптимального застосування аутсорсингу з урахуванням властивостей Національного банку України розроблено не було. Звичайно, Центральним банком України розроблено узагальнені програми та стратегії, в яких аутсорсинг є одним із сегментів. У контексті чинних стратегій НБУ аутсорсинг постає як необхідний захід, якому не потрібні доведення в необхідності застосування. Зазначимо, що ігнорується при цьому необхідність внесення відповідних змін до нормативно-правових актів як чинного законодавства, так і внутрішніх документів НБУ. Хоча на аутсорсинг планується виведення охоронної та юридичної служб, служби утримання приміщень. З огляду на це виникають проблеми, пов'язані з розголошенням і відкриттям банківської та державної таємниці у зв'язку з тісним контактом сторонніх організацій з персоналом банку, а також із безпосереднім проникненням у кабінети співробітників, де зберігаються документи, пов'язані з банківською та державною таємницею, документи, які містять закриту інформацію про банківські установи України. Розголошення такої інформації може значно вплинути на перерозподіл банківських клієнтів або взагалі спричинити обвал депозитів банку, а також значно підірвати авторитет банків до Центрального банку країни. На сьогодні Центральним банком не продумані необхідні та закріплені законом норми, які б захищали закриту інформацію НБУ в контексті застосування масштабного аутсорсингу. Вважаємо, що таке поверхове ставлення до результатів застосування аутсорсингу в Центральному банку країни може призвести до значних проблем у банківському секторі економіки. Отже, ігнорування необхідності більш детального та поглибленого вивчення аутсорсингу призведе до масових порушень законних прав та інтересів громадян України.

Проаналізувавши адміністративні процедури приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів ЄС, можемо зазначити таке:

Оптимізація штатної структури НБУ з метою адаптування адміністративно-правового статусу Нацбанку України до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС є необхідною в руслі

виконання євроінтеграційних вимог. Однак адміністративна процедура, яка має бути спрямована на захист законних прав та інтересів працівників, є більше формальною, аніж ефективною.

Стосовно централізації структури НБУ можемо відзначити, що вона повністю йде врозріз зі стратегією Президента України та європейського вектору країни в цілому. Адже мета стратегії децентралізації – це наближення до людей для більш ефективного та якісного виконання функцій держави. Тобто децентралізація є заходом для максимального врахування інтересів і прав людей, гармонічним відображенням застосування адміністративної процедури на місцях. Тому напрямок централізації структури Нацбанку України є незрозумілим і таким, що поглиблює проблему розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Спеціалізація внутрішньоорганізаційних послуг у системі НБУ є важливим питанням. На нашу думку, застосування аутсорсингу в Центральному банку країни потребує глибоко вивчення. Необхідно зрозуміти, що розголошення сторонніми організаціями закритої інформації, отриманої під час надання послуг, може підірвати довіру людей до банків і довіру банків до Центрального банку України. Усе це спричинить ще більше загострення банківської кризи в нашій країні і зрештою порушить законні права та інтереси людей.

Застосування ефективних адміністративних процедур при здійсненні вищезазначених заходів, розроблених Національним банком України, є вкрай необхідним для приведення адміністративно-правового статусу НБУ до стандартів ЄС. Однак на практиці Нацбанком пропонуються або формальні адміністративні процедури, або процедури, що за своєю сутністю взагалі не можуть бути віднесені до адміністративних, адже повністю ігнорують законні права та інтереси людей.

Висновки до розділу 3

1. Виявлено, що фінансово-банківська криза 2007-2009 рр. переконала всіх у необхідності наявності в держави, передусім через

центральні банки, потужних і дієвих правових та адміністративних важелів впливу на банківську систему – як для захисту економічних інтересів самої держави, так і для захисту заощаджень простих громадян.

2. Криза засвідчила неефективність принципів Базельських угод (Базель I та Базель II), через що 2012 року було прийнято наступну угоду – Базель III. Сутність її полягає в підвищенні якості та обсягу, прозорості та вдосконалення структури банківського капіталу, у посиленні протидії ризикам капіталу і стимулюванні заходів щодо створення резервних буферів (запасів) капіталу. Виходячи з цього, у лютому 2012 р. комісія ЄС заснувала групу експертів для вивчення можливих реформ у структурі банківського сектору ЄС, яка розробила зміни і доповнення до чинних нормативно-правих актів у сфері банківської системи, які мають забезпечити структурну реформу Європейської банківської системи. У червні 19 червня 2015 р. пропозиції комісії щодо структурних заходів поліпшення стійкості кредитних інститутів ЄС були прийняті інституціями ЄС, вони направлені на зміцнення фінансової стабільності, захист бізнесу та депозитів, недопущення комерційними банками потенційно ризикованих торгових операцій; обмеження, визначені в них, будуть застосовуватися тільки до великих банків або таких, які мають важливе значення чи обслуговують визначені обсяги торговельної діяльності.

3. Метою реалізації цих пропозицій є зниження надмірних ризиків і запобігання швидкому зростанню балансу в результаті банківської діяльності, вони встановлюють захисні інститути, забезпечують фізичних і юридичних осіб від втрат. Ноу-хау в реалізації зазначених пропозицій – те, що крім ліцензування центральними банками банківська діяльність буде підлягати оцінюванню ризиків, якщо Центральний банк вважає, що існує надмірний ризик, який може завдати шкоди банківській системі, то стосовно них будуть застосовуватися адміністративні заходи або вимоги збільшення власних основних гарантій. Європейський банківський союз пропонує запровадити превентивний підхід до діяльності центральних банків у сфері попередження фінансово-економічних криз;

4. Ефективним чинником запобігання фінансово-банківським кризам є запропоноване в США Правило Волкера, яке забороняє

банкам заробляти на спекуляціях (банкам забороняється здійснювати торгівлю цінними паперами за рахунок власних коштів), діяльність банків на біржі тепер може відбуватися лише в інтересах клієнтів, проте європейські центральні банки поки не готові перейти на такі жорсткі стандарти своєї діяльності, оскільки це призводить до зниження ділової активності, змін у структурі банків. Ігнорувати Правило Волкера Європейська банківська система буде недовго, політика жорсткого адміністрування центральними банками є необхідною і корисною для Європейської спільноти, і тому рішення про «закручування гайок» у загальноєвропейських та національних юрисдикціях країн-учасниць ЄС – це лише питання часу.

5. Зроблено висновок, що Європейський центральний банк, національні центральні і банки країн-учасниць ЄС та НБУ мають зробити такі висновки з грецької кризи: 1) центральні банки не мають зловживати допомогою МВФ; 2) центральні банки мають бути не тільки незалежними від урядів, а також повинні мати право впливати на них і парламент, щоб забезпечити виконання Маастрихтських угод (3% ВВП – для бюджетного дефіциту, 60% ВВП – для сукупного боргу) не припускати зловживань парламентом і урядом соціальними бюджетними стандартами та великого оподаткування бізнесу; 3) центральні банки мають стимулювати розвиток виробничого бізнесу з високим рівнем доданої вартості; 4) керівники центральних банків мають бути незалежними і мати можливість критикувати урядовців-популістів; 5) керівники центральних банків мають право звертатися до правоохоронних антикорупційних органів з вимогою вжиття заходів до корупціонерів; 6) керівництво центральних банків зобов'язане займатися роз'яснювальною роботою серед населення щодо банківської грамотності, домагатися введення відповідних навчальних курсів у середніх школах і ВНЗ; 7) національні банки мають розуміти, що вони вступили в нову еру конкуренції, їх безумовна монополія на ліцензування банківської діяльності і випуск валюти минає, адже неухильно набирає популярності «незалежна» децентралізована банківська і валютна система «Біткойн».

6. Доведено, що Національний банк України відіграє провідну роль у євроінтеграційному процесі України як ключовому пріоритеті зовнішньої політики України, який сприяє забезпеченню всебічного

входження України до європейського політичного, економічного та правового простору, модернізації економіки, покращенню технологічного потенціалу, залученню іноземних інвестицій і новітніх технологій, створенню нових робочих місць, підвищенню конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, виходу на світові ринки, насамперед на ринок ЄС, шляхом приведення банківської системи України відповідно до норм і стандартів ЄС, та виконання інших заходів.

7. Виявлено, що Національний банк України не пасивно здійснює приведення свого адміністративно-правового статусу до європейських стандартів, а активно бере участь у їх адаптації до чинних в Україні суспільних відносин. З метою використання кращих європейських практик банківської діяльності для підвищення ефективності своєї роботи ним упроваджуються заходи щодо залучення зовнішньої допомоги Європейського Союзу як у рамках проектів технічної допомоги ЄС у сфері фінансових послуг, так і за допомогою інструменту інституційної розбудови ТАІЕХ, поглибленого діалогу з Європейським центральним банком.

8. НБУ з метою приведення свого адміністративно-правового статусу до стандартів ЄС тісно взаємодіє з фінансово-банківськими інституціями ЄС з метою досягнення покрокових завдань адаптації: з Генеральним директором з економічних та фінансових питань (гарантування стабільного функціонування економічно-грошового обігу незалежно від показників стабільності економіки, виявлення економічних і фінансових проблем на ранній стадії; підтримання економічного зростання і стабільності у глобальному вимірі); з Генеральним директором з сусідства та переговорів щодо розширення (усунення усіх можливих, зокрема і фінансово-банківських, кордонів між країнами ЄС і країнами-сусідами, зокрема Україною, шляхом надання допомоги для досягнення показників «Копенгагенських критеріїв»).

9. Виявлено, що Національний банк України активно залучається до підготовки та виконання планів євроінтеграції, утверджених Урядом України на основі міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою: плану імплементації Директиви 2006/126/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 грудня 2006 року про створення спільної транспортної політики безпеки дорожнього руху і вільного

пересування осіб; плану імплементації Директиви 98/84/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 листопада 1998 року про правовий захист послуг, що базуються на імплементації європейських норм стосовно забезпечення заходів протидії застосуванню незаконних пристроїв, що надають несанкціонований доступ до захищених послуг; плану імплементації Директиви № 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 р. щодо врегулювання відносин у сфері підприємницької діяльності, що здійснюється за допомогою електронних пристроїв, врегулювання порядку використання електронного цифрового підпису в електронній торгівлі; плану імплементації Регламенту (ЄС) №223/2009 Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2009 року щодо статистики.

10. Зроблено висновок, що НБУ є не просто виконавцем запроваджених урядом євроінтеграційних вимог, але й на рівні з урядом України, центральними банками країн-учасниць ЄС та іншим організаціями європейського співробітництва аналізує, збирає, розробляє та знаходить шляхи оптимального вдосконалення адаптації.

11. Відповідно до проекту ЄС «Технічна допомога за пріоритетними напрямками фінансового сектору» НБУ здійснює правочини, пов'язані зі статистичною, аналітичною та оперативною роботою із застосуванням інформаційно-комунікаційних засобів і технологій. Звичайно, це значно полегшить процес гармонізації державної статистики зі статистичною системою ЄС.

12. З метою впровадження в Україні програми Twinning як особливого виду технічної допомоги ЄС та програми обміну досвідом між державними службовцями України і держав-членів ЄС, забезпечення створення Адміністративного офісу програми Twinning для здійснення організаційного, методичного й іншого забезпечення її реалізації Президентом України було постановлено Указ від 6 жовтня 2005 року № 1424, де було визначено основні питання забезпечення впровадження програми Twinning в Україні.

13. Зроблено висновок, що активна участь НБУ в розробленні та впровадженні євроінтеграційних норм і стандартів безумовно є позитивною надбанням. Однак таке стрімке впровадження нових реформ має й негативний момент: невідповідна та слабка економіка України, перевантажена нововведеннями та непритаманними для

структури свого фінансового сектору новими сегментами ринку, може не впоратись з таким тиском і ще більше втягне себе в коло економічних проблем.

14. Доведено, що підхід НБУ до розмежування на сегменти банківської системи з метою розроблення окремих методів підготовки до нововведень для кожного сегмента є правильним, адже стратегія реформування банківської системи та організаційна трансформація НБУ як частина стратегії реформування банківської системи є актуальним питанням сьогодення.

15. Виявлено, що НБУ у процесі централізації внутрішньо-організаційної діяльності дійсно може домогтися зменшення втрат своїх матеріальних і трудових ресурсів, однак така централізація має і негативний момент, адже деталі та сегменти централізованих напрямків будуть залишені поза увагою через фокусування лише на вирішенні макропроблем.

16. Доведено, що стратегія централізації управлінь НБУ, скорочення кваліфікованих спеціалістів та часткова ліквідація територіальних управлінь може значно погіршити якість виконання функцій та завдань на місцях.

17. Адміністративна процедура оптимізації штатної структури Національного банку України здійснюється адміністрацією банку з метою структуризації процесу, однак повністю ігнорується сама сутність процедури – не враховуються права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб. Нацбанком лише розробляються стратегії, плани та заходи, однак випускається суть проведення адміністративних процедур.

18. Виявлено, що спеціалізація внутрішньоорганізаційних послуг у системі НБУ (аутсорсинг) є необхідною умовою для гармонійної євроінтеграції Центрального банку України до центральних банків країн-учасників ЄС, відповідно Центробанком розроблено узагальнені програми та стратегії, в яких аутсорсинг постає одним із сегментів.

19. Доведено, що оптимізація штатної структури Національного банку України з метою адаптування адміністративно-правового статусу НБУ до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС є необхідною для виконання євроінтеграційних вимог, однак при цьому не мають порушуватися права і законні інтереси працівників.

ВИСНОВКИ

1. Визначено межі адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу, які окреслюються публічними діями Європейського центрального банку і центральних банків щодо надання публічною адміністрацією цих банків специфічних адміністративних послуг, застосування адміністративних санкцій до комерційних банків та притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб, виконання інших заходів на основі реалізації норм адміністративного права з метою забезпечення стабільності цін, національної та євро валют тощо.

2. Доведено, що адміністративно-правовий статус Європейського центрального банку – це сукупність ознак, які визначають адміністративні аспекти його місця і ролі в банківській системі ЄС та Європейського Союзу в цілому; він установлюється основоположними та спеціальними нормативно-правовими актами ЄС і складається з обсягу та характеру спеціальної правосуб'єктності, завдань, обов'язків, прав, гарантій незалежності, контрольних повноважень і права застосовувати адміністративні санкції з метою забезпечення уведення та регулювання використання єдиної валюти євро, підтримки купівельної спроможності і стабільності цін в ЄС.

3. З'ясовано, що складовими аналізованих засад є: грошово-кредитна політика та валютна політика, базовий та спеціальні (адміністративні) принципи діяльності, непрямі адміністративні засоби забезпечення стабільності цін, національної та євро валют, пристосовані до вимог адміністративно-правового забезпечення діяльності ЄЦБ і центральних банків країн-учасниць ЄС правила регулювання грошово-кредитної політики; при цьому виявлено, що правило Тейлора є провідним у сучасних умовах, за допомогою якого здійснюється грошово-кредитна політика.

4. Зроблено висновок, що правосуб'єктність центральних банків країн-учасниць ЄС має тривалу і повчальну історію (Англія, Франція, ФРН, Італія, Португалія) і характеризується тим, що деякі з них є провідними світовими фінансовими центрами (ФРН, Англія, Франція), їх обов'язки і права законодавчо прописані в законодавстві ЄС та відповідних законодавствах суверенних держав, їх формальними

засновниками є відповідні держави, які здійснюють їх фінансування за рахунок державного бюджету, що дозволяє утримувати штат високооплатних співробітників (близько 1000 осіб), проте в межах своєї компетенції вони є незалежними від усіх гілок влади та мають за основну мету забезпечення стабільності цін і національної чи євро валют.

5. Доведено, що адміністративний обов'язок центральних банків країн-учасників Європейського Союзу – це передбачені міжнародними договорами та національним законодавством для Європейського центрального банку та національних європейських банків вид і міра необхідної поведінки, якої потрібно їм дотримуватися в інтересах громадян, національних держав та Європейської спільноти в цілому з метою забезпечення фінансової стабільності, сприяння розвитку економіки та ін.

6. Зроблено висновок, що адміністративні права ЄЦБ – це складне юридичне явище, яке включає в себе права на чужі дії (передусім національних центральних банків, урядів країн-учасниць ЄС, комерційних банків) і полягає в законодавчо оформленій основоположними документами ЄС можливості привести в дію апарат міждержавного примусу (застосування адміністративних санкцій, адміністративно-запобіжних і заходів адміністративного припинення) щодо тих зобов'язаних осіб, які порушують правила існування єдиної банківської системи ЄС, з метою забезпечення стабільності цін і сприяння розвитку економіки ЄС.

7. Доведено, що Європейський центральний банк, національні центральні й банки країн-учасниць ЄС та НБУ мають зробити такі висновки із грецької кризи: не зловживати допомогою МВФ; займати більш активну позицію щодо вимог до урядів і парламентів для забезпечення виконання Маастрихтських угод (3% ВВП – для бюджетного дефіциту, 60% ВВП – для сукупного боргу); не припускати зловживання парламентом і урядом соціальними бюджетними стандартами й уведення значного оподаткування для виробничого бізнесу з високим рівнем доданої вартості; керівники центральних банків повинні мати право протидіяти урядовцям-популістам, звертатися до антикорупційних органів, займатися роз'яснювальною роботою серед населення щодо банківської грамотності, домагатися введення відповідних навчальних курсів у

середніх школах і ВНЗ та розуміти, що вони вступили в нову еру конкуренції, їх безумовна монополія на ліцензування банківської діяльності і випуск валюти минає, адже неухильно набирає популярності альтернативна, «незалежна» децентралізована банківська і валютна система «Біткойн».

8. Зроблено висновок, що в цілому адаптування адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС є правильним і позитивним для економіки України. Співробітництво України та НБУ з ЄС, з центральними банками країн-учасниць ЄС, організаціями, комітетами, іншими європейськими установами є також позитивним. Адже тісний зв'язок із безпосереднім засновником європейських процесів та учасниками євроінтеграції дає можливість краще проаналізувати й опрацювати найбільш оптимальні шляхи адаптації власного сектору економіки до європейських стандартів і вимог. Однак на практиці інколи ухвалюються швидкі та невважені рішення, ігнорується необхідність поетапного введення й аналізу кожного окремого сегменту адаптування, певного часового пристосування нововведень до економіки України.

9. Доведено, що адміністративні процедури у сфері приведення адміністративно-правового статусу Національного банку України до стандартів центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу – це послідовність стадій, етапів і дій центрального офісу та управлінь НБУ, установлених законодавством України та індивідуальними адміністративними актами (законами України, постановами НБУ, постановами і розпорядженнями КМУ) стосовно розв'язання конкретних питань приведення функцій, структури та внутрішньоорганізаційної діяльності НБУ до стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС. Виявлено, що до основних адміністративних процедур адаптування адміністративно-правового статусу НБУ до європейських стандартів центральних банків країн-учасниць ЄС належать: 1) адміністративна процедура оптимізації штатної структури Національного банку України; 2) адміністративна процедура централізації структури Національного банку України; 3) адміністративна процедура спеціалізації (аутсорсингу) внутрішньо-організаційних послуг у системі Національного банку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк О. Світова фінансова криза та її вплив на банківську систему України / О. Буряк // Збірник наукових праць. “Ефективність державного управління”. – 2013. – Вип. 34. – С. 320-325.
2. Ріст цін в Україні у 2015 році сягне 30% // BUSINESSUA. – 2015. – Режим доступу: <http://businessua.com/produkti-harchuvannya/17155rist-cin-v-ukraini-u-2015-roci-dosyagne-30.html>
3. The Greek Crisis // GREEKCRISIS. – 2015. – Режим доступу: <http://www.greekcrisis.net>
4. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінете Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. // Офіційний вісник України офіційне видання від 03.10.2014, стор. 178, стаття 2197.
5. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020": Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5 // Офіційний вісник Президента України від 20.01.2015, № 2, стор. 14, стаття 154
6. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 р. № 391: [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – 2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>
7. Пріоритетні напрями розвитку правової науки на 2011-2015 рр.: Постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року №14-10: [Електронний ресурс] // Національна академія правових наук України. – 2015. – Режим доступу: http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/Prioritytetni_napryamy.pdf
8. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права: Розглянуті та схвалені відділеннями Національної академії правових наук України. – Харків: «Право», 2014. – 304 с.
9. Білоглазова Н.О. Публічні обов'язки центральних банків країн-учасників Європейського Союзу: [Електронний ресурс] / Н. О. Білоглазова // Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правознавства». – К.: Інститут права та

- суспільних відносин Університету «Україна», 2013. – Режим доступу : <http://law-property.in.ua/conference-materials/469>
10. Білоглазова Н.О. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасників Європейського Союзу: категорійна характеристика / Н.О. Білоглазова // Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ: Матеріали круглого столу. Збірник наукових праць / 14 травня 2015 р. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С 42–45
 11. Білоглазова Н.О. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності центральних банків країн-учасників Європейського Союзу / Н.О. Білоглазова // Дотримання прав людини: сучасний стан правового регулювання та перспективи його вдосконалення: Матеріали другої звітної Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник наукових праць / 5 березня 2015 р. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 48–51
 12. Білоглазова Н.О. Адміністративно-правовий статус національного банку України в контексті європейської інтеграції / Н.О. Білоглазова // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3 (9). – С. 119-124.
 13. Глушко А.В. Финансово-правовой статус центральных банков зарубежных стран: сравнительно-правовой анализ: диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук: 12.00.14 / А.В. Глушко. — Москва, 2008. — 214 с.
 14. Угода про асоціацію між Україною і Європейськими Союзом: [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2015. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631
 15. Мельник П.В. Банківські системи зарубіжних країн: підручник / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, О.Д. Гордей. – Київ: Алерта, 2010. – 586 с.
 16. Банківська криза: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2014. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=670B85148F4A200ED53F74237544868E?art_id=123133&showTitle=true
 17. Edicion N. Derecho administrative / Novena Edicion. – Madrid: Tecnos, 2013. – 956 p.

18. Центральний банк і грошово-кредитна політика. навчальний посібник / за ред. Косової Т. Д., Папаїки О. О. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
19. Полагнин Д.Д. Эволюционные особенности развития центральных банков: теоретический поход: [Електронний ресурс] / Дмитрий Дмитриевич Полагнин // SIBAC. – 2014. – Режим доступу : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/6760-2013-03-08-07-58-00>
20. Адміністративне право України: підручник / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Гридасов Ю. В., Іванищук А. А., Короєд С. О.] – Херсон: ХМД, 2013. – Т.1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. – 393 с.
21. Оксін В.Ю. Адміністративно-правове регулювання банківської системи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Віталій Юрійович Оксін; Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". – Київ, 2015. – 16 с.
22. Дроботя Я.А. Центральні банки: погляд у минуле / Я.А. Дроботя // Економіка та підприємництво. – 2013 р. – № 2 (71). – С. 203-211.
23. Banking Supervision: [Електронний ресурс] // European Central Banks. – 2013. – Режим доступу: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/home/html/index.en.html>
24. Legal framework: [Електронний ресурс] // European Central Banks. – 2014. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/html/index.en.html>
25. The European Central Bank (ECB): [Електронний ресурс] // EUR-Lex. – 2014. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:o10001>
26. Independence: [Електронний ресурс] // European Central Banks. – 2014. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/independence/html/index.en.html>
27. Bank of Greece: [Електронний ресурс] // BG. – 2014. – Режим доступу: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/en/default.aspx>
28. EU treaties: [Електронний ресурс] // European Union. – 2014. – Режим доступу: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_en.htm
29. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

- енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України від 26.09.2014, № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125.
30. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради, 2014, № 40, ст.2021
31. "Ратифікація на марші" – перелік держав, що гальмують угоду з Україною, зменшується: [Електронний ресурс] // Європейська правда <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/07/9/7035732/>. – 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/07/9/7035732/>
32. European System of Central Banks: [Електронний ресурс] // Banco de Portugal Euro Susten. – 2014. – Режим доступу: <http://www.bportugal.pt/EN-US/OBANCOEOEUROSISTEMA/SISTEMAEUROPEUDEBANCOSCENTRAIS/Pages/default.aspx>
33. Banque de France: [Електронний ресурс] // BF. – 2014. – Режим доступу: <https://www.banque-france.fr/en/home.html>
34. Deutsche Bundesbank: [Електронний ресурс] // BF. – 2014. – Режим доступу: <https://www.bundesbank.de/Navigation/EN/Statistics/statistics.html>
35. Gesetz über die Deutsche Bundesbank: [Електронний ресурс] // BF. – 2014. – Режим доступу: https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Bundesbank/Aufgaben_und_Organisation/gesetz_ueber_die_deutsche_bundesbank.pdf?__blob=publicationFile
36. Narodowy Bank Polski: [Електронний ресурс] // NBP. – 2014. – Режим доступу: <http://www.nbp.pl>
37. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.: [Електронний ресурс] // SEJM. – 2014. – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
38. Národná banka Slovenska j: [Електронний ресурс] // NBS. – 2014. – Режим доступу: <http://www.nbs.sk/sk/titulna-stranka>
39. Lietuvos bankas: [Електронний ресурс] // LB. – 2014. – Режим доступу: <https://www.lb.lt>

40. Social status: [Електронний ресурс] // Encyclopedia Britannica. – 2014. – Режим доступу: <http://www.britannica.com/topic/social-status>
41. Новий тлумачний словник Української мови: [у трьох словах 200 000 слів] // укладачі: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. – К. Аконт, 2008. – Т. 2. – 928 с.
42. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт. В.К. Гіжевський, В.В. Головка, ... В.С. Ковальський (кер.) та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
43. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: "Укр. енцикл.", 2001. — Т. 3: К - М. 792 с.
44. Автореферати дисертацій: [Електронний ресурс] // Національна бібліотека імені В.І. Вернадського. - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=ARD_EX&P21DBN=ARD&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=
45. Дюкареєв В. П. Адміністративно-правовий статус Державного комітету фінансового моніторингу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. П. Дюкареєв ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2010. — 20 с.
46. Янюк Н.В. Адміністративно-правовий статус посадової особи: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Н.В. Янюк ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2003. — 17 с.
47. Авторгов А.М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / А.М. Авторгов ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2008. — 17 с.
48. Дідич О.В. Адміністративно-правовий статус торговців цінними паперами: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.В. Дідич ; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2004. — 19 с.
49. Аністратенко Ю. І. Адміністративно-правовий статус працівника державної контрольно-ревізійної служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ю. І. Аністратенко ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2011. — 19 с.
50. Мазуренко В. Проблеми формування комунітарного страхового ринку ЄС // В. Мазуренко // МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ. – 2012. - № 38/39. – 45-50.

51. Солодкіна О.В. Поняття і значення банківського нагляду в системі правового регулювання банківської діяльності / О.В.Солодкіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2004. – № 62-64. – С. 125-128.
52. Балдич Н. Інституційні основи європейської системи регулювання та нагляду за фінансовими ринками / Наталія Балдич // ВІСНИК НАДУ. – 2013. - № 13. – С. 148-155.
53. Костя Д.В. Інституційний механізм фінансового нагляду в Європейському Союзі: презентація / Д.В. Костя // Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2013. - 22 с.
54. Система центральних банків та Європейського Центрального банку // Верховна рада України. – 2014. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_681
55. Мірошніченко О.А. Банківське право в Європейському Союзі і Україні: порівняльно-правовий аналіз / О.А. Мірошніченко, М.В. Сенаторов, С.В. Сенаторова. – К. : Міністерство юстиції України, 2014. – 340 с.
56. Прокопенко В.Ю. Теоретичні основи функціонування платіжних систем / В.Ю. Прокопенко // 2014. – Режим доступу: <http://www.office-metodist.com.ua/e-commerce/resource.php?id=710&rus=rus>
57. Banca D'Italia: [Електронний ресурс] // ВІ. – 2014. - Режим доступу: <https://www.bancaditalia.it/homepage/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1>
58. National Bank of Romania: [Електронний ресурс] // BNR. – 2014. - Режим доступу: <http://www.bnr.ro/National-Bank-of-Romania-1144.aspx>
59. Щодо інтеграції банківської системи України до банківської системи Європейського Союзу: аналітична записка: [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень.- 2014. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/777/>
60. Закон України «Про Національний банк України» // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 29, ст.238
61. Грошово-кредитна політика: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2014. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

62. Рогач О.І. Грошово-кредитна політика Європейського центрального банку: [Електронний ресурс] / О.І. Рогач // WESTUDENTS. - 2014. - Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/98867-groshovo-kreditna-poltika-vropeyskogo-tsentralnogo-banku.html>
63. Моисеев С.Р. Трансмиссионный механізм денежно-кредитной политики / С.Р. Моисеев // Финансы и кредит. – 2002. – № 18 (108). – С. 38–51.
64. Валютна політика національного банку: [Електронний ресурс] // KYRATOR. - 2014. - Режим доступу: <http://kyrator.com.ua/index.php?o>
65. Ильяс А.А. Грошово-кредитна політика: навчальний посібник / А.А. Ильяс. – 2-е вид., Стереотип. – Алмати: НДЦ, 2009. – 116 с.
66. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: учебник // под ред. Л. Н. Красавиной. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика. 1. 1994. – 588 с.
67. Валютна політика держави: [Електронний ресурс] // IFREESTORE. - 2014. – Режим доступу: <http://ifreestore.net/153/39/>
68. Центральний банк і грошово-кредитна політика: термінологічний словник: [Електронний ресурс] // LEV.KLIОВА. – 2014. – Режим доступу: <http://lev.klioba.com/direct.htm>
69. Monetary policy instruments: [Електронний ресурс] // European Central Banks. – 2014. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/operational/html/index.en.html>
70. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
71. Пшик Б.І. Державне регулювання фінансово-кредитної діяльності: моделі, принципи, напрями вдосконалення: [Електронний ресурс] / Б.І. Пшик // FKD.KHIBS. – 2009. – Режим доступу: http://fkd.khibs.edu.ua/pdf/2009_2/R4/1.pdf
72. Д'яконова І.І. Державне регулювання банківської діяльності: вивчення моделей, обґрунтування категорійного апарату / І. І. Д'яконова // Вісник УАБС. – 2007. – № 2 (23) – С. 9–16. 2.
73. Burghof, Hans-Peter. Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermeditation. – Berlin: Duncker&Humbolt, 1998. – 311 s.
74. Щеглюк М. Сучасні тенденції розвитку грошово-кредитної політики європейського центрального банку // Максим Щеглюк // ЕКОНОМІСТ. – 2014. – №11. – С. 10-13.

75. Ципрас пожаловался на отказ кредиторів прийняти пропозиції Греції по реформам: [Електронний ресурс] // *Фінанси*. – 2015. – Режим доступу: <http://lenta.ru/news/2015/06/24/greecescipras/>
76. Щодо вирішення грецької кризи знайдено компроміс: [Електронний ресурс] // *FORBES*. – 2015. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/news/1398107-shchodo-virishennya-greckoї-krizi-znajdeno-kompromis>
77. Сомик А. Економічні та наукові дослідження в центральних банках / Анжеліка Сомик, Вікторія Плачинда // *ВІСНИК НБУ*. – квітень 2013. – С. 9-14.
78. Legal framework of the euro system and the European system of Central Banks: [Електронний ресурс] // *European Central Banks*. – 2014. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/legalframeworkeurosistemescb2014en.pdf>
79. Патица Н.І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. / Н.І. Патица. – К. : Знання, 2012. – 566 с.
80. Міжнародні валютно-фінансові відносини: підручник. – К.: Атіка, 2008. – 582 с
81. Киреев А.П. Международная экономика: учебное пособие / А.П. Киреев. – М. , 1997. – 416 с.
82. Основи економічної теорії / С. В. Мочерний[та ін.]; ред. С.В. Мочерний, О. А. Устенко. – К.: Академія, 1998. - 255 с.
83. Фрідмен М. Капіталізм і свобода. Нью-Йорк, 1982: [Електронний ресурс] // *Економіка*. – 2014. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/economika-8/105.htm>
84. McCallum Rule: [Електронний ресурс] // *INVESTOPEDIA*. – 2014. – Режим доступу: http://www.investopedia.com/terms/m/mccallum_rule.asp
85. Taylor's Rule: [Електронний ресурс] // *INVESTOPEDIA*. – 2014. – Режим доступу: <http://www.investopedia.com/terms/t/taylor'srule.asp>
86. Bernanke B. Deflation: Making Sure "It" Doesn't Happen Here / Ben S. Bernanke: [Електронний ресурс] // *The Federal Reserve Board*. – 2002. – Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov/BOARDDOCS/SPEECHES/2002/20021121/default.htm>
87. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

88. Європейський центральний банк: організаційне пристрій, мети діяльності та інструменти грошово-кредитної політики: [Електронний ресурс] // STUDME. – 2014. – Режим доступу: http://studme.com.ua/1953111710582/bankovskoe_delo/evropeyskiy_tse_ntralnyy_bank_organizatsionnoe_ustroystvo_tseli_deyatelnosti_instrumenty_denezhno-kredit.htm
89. Європейська система центральних банків і Європейський центральний банк: [Електронний ресурс] // Зовнішньоекономічна діяльність. – 2014. – Режим доступу: <http://readbookz.com/pbooks/book-39/ua/chapter-2004/>
90. Executive Board: [Електронний ресурс] // European Central Banks. – 2015. – Режим доступу: <http://executiveboard.wfp.org/>
91. Governing Council: [Електронний ресурс] // European Central Banks. – 2015. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/decisions/eb/html/index.en.html>
92. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 р.: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_017
93. legal entity: [Електронний ресурс] // Encyclopedia Britannica. – 2014. – Режим доступу: <http://www.britannica.com/search?query=legal%20entity>
94. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. — К.: МАУП, 2003. — 240 с.
95. Лютіков П.С. Юридичні особи-суб'єкти адміністративного права: оновлені підходи до класифікації / П.С. Лютіков // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 132-148
96. Походження та розвиток центральних банків: [Електронний ресурс] // Гроші і кредит. – 2015. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/108/2794.html>
97. Історія виникнення й розвитку банку: [Електронний ресурс] // Банківська справа: підручник / за ред. Г.Н. Белоглазова, Л.П. Кроливецкой. – М.: Фінанси і статистика, 2006. – Режим доступу: <http://ua-referat.com/%D0%86>
98. Булгакова С.О. Казначейська система виконання бюджету // С.О. Булгакова. – К.: Атіка, 2005. – 200 с.

99. История создания Банков: [Електронний ресурс] // Биржевой лидер: энциклопедия. – 2010. – Режим доступа: <http://www.profi-forex.org/wiki/istorija-sozdaniya-bankov.html>
100. Походження центральних (емісійних банків) та їх сутність: [Електронний ресурс] // Банківське право. – 2012. – Режим доступа: <http://lppl.kiev.ua/pravoviy-status/91-pohodzhennja-centralnih-emsjnih-bankv-ta-h-sutnst>
101. Ніконенко У.М. Грошово-кредитна політика німеччини як провідного члена ЄС / У.М. Ніконенко // Економіка і організація поліграфії. – 2007. – 2 (12) – С. 101-108.
102. Banque centrale du Luxembourg: [Електронний ресурс] // BCL. – 2014. – Режим доступа: <http://www.bcl.lu/en/index.php>
103. Österreichische Nationalbank: [Електронний ресурс] // ON. – 2014. – Режим доступа: <https://www.oenb.at/fonds>
104. Banka Slovenije: [Електронний ресурс] // BS. – 2014. – Режим доступа: www.bsi.si/
105. Banco de Portugal: [Електронний ресурс] // BP. – 2014. – Режим доступа: <https://www.bportugal.pt/>
106. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : НУВС, 2004. – 524 с.
107. Протокол про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського Центрального банку: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2014. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_681
108. About the Bank: [Електронний ресурс] // Bank of England. – 2014. – Режим доступа: <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/default.aspx>
109. Теорія та практика Європейського врядування: навчальний посібник / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумська, Н.М. Рудік. – Д. ДРІДУ НАДУ, 2009. – 216 с.
110. Фінансові інститути: [Електронний ресурс] // ROBOFOREX. – 2014. – Режим доступа: <http://www.roboforex.ua/beginner/start/fundamental-analysis/financial-institutions/>
111. Bank of England: [Електронний ресурс] // BE. – 2014. – Режим доступа: www.bankofengland.co.uk/
112. Banco de España: [Електронний ресурс] // BE. – 2014. – Режим доступа: www.bde.es/bde/en/

113. Центральный Банк Португалии: [Електронний ресурс] // Banco de Portugal. – 2014. – 2014. – Режим доступу : <http://muzeydeneg.ru/money/institution/centralbanks/europe-coins-centralbanks/tsentralnyiy-bank-portugalii/>
114. Czech National Bank: [Електронний ресурс] // CNB. – 2014. – 2014. – Режим доступу : <https://www.cnb.cz/en>
115. Національний банк Словаччини: [Електронний ресурс] // MAGYAROSZAO SLOVENSKO. – 2014. – Режим доступу : http://cpkprojekt.ukrajina.sk/system/cpk_ua/bankovy_sektor/narodna_banuka_slovenska.html
116. Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts OJ C 80, 10.3.2001, p. 1: [Електронний ресурс] // The European Central Bank. – 2013. – Режим доступу : <http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/1341/1342/html/index.en.html>
117. Bank of Lithuania: [Електронний ресурс] // BL. – 2014. – Режим доступу : https://www.lb.lt/en_index.htm
118. Banco de Portugal lei organica: Aprovada pela Lei n.º 5/98, de 31 de Janeiro: [Електронний ресурс] // RDMF. – 2006. – Режим доступу : <http://www.fd.uc.pt/CI/CEE/pm/LegPT/BP-Lei%20organica%202001.htm#cap1>
119. Norges Bank: [Електронний ресурс] // BL. – 2014. – Режим доступу : www.norges-bank.no/en/
120. Галуцько В.В. Адміністративно-правові відносини: [Електронний ресурс] // BL. – 2014. – Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles/featured-articles/435-2014-12-17-08-00-52.html>
121. Галуцько В.В. Основні інститути адміністративного права: [Електронний ресурс] // BL. – 2014. – Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles/featured-articles/464-2015-05-12-09-10-08.html>
122. Інституційне формування та теорія організації ЄВС: [Електронний ресурс] // STUDOPEDIA. – 2014. – Режим доступу : <http://studopedia.org/10-114854.html>
123. The European Central Bank's Independence and Its Relations with Economic Policy Makers Professor: [Електронний ресурс] / Rene Smits // Fordham International Law Journal. – 2007. – Режим доступу :

- <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2125&context=ij>
124. .124. Євро коштуватиме менше долара до 2018 року - дослідження банку: [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2007. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2015/01/11/520695/>
125. Регламент Європейського Центрального Банку (ЄС) № 2157/1999 від 23 вересня 1999 року щодо повноважень Європейського Центрального Банку на впровадження санкцій (ЄСВ/1999/4) (ОВ L 264, 12.10.1999, С. 21) [Електронний ресурс] // OLD. – 2001. – Режим доступу: old.minjust.gov.ua/file/31154
126. Костюченко О.А. Банківське право: підручник. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 928 с.
127. Sveriges Riksbank: [Електронний ресурс] / SR. – 2014. – Режим доступу : www.riksbank.se/en/
128. Deutsche Bundesbank: [Електронний ресурс] / SR. – 2014. – Режим доступу:
https://www.bundesbank.de/Navigation/EN/Home/home_node.html
129. Gesetz über die Deutsche Bundesbank: [Електронний ресурс] / SR. – 2014. – Режим доступу:
https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Bundesbank/Aufgaben_und_Organisation/gesetz_ueber_die_deutsche_bundesbank.pdf?__blob=publicationFile
130. Finanzstabilitätsgesetz: [Електронний ресурс] / SR. – 2014. – Режим доступу:
<https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Monatsberichte/2013/01/Inhalte/Kapitel-3-Analysen/3-3-finanzstabilitaetsgesetz.html>
131. Bundesbank und Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin): [Електронний ресурс] / SR. – 2014. – Режим доступу:
https://www.bundesbank.de/Navigation/DE/Aufgaben/Bankenaufsicht/Bundesbank_und_BaFin/bundesbank_und_bafin.html
132. Danmarks Nationalbank: [Електронний ресурс] / DN. – 2014. – Режим доступу: <https://www.nationalbanken.dk/>
133. Central Bank of Bosnia and Herzegovina: [Електронний ресурс] / DN. – 2014. – Режим доступу: www.cbbh.ba/?lang=en
134. Наумов О.О. Криза банківської системи Україні 2008 року. Причини, розвиток, наслідки / О.О. Наумов // 2010. – Режим

доступу:

http://www.rusnauka.com/32_DWS_2008/Economics/36590.doc

135. Vives X. A framework for banking structural reform: [Електронний ресурс] / Xavier Vives // VOX. - 17 March 2015. – Режим доступу: <http://www.voxeu.org/article/framework-banking-structural-reform>
136. Acharya V and T Yorulmazer (2007), “Too Many to Fail – An Analysis of Time-inconsistency in Bank Closure Policies”, *Journal of Financial Intermediation* 16(1): 1–31.
137. Banking structural reform (follow-up to the Liikanen report): [Електронний ресурс] // European commission. – 2015. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/finance/bank/structural-reform/index_en.htm#maincontentSec2
138. Cordella T and L Yeyati (2002), “Financial Opening, Deposit Insurance, and Risk in a Model of Banking Competition”, *European Economic Review* 46: 471–485.
139. Базель III: [Електронний ресурс] // INSIDERS. – 2013. – Режим доступу: <http://insiders.com.ua/spravochnik/bankovskie-terminy/bazel-III>
140. Макшанова Т.В. Рынок структурированных финансовых продуктов в России: современный этап и перспективы развития/ Т.В. Макшанова/ / Молодой ученый. – 2013. – № 3. – С. 258–262.
141. Медведева О. Е. Внедрение международных стандартов Базель III: плюсы и минусы [Текст] / О. Е. Медведева // Молодой ученый. – 2014. – №1. – С. 398-401.
142. Базель III: влияние на экономический рост (обзор эмпирических исследований): [Електронний ресурс] / В.М. Усокин, В.Ю. Белоусова, М.В. Клинцева. – Режим доступу : http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/usoskin_09_13.pdf
143. «Волкер» поправит банки: [Електронний ресурс] // GAZETA.RU. – 2013. – Режим доступу : <http://www.gazeta.ru/business/2013/12/11/5798621.shtml>
144. . A blueprint for macroprudential policy in the banking union: [Електронний ресурс] // INSIDERS. – 2013. – Режим доступу: <http://www.voxeu.org/article/blueprint-macroprudential-policy-banking-union>
145. Perotti E. A blueprint for macroprudential policy in the banking union / Enrico Perotti [Електронний ресурс] // VOX. - 2012. – Режим

- доступу: <http://www.voxeu.org/article/blueprint-macroprudential-policy-banking-union>
146. Конкретные причины глубокого кризиса в Греции: [Электронный ресурс] // UAINFO. – 2013. – Режим доступа: <http://uainfo.org/blognews/1436010337-konkretnye-prichiny-glubokogo-krizisa-v-gretsii.html>
 147. Боргова криза в Греції та досвід для України: [Електронний ресурс] // UAINFO. – 2013. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/bogdan_ferens/261920_borgova_kriza_gretsii_dosvid.html
 148. Банковский кризис в Греции подстёгивает спрос на биткоин // Швейцария деловая. – 2015 [Электронный ресурс] // BUSINESS-SWISS. – Режим доступа: <http://business-swiss.ch/2015/07/bankovskij-krizis-v-gretsii-spros-na-bitkoin/>
 149. Farhi E and J Tirole (2012), “Collective Moral Hazard, Maturity Mismatch and Systemic Bailouts”, *The American Economic Review* 102(1): 60–93.
 150. Banking reform: Do we know what has to be done?: [Электронный ресурс] / Xavier Vives // VOX. - 17 March 2015. – Режим доступа: <http://www.voxeu.org/debates/banking-reform-do-we-know-what-has-be-done>
 151. Базельское соглашение II: требования, перспективы // МСФО и МСА в кредитной организации/ - Методический журнал/ – 2005. – № 3
 152. Європейська інтеграція України: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
 153. Національний банк України у співпраці з ЄС: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
 154. Питання підготовки та проведення засідань окремих двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2014 р. № 700: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/700-2014-п/paran5#n5>
 155. План заходів Національного банку України з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: Розпорядження Національного

- банку України від 16 лютого 2015 року № 62 [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
156. Directorate General for Economic and Financial Affairs (ECFIN) // European commission/ – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/economy_finance/index_en.htm
157. Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations// European commission/ – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/enlargement/>; <http://europa.eu/whoiswho/public/index.cfm?fuseaction=idea.hierarchy&nodeid=10497>
158. План імплементації директив за участю НБУ: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
159. Directive 2006/126/EC of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on driving licences (Recast) (Text with EEA relevance) // <http://eur-lex.europa.eu/> - 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006L0126>
160. Про схвалення розробленого Міністерством внутрішніх справ плану імплементації Директиви 2006/126/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20 грудня 2006 р. про посвідчення водія, що замінює Директиву Ради 91/439/ЄЕС від 29 липня 1991 р. про посвідчення водія: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2015 р. № 114: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/114-2015-p>
161. Directive 98/84/EC of the European Parliament and of the Council of 20 November 1998: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l26050>
162. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'): [Електронний ресурс] // <http://eur-lex.europa.eu/> – 2015. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32000L0031>

163. Про схвалення розроблених Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства планів імплементації деяких актів законодавства ЄС: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 162-р. : [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/162-2015-p>
164. Regulation (EC) No 223/2009 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2009 on European statistics and repealing Regulation (EC, Euratom) No 1101/2008 of the European Parliament and of the Council on the transmission of data subject to statistical confidentiality to the Statistical Office of the European Communities, Council Regulation (EC) No 322/97 on Community Statistics, and Council Decision 89/382/EEC, Euratom establishing a Committee on the Statistical Programmes of the European Communities): [Електронний ресурс] // EUR-LEX.EUROPA. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009R0223>
165. Про схвалення розроблених Державною службою статистики планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері статистики» від 04.06.2015 № 564-р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/564-2015-p>
166. Технічна допомога ЄС: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
167. Введение Таксономии МСФО XBRL (IFRS XBRL) – шаг вперед на пути к внедрению Всемирного стандарта финансовой отчетности (XBRL-МСФО). анализ в контексте Евроинтеграции: [Електронний ресурс] // BR AG. – 2015. Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/ifrs_18may11_mskorowski_ru.pdf
168. Акуленко Л.В. Перші результати використання Twinning / А.В. Акуленко // 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2009-02/09alvpsp.pdf>
169. Питання забезпечення впровадження програми Twinning в Україні»: Указ Президента України від 6 жовтня 2005 року № 1424: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1424/2005>

170. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations: [Електронний ресурс] // European commission. – 2015. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/enlargement/tenders/taiaex/>
171. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>
172. Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020: Указ Президента України від 12 січня 2015 № 5: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.uahttp://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
173. Організаційна трансформація НБУ: Основні напрямки реформи [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=12955031>.
174. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України: . Закон України від 18 червня 2015 року №541-VIII: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/541-19/page>
175. Писарук О. Реальна інституційна незалежність Національного банку України має бути якнайшвидше закріплена на законодавчому рівні [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=54E9F42516DD85459C1E77BCC1F7E8A5?art_id=17343826&showTitle=true
176. Іноземні інвестори активно допомагають Україні впроваджувати структурні реформи: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=E67136744BFA28DBBE0EBA3856E2BFB6?art_id=16466842&showTitle=true
177. Про забезпечення представництва України в радах керуючих Міжнародного валютного фонду та Світового банку: Указ Президента України від 19 грудня 2005 р. № 1809: [Електронний

- ресурс] // Верховна рада України. – 2015. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1809/2005>
178. Промова Валерії Гонтаревої на Симпозіумі “Україна: Визволення від Пост-Радянської Спадщини?": [Електронний ресурс] // VOXUKRAINE. – 2015. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/05/03/a-must-read-valeriya-hontareva-introductory-speech-at-the-opening-of-voxukraine-conference-ukr/>
179. Трансформація НБУ як елемент реформи фінансового сектору України: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18676522>
180. Структура Національного банку України: станом на 03.08.2015 р.: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43399>
181. НБУ оголосив "перезавантаження" банківської системи і другий етап її реформування: [Електронний ресурс] // <http://dt.ua/> – 2015. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/nbu-ogolosiv-perezavantazhennya-bankivskoyi-sistemi-i-drugiy-etap-yiyi-reformuvannya-176438_.html
182. НБУ розпочне реформу своїх теруправлінь із восьми східних областей: [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. – 2014. – Режим доступу : <http://ua.interfax.com.ua/news/general/240952.html>
183. Про внесення змін до структури центрального апарату Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 24 грудня 2014 р. № 841: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
184. Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу / Н.В. Галіцина // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 163–177: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf>.
185. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упор. В. П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 242 с.
186. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / заг. ред. В.Б. Авер'янов. –К. : Факт, 2003. –384 с.

187. Галуцько В. В. Адміністративні процедури / В. В. Галуцько // [Електронний ресурс] // LAW-PROPERTY. – 2014. – Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles/featured-articles/443-2014-12-21-09-16-26.html>
188. Розпочато процес трансформації Національного банку України: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=12955025&cat_id=12955022
189. Національний банк України у рамках своєї трансформації, як елемента реформи фінансового сектора, планує до кінця поточного року скоротити 4 тис. працівників: [Електронний ресурс] // <http://ua.racurs.ua/>. – 2015. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/news/52623-nbu-skorotyt-4-tys-pracivnykiv-do-kincyu-roku>
190. Планові скорочення чисельності та штату працівників Національного банку України: [Електронний ресурс] // Профспілка працівників державних установ України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.ppdu-ua.org/?type=news&new=625>
191. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України»: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54947
192. Проект Закону «Про державну службу» [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54571
193. Постанова Національного банку України «Стратегічна програма реформування банківської системи та реорганізації Національного банку України» від 22 серпня 2014 р. №523: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
194. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до організаційної структури Національного банку України» від 30 жовтня 2014 р. № 694: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

195. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до структури центрального апарату Національного банку України» від 1 грудня 2014 р. № 759: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
196. Постанова Правління Національного банку України «Про передавання функцій щодо роботи з персоналом до Департаменту персоналу та вдосконалення його структури» від 30 жовтня 2014 р. № 693: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
197. Постанова Правління Національного банку України «Про підходи до побудови організаційної структури Національного банку України» від 3 грудня 2003 р. №51: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
198. Нацбанк почне реформу теруправлінь зі східних областей: [Електронний ресурс] // <http://ru.golos.ua/> – 2015. – Режим доступу: http://ua.golos.ua/ekonomika/natsbank_nachnet_reformu_terupravleniy_s_vostochnyih_oblastey_0294
199. Децентралізація влади: [Електронний ресурс] // Децентралізація влади – 2015. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/>
200. Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. №5: [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
201. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2015. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812
202. Нацбанк скоротить 4 тисячі співробітників до кінця року [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/1092848-natsbank-skorotit-4-tisyachi-spivrobitnikiv-do-kintsya-roku.html>
203. Леміш К.М. Використання аутсорсингу в органах державного управління: [Електронний ресурс] / К.М. Леміш // ZGIA. – 2015. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_1_063.pdf

-
204. Кузнецов В.М. Аутсорсинг: новое слово в управлении / В.М. Кузнецов // Экономика и организация промышленного производства. – 2005. – №6. – С.79-100.
205. Regulation (EC) 1060/2009 of the European Parliament and of the Council of 16 Sept 2009 on Credit Rating Agencies, 2009 OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN UNION [O.J.] (L302) 1, available at EUROPA: [Електронний ресурс] // EUR-LEX. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:302:0001:0031:EN:PDF>

Наукове видання

**Надія Олегівна Білоглазова
Валентин Васильович Галуцько
Сергій Олександрович Короед**

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ КРАЇН-УЧАСНИЦЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 23.10.2015 р.
Формат 60x84/16. Папір Офс.
Ум. арк. 27.44. Наклад 300 примірників.

Видання та друк: ФОП Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. ДК № 4094 від 17.06.2011